

FON

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ
ΜΕΛΗΤΟΣ

τριῶν

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ Μ. ΦΟΝΤΡΙΕΡ

μετὰ τοπογραφικοῦ Χάρτου.

ΑΙΚΑΔΗΜΙΑ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ «Ο ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ»

1907

την μητέρα του αριστού
είναι η πόλη της Αθήνας

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ

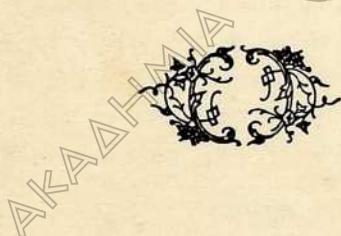
ΜΕΛΗΤΟΣ

τυπο

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ Μ. ΦΟΝΤΡΙΕΡ

μετά τοπογραφικοῦ Χάρτου.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ «Ο ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ»

1907

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΑΡΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Επαρτίκα της Ακαδημίας των Αθηνών

100

ΤΗΙ ΓΛΥΚΥΤΑΤΗΙ ΜΟΥ ΑΔΕΛΦΗΙ

ΞΑΝΘΙΠΠΗ, ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΥ

τῇ πολὺ πρὸ τῶν γάμων καὶ εὐθὺς ἀπὸ τῆς χηρείας αὐτῆς
καθήκοντα μητρὸς καὶ προστάτιδος τοῦ οἴκου ἡμῶν ἀναλαβούσῃ
ἐκθύμωσι, ἡπίως, σωφρόνως.

Ἐὰν δὲ μοῖρα ἐδωρεῖτό σοι τέκνα, ἐὰν εὐτύχεις
νῦν ἀπολαύσῃς τοῦ γλυκέος τῆς μητρὸς δυνόματος,
δπόσον θὰ μετέδιδες αὐτοῖς τὴν κοσμήσασάν σε εὐπρέπειαν,
τὴν χαρίεσσαν στωματίαν καὶ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς σου.

Ὑπῆρξας πάντοτε, ὡς γλυκυτάτη μου ἀδελφή, παράδειγμα
χρηστότητος, σωφροσύνης καὶ φιλεργίας, τὴν δὲ εὐγενῆ σου καρδίαν
ἔσχες ἔμπλεων ἁγίου πρὸς τὴν πατρίδα ἐνθουσιασμοῦ.

Τοιαύτη δὲ οὖσα ἔτυχες καὶ συζύγου σου ἀνταξίου,
τοῦ λατρευτοῦ σου Μάρκου Μοσχοπούλου, τοῦ εὐγενοῦς
καὶ γενναίου ταγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ, δην δμως
μοῖρα σκληρὰ προώρως ἐστέρησέ σε καὶ τὴν πατρίδα.

Ἐπανελθοῦσα δὲ εἰς τὴν πατρῷαν ἐστίαν παρηγόρεις
τὴν συμφορὰν καὶ ἐκούφιζες τὴν καρδίαν ἐπιδοθεῖσα
δλοψύχως εἰς ἔργα Χριστιανῆς ἀκραφνοῦς.

Ἐφ’ ϕ καὶ οὐδέποτε θέλομεν λησμονήσει τὴν εὐγένειαν
τῆς ψυχῆς σου, τὴν καλοκαγαθίαν τῆς καρδίας σου,
τὸ γλυκὺ καὶ εὐφυὲς καὶ θυμηρες τοῦ πνεύματός σου.

Χαῖρε.

Ο Θρηγῶν μετὰ τῶν λοιπῶν ανταδέλφων σεν

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ Μ. ΦΟΝΤΡΙΕΡ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΜΕΛΗΤΟΣ.

Ἐξεδόθη ἐσχάτως περισπούδαστον σύγγραμμα, προσενεγκλέν μοι ὑπὸ τοῦ Ἀδερδείνεου Πανεπιστημίου, φέρον δὲ ἐπιγραφήν :

« Μελέται ἐπὶ τῆς Ἰστορίας καὶ Τέχνης τῶν ἀνατολικῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους ἐπαρχιῶν, συνταχθεῖσαι μὲν ὑπὸ ἐπτὰ διδακτόρων τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἀδερδείνης κατὰ τὸν ἔορτασμὸν τῆς τετρακοσιετηρίδος αὐτοῦ, ἐκδοθεῖσαι δὲ ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ Καθηγητοῦ τῶν Κλασικῶν Σπουδῶν καὶ τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ (Humanity) Κυρίου W. M. Ramsay».

Ἐκ τῶν νέων τούτων ἐπιστημόνων ἀξιοῦ τοῦ ἐπιφανοῦς διδασκάλου του μαθητὴς τυγχάνει ὁ κ. W. M. Calder, ὃστις ἐπραγματεύθη τὸ ἔξιτον περὶ Σμύρνης θέμα :

« *H Σμύρνη ὡς περιεγράφη αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ρήτορος Αἴλιου Ἀριστείδου* » ἐν εἰκοσι καὶ δύο σελίσι (95—116) εἰς σχῆμα μέγα τέταρτον καὶ μετὰ οἰκείου μικροῦ χάρτου.

Δὲν ἔχει ἀνάγκην ἔξυμνήσεως παρ' ἐμοῦ ἡ ἐλλογιμότης τοῦ κ. Κάλδερ, πολλῷ δ' ἡττοῦ ἡ ἀξία τοῦ σοφοῦ καὶ δεινοῦ ἀρχαιολόγου κ. Ramsay, ὃστις διὰ τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ περιοδειῶν αὐτοῦ ἔχάραξε ἴδιαν ἐρεύνης ὅδον καὶ δι' αὐτῆς ἀνεκάλυψε πληθὺν τοποθεσιῶν ἀρχαίων πόλεων, ἀναγραφεισῶν ἐν τῷ περιπύπτῳ αὐτοῦ συγγράμματι «Historical Geography», ἀνεῦρε δὲ καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν διαφόροις συγγραφαῖς μέγαν πλοῦτον ἐπιγράψκων μνημείων ἀπὸ τῶν τῶν Χεταίων μέχρι τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, συγγράψκως συγχρόνως καὶ περὶ τῶν Ἐπτὰ τῆς Ἀποκαλύψεως Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' αἰσθάνομαι ἐπιτακτικώτατον καθῆκον, ἐπιλαμβανόμενος τῆς κρίσεως τοῦ προμνηθέντος ἔργου γὰ προσημήνω τὴν εὐλάβειαν καὶ τὸν σεβασμόν, διὸ ἔχω πρὸς ἀμφοτέρους, ἵδιᾳ δὲ πρὸς τὸν διαπρεπῆ διδάσκαλον διά τε τὴν σοφίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐξωραΐζουσαν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εὐγένειαν καὶ καλοκαγαθίαν. «Ἔχω δὲ δι' ἐλπίδος ὅτι θὰ παράσχω τὴν εὐμενὴν αὐτῶν προσοχὴν εἰς τὰς ἐν τοῖς ἔξιτον ὀλίγας παρατηρήσεις μου.

Ἐπιχειρῶ ἥδη περιληπτικὴν, ὃσον τὸ ἐφικτόν, μετάφρασιν τῆς περὶ τῆς διαπρεπῆς Μελέτης.

Ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ δὲ καὶ Κάλδερ πειρᾶται νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ἡ τοῦ Χαλκα-βουνάρη διώρυξ ὑπῆρξεν ὁ καθ' ὅλους τοὺς χρόνους διάσημος Μέλης.

Συγχεφαλαιῶν τὰ τοῦ θέματος αὐτοῦ διακρίνω αὐτὰ εἰς ἐξ κεφάλαια, ὡς ἔπειται :

1ον Περὶ τῆς καθόλου ὅψεως τῆς πόλεως Σμύρνης.

2ον Περὶ τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος ἢ Χαλκα-βουνάρη, ἢ ἐκλαμβάνει ὡς τὸν ἀνέκαθεν ποταμὸν Μέλητα.

3ον Περὶ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Γεφυρίου ὡς μὴ Μέλητος.

4ον Περὶ τῶν πόλεως τειχῶν καὶ τῆς τούτων ἐπεκτάσεως.

5ον Περὶ τῆς τοῦ Μητρώου θέσεως.

6ον Περὶ δύο ποταμῶν τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ μὲν διὰ τῆς πόλεως ρέοντος, πρὸς ἐπιτέλεσιν ἐν βόθροις θυσίας, τοῦ δὲ πρὸς τῆς πόλεως ρέοντος, ὅπως λουσθῇ ἐν αὐτῷ. Τὸν τελευταῖον τοῦτον ὑπολαμβάνει δὲ καὶ Κάλδερ ὡς τὸν τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος, συνάμα δὲ ὡς τὸν ἄρχαιον Μέλητα.

I

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΘΟΛΟΥ ΟΨΕΩΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΣΜΥΡΝΗΣ (Σ. 96)

Ἡ φυσικὴ μορφὴ τῆς πόλεως παραχρένει, γράφει δὲ καὶ Κάλδερ, εἰσέτι ἡ αὐτή, οὐδόλως παραλλάξεσσα ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς καθ' ἡμᾶς χρονολογίας αἰώνων. Καὶ τότε, ὥσπερ καὶ νῦν, ἡ πόλις προύξενει ἐντύπωσιν ὥραίας καὶ ἀρμονικῆς θείας μορφῆς, ηὗ οἱ μὲν πόδες ἐφήπτοντο τῆς ἀκτῆς, τὸ δὲ σῶμα ὑψοῦτο δι' ἀρμονικῶν βαθμίδων μέχρις οὗ φθάσῃ ἀκτινοδόλος ἐπὶ τοῦ πυργοφόρου Πάγου. Ἡ πόλις, κατὰ τὸν Ἀριστείδην, ἔξετενετο μέχρι τῆς ἀκτῆς, ἡ δὲ ἀκμάζουσσα καλλονὴ διέλαμπε καθ' ἄπασαν τὴν ἔκτασιν, καθότι λεληθέτως ὑψοῦτο καὶ θὺ ἔλεγέ τις ὅτι ἀνέθορεν αἴφνης ἐν πᾶσι τελείᾳ, συνεχής καὶ διοισμόρφος. Ἡ θάλασσα, ἀναφέρει δὲ αὐτός, ὑπεισερχομένη φάίνεται ζητοῦσα γὰρ ἐναγκαλισθῇ τὴν πόλιν. Μετὰ τὴν ὑπὸ σεισμοῦ τῷ 180 μ. X. καταστροφὴν ἀνακράζει : «ἄῳ λιμένες ποθοῦντες τὰς τῆς φιλτάτης πόλεως ἀγκάλας»¹⁾, μετὰ δὲ τὴν ἀνέγερ-

1) Ἀριστείδης. Μονφρίδια ἐπὶ Σμύρνη. Ἐκδ. Dindorff, σελ. 426, Keil, 2, σελ. 10. Τὰς ἀντιστοίχους τῇ τοῦ Dindorff ἐκδόσει σελίδας τῆς τοῦ Keil ἐκδόσεως διφεύλω εἰς τὴν πρόθυμον συνδρομὴν τοῦ ἐν Πετρούπολει καθηγητοῦ τῆς Νεοελληνικῆς Γλάσσης καὶ φίλου καὶ Αθανασίου Παπαδοπούλου Κεραμέως, πρός δὲ ἐκφράζω τὰς εὐχαριστίας μου.

σιν αὐτῆς: «καὶ δὴ λιμένες τε κομίζονται τὰς τῆς φιλτάτης πόλεως ἀγκάλας»²⁾, καὶ αὖθις: «λιμένας τῇ μὲν κυκλουμένους τὴν πόλιν, τῇ δὲ ὑπὸ τῆς πόλεως μέσους ἔχομένους.»³⁾

Αἱ εἰκόνες αὗται μεταλλάξσονται ἀλλαχοῦ: «ἡ δὲ θάλαττα παρατίνει καθάπερ βάσις»⁴⁾, ἐφ' ᾧς οἱ πόδες τῆς πόλεως ἀναπαύονται: «πόδες μὲν ἐπ' ἥιστρων καὶ λιμένων καὶ ἀλσῶν ἔρειδόμενοι.»⁵⁾

Ο. κ. Κάλδερ ἀναφέρει καὶ τὸ ἔξης χωρίον τοῦ Μενάνδρου: «ἄσπερ ποσὶν ἐπιστηροῦζεσθαι τῷ λιμένι», ἐπιλέγει δέ: Τὸ τῆς Σμύρνης κάλλος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἰωνίᾳ ἦτο παροιμιῶδες, γῦν δ' ἀκόμη ὁρωμένη ἡ πόλις ἀπὸ τοῦ κατὰ μέτωπον κόλπου παρέχει ὅψιν ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὥραιοτάτων.

* * *

Συμφωνῶ πληρέστατα εἰς τὰ περὶ τοῦ κάλλους τῆς πόλεως Σμύρνης λεγόμενα τοῦ κ. Κάλδερ, ὡς καὶ εἰς τὰ περὶ τῆς ἐντυπώσεως ἡν ἐνεποίει, καὶ ἐμποιεῖ νῦν εἰσέτι, τοῖς θεωμένοις τὴν πόλιν ἡ ὥραία, ἀρμονικὴ καὶ θεῖα αὐτῆς μορφή, ἀλλὰ παρατηρῶ μάδον ὅτι ἡ τῆς πόλεως ἔξαπλωσις μέχρι τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος, ὅπου δὲ κ. Κάλδερ θέτει τὸν ποταμὸν Μέλητα, παραβλήπτει οὔσιοδώς τὸ ἀρμονικὸν τῆς ὅλης ὅψεως αὐτῆς, ἐφ' ὃ θέλω παραθέσει χωρία τινὰ τῶν αὐτῶν ἀρχαίων συγγραφέων, οὓς ἐπικαλεῖται δὲ κ. Κάλδερ, ὅπως παραστήσω τὸ ἀδύνατον τῆς τοιαύτης τῆς πόλεως ἐπεκτάσεως μέχρι τοῦ Χαλκα-θουνάρ.

Ο. κ. Κάλδερ τὰ περὶ τῆς τοποθεσίας τῆς πόλεως πραγματευόμενος ἐπιφέρει: «Καὶ τότε, ὄσπερ καὶ γῦν, ἡ πόλις ἔξηπλοῦτο ἐπὶ τῶν πρὸς δυσμάς καὶ νότον κειμένων δύο λόφων, κατέχουσα τὴν μεταξὺ τούτων καὶ τῆς ἀκτῆς χώραν.» (σ. 96.)

Αλλὰ τοῖς ἄλλοις κατάφωρον εἴναι ὅτι δύο λόφοι ὑπάρχουσι πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τοῦ Πάγου πλευρά, συναφεῖς αὐτῷ καὶ συνεχεῖς, ὁ μὲν τὸ Στάδιον ἔχων ὑπ' αὐτόν, καὶ τὴν σειρὰν τῶν τῆς πόλεως τειχῶν ἐπὶ κορυφῆς αὐτοῦ, δὲ δέ, κατωτέρω τούτου κείμενος, δὲ ὡς Δεῖρμεν-τεπε γνωστός, τὸ Ασκληπιεῖον εἴχε ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ καὶ τὸ Γυμνάσιον παρ' αὐτὸν ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς αὐτοῦ κλιτύος τῆς πρὸς τὴν ἀκτήν.

Περὶ τῆς τοποθεσίας τῆς πόλεως ἐν τῇ Μονῳδίᾳ τοῦ Ἀριστείδου ἀπαντῶμεν τὰ ως ἔπειται: «πόδες μὲν ἐπ' ἥιστρων καὶ λιμένων καὶ ἀλ-

2) Ἀριστ. Παλινφρδία D. σ. 437, K. 2, σ. 22.

3) Ἀριστ. Προσφων. Σμυρν. D. σ. 441, K. 2, σ. 24.

4) Σμυρν. Πολιτ. D. σ. 380, K. 2, σ. 7.

5) Μονφρδία D. σ. 425, K. 2, σ. 9.

σῶν ἐρειδόμενοι, μεσότης δὲ ἵσον τοῦ πεδίου τε ὑπεραίρουσα καὶ τῶν ἄνωθεν ἀπολείπουσα, ἐσχατιὰ δὲ μεσημβρινὴ κατὰ μικρὸν ὑψουμένη, δι' δμοίου τοῦ παντὸς λάθρᾳ λήγουσα εἰς ἀκρόπολιν σκοπιὰν τῆς τε θαλάττης καὶ τῆς πόλεως ἔχουσαν.»⁶⁾

'Ἐν δὲ τῷ περὶ Ὀμονοίας τοῦ αὐτοῦ: «ἄνεχει γὰρ ἐν πλαισίῳ, βάσιν μὲν τὴν ἡπόντα ποιουμένη, κορυφὴν δὲ τὸ ἐπίπεδον τῆς ἄνω πλευρᾶς, ἐκ πεδίου τε καὶ τεμπῶν ὑψουμένη κατὰ μικρὸν ἀεὶ δι' δμοίου τοῦ σχήματος. . . . θάλαττα δὲ καὶ ποταμοὶ καὶ προάστεια ἀλλήλων τε καὶ τῆς πόλεως ἄξια, ὥσπερ οὐ τύχῃ μᾶλλον ἢ ψήφῳ τῇ πόλει συγκεκληρωμένα.»⁷⁾

Οἱ πόδες τῆς πόλεως, λέγει, ἐστηρίζοντο ἐπὶ ἀκτῶν, (αἴτινες κατ' ἐμέ, ἤσαν πρὸς τὸ τότε ἀλίπεδον, τὴν Πούνταν, τὸ ἐπεκταθὲν ἀκόμη, οὐκ ὀλίγον, ἔκτοτε) ἐφ' ὧν ὑπῆρχον λιμενίσκοι καὶ ἐνδοτέρω ἀλση (ἐκ δονάκων, φοινίκων, τερεβίνθων καὶ λοιπῶν δένδρων, ἀ καὶ νῦν ἔτι εὔδοκιμοϋσιν αὐτόθι). Ὁ κορμὸς τῆς πόλεως ἐκράτει τοσούτου μέρους ἄνωθεν τῆς πεδιάδος, δόσου ὑπελείπετο τῆς ἀκροπόλεως, (θέσιν λαιμοῦ τούτου ἐπέχοντος), εἰς ἣν ἀνέβαινε τις ἀνέπαισθήτως ἐκ τοῦ μεσημβρινοῦ αὐτῆς μέρους, (ἥτοι ἀπὸ τὸ Καρατάς), καὶ ἐφ' ἣς ὑπῆρχε σκοπιὰ διά τε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν πόλιν.

Λέγει πρὸς τούτους ὅτι ἡ πόλις πρωτωρεῖ ἐν πλαισίῳ, (τετραγώνως) βάσιν μὲν ἔχουσα τὴν ἀκτὴν, κορυφὴν δὲ τὸν Πάγον, ὑψουμένη ἐκ τῆς πεδιάδος καὶ τῶν τεμπῶν κατὰ μικρὸν καὶ δμοιομόρφως πάντοτε . . . καὶ διτοι: ἡ θάλασσα καὶ οἱ πόταμοι (ὅτε τοῦ Γεφυρίου, καὶ ἡ Ποταμοῦ, ἥτοι δ κατ' ἐμὲ Μέλης), καὶ τὰ προάστεια ὡς εἰ, οὐχὶ ἐκ τύχης, ἀλλ' ὡς μωσαϊκὸν εἰσὶν ἡνωμένα μὲ τὴν πόλιν.

Τὴν τῶν προσαστείων θέσιν ὑπολαμβάνω ἐν Τεπεντζηκίῳ, ἀφ' ἐνός, ὅπερ θὰ ἔκειτο πλησιέστερον, ἦ νῦν, εἰς τὴν ἀκτὴν, καὶ ἐν τῷ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀποστολίδου, (πρώην Κιατίπογλου) κήπῳ ἀφ' ἑτέρου, τῷ παρὰ τὸν τοῦ Πιττακοῦ μύλον, κειμένῳ, ὅπερ προστείον θὰ ἔκειτο παραθαλασσίως, κατὰ τὸ τοῦ Ἀριστείδου: «στάντι δὲ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἡ μὲν θάλαττα ὑπορρεῖ, τὰ δὲ προάστεια ὑφορμεῖ . . . »⁸⁾ Ἐν τῷ τελευταίῳ εὐρέθη, ἐπισης ὡς καὶ ἐν Τεπεντζηκίῳ ἀρχαῖον ὑλικὸν καὶ ἐπιγραφῇ τινες ἐπιτύμβιοι καὶ ἀλλαὶ, περὶ ὧν τὸν βουλόμενον παραπέμπω εἰς τὰς ἐν τῷ Μουσείῳ δημοσιευθείσας ὑπὸ ἀριθμὸν 106, 107, 152 καὶ 153 Ἐπιγραφάς, ὡς καὶ εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Βοικχίου, C. I. G.

6) Μονῳδία ἐπὶ Σμύρνη, D. σ. 425, K. 2, σ. 9.

7) Ἀριστ. Περὶ Ὀμονοίας ταῖς πόλεσιν, D. σ. 774, K. 2, σ. 36.

8 Σμυρν. πόλιτ. D. σ. 374. K. 2, σ. 4.

Τὸ πρόστειον τοῦτο συνεταύτισα ὡς τὴν Καρήνην, καθ' ἣ ἀνέφερον ἐν ὑποσημειώσει εἰς τὴν μελέτην μου: «Ποὺ ἔκειτο ἡ ἀρχεία Εὐαγγελικὴ Σχολή», τὴν καταχωρισθεῖσαν ἐν τοῖς πανηγυρικοῖς τῆς Αῆς τοῦ τρέχοντος ἔτους φύλαιοις «Αρμονίας» τε καὶ «Ημερησίας».

Οἱ Ἀριστείδης ἐν τῇ Μονῳδίᾳ αὐτοῦ ἐνθωνεῖ: «προσιόντι μὲν ἀστραπὴ κάλλους καὶ μεγεθῶν ἀριθμοί, καὶ μέτρα καὶ στάσεις ὥσπερ ἀρμονίας μᾶς... παρακατιών δέ: «ὦσπερ δὲ ἄγαλμα ἀκριβῶς πεποικιλμένον πάντη περιύόντι θέαν ἔχει...»⁹⁾ καὶ αὖθις: «ὦ γῆς ἄγαλμα...»¹⁰⁾ «ὦ Μέλης δὲ ἐρήμου ρέων.»¹¹⁾

Ἐν τῷ Προσφωνητικῷ τοῦ αὐτοῦ ἀπαντᾷ: «Ἔώρας ἀγοράν τε θεῶν ἔστιαν καὶ λιμένας, τῇ μὲν κυκλούμενος τὴν πόλιν, τῇ δὲ ὑπὸ τῆς πόλεως μέσους ἔχομένος... καὶ τὸ δὴ μέγιστον σύμβολον τῆς πόλεως τὴν διὰ πάντων διμολογίαν καὶ μουσικὴν ἐν τῷ πᾶν σῶμα ἀποφαίνουσαν, ὥσπερ ἂν εἰ κατὰ τὸν μῆνον τὸν περὶ τοῦ Θηβαίων τείχους λεγόμενον πρὸς λύραν καὶ κιθάραν ἥρμοστο ἐξ ἀρχῆς.»¹²⁾ ἀλλαχοῦ δέ: «Τέταται γὰρ ὑπὲρ τῆς θαλάττης, ἀνθος ὁρασία ἀφείσσα διηνεκές, ὥσπερ οὐ κατὰ μικρὸν πολισθεῖσα, ἀλλ’ εἰσάπλαξ ἀνασχοῦσα τῆς γῆς, οὐ πρὸς ἀνάγκην οὐδὲ ἡπειρογένει τὸ μέγεθος παρεχομένη, ἀλλὰ πανταχοῦ πολλὴ καὶ παραπλησία· καὶ ἔστιν αὐτῇ τὸ μέγεθος κάλλους περιουσία. οὐδὲ ἂν φαίης εἶναι πόλεις πολλὰς κατὰ μικρὸν διεσπαρμένας, ἀλλὰ μίαν μὲν πολλῶν ἀντίοσπον, μίαν δὲ οὖν διμόχρουν καὶ σύμφωνον ἔαυτῇ, καθάπερ ἀντρωπον οὐδεμίαν σῶμα συμβαίνοντα τῷ διώρ τὰ μέρη παρεχομένην.»¹³⁾ καὶ αὖθις: «στάντι δὲ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἡ μὲν θάλαττα ὑπορρεῖ, τὰ δὲ προάστεια ὑφορμεῖ· καταμγνυμένη δὲ ἀμφοτέροις ἡ πόλις διὰ τριῶν τῶν ἡδίστων θεαμάτων ἔκχει τὴν ψυχὴν»¹⁴⁾ καὶ πάλιν οὔτε γὰρ ἐκ τοῦ ἀστεος τὰ προάστεια δρῶντι κόρος, εἴτε τις ἔξωθεν προσορφύη τὴν πόλιν, ἀεὶ τοῦ ἵσου δεῖ τὸ μὴ ἴκανῶς ἔχειν.»¹⁵⁾ ὡσαύτως: «ὦς δὲ μὲν λιμὴν ἐν διμφαλῷ τῆς πόλεως, τὸ δὲ πέλαγος ἐν διφθαλμῷ, τοῖς ἐπὶ θάτερα ἐσχάτοις οὐχ ἦτον σύνοπτον ἢ τοῖς προσοικοῦσι.» παρακατιών δὲ λέγει: «ἄλλὰ ταῦτα μὲν καὶ ἐν μέρει κοσμοί τις ἄν, ἢ δὲ ἐπὶ πᾶσι χάρις ὥσπερ Ἱρις

9 Μονῳδ. D. σ. 425.

10 Αὐτόθι σ. 427.

11. Αὐτόθι σ. 428, Κ προσιόντι κτλ. 2, σ. 9-11.

12. Προσφων. Σμυρναϊκὸς D. σ. 441. Κ. 2, σ. 24.

13 Σμυρν. Πολιτ. D. σ. 374. Κ. 2, σ. 3.

14. Αὐτόθι D. σ. 374, Κ. 2, σ. 4.

15. Αὐτόθι D. 279. Κ. 2, σ. 7.

τεταμένη καὶ τὴν πόλιν ὥσπερ λύραν ἀρμοττομένη σύμφωνον αὐτῇ τε καὶ τοῖς ἔξω κόσμοις . . .»¹⁶⁾

Ἐν εἰσέτι χωρίον ἔκ τοῦ περὶ Ὁμονοίας ταῖς πόλεσιν εἰς τὴν Σμύρνην ἀναφερόμενον ἀρύουμαι καὶ παύω :

« ἀ δ' εὐθὺς εἰς ὁφθαλμοὺς ἔρχεται, ἀκρόπολις μὲν αὐτῇ τοσαύτῃ τὸ μέγεθος, πόρρωθεν ἀστράπτουσα ἀπὸ πάσης εἰσόδου, ὥσπερ κοινή τις κορυφὴ τοῦ ἔμνους, ὑπὸ δ' αὐτὴν ἡ λουπὴ πόλις . . . φαίης ἀν ἀστη πολλὰ συνελθόντα εἰς ταυτὸν οἰκεῖν καὶ εἶναι τινας ὥσπερ ἀστυγείτονας χρόνῳ συνοίκους γεγενημένους, αὐξηθέντων αὐτοῖς τῶν ἐπ' ἀλλήλοις ἀεί.»¹⁷⁾

Ἐκ τῶν προεκτεθέντων ἐν συνδψει χωρίων τοῦ Ἀριστείδου πασι- φανῶς ἀπεικονίζεται ἡ πόλις ὡς ἀρμονικὴ καὶ σύμμετρός τις μορφή, βαίνουσα ὡς ἐν πλαισίῳ ἐκ τῆς ἀκτῆς πρὸς τὴν ἀκρόπολιν, κάτωθεν τῆς ὁποίας ἔκειτο ἡ λοιπὴ πόλις. Ὡσαύτως παριστάνεται ὡς ἄγχαλμά τι πάγκαλον, ὡς σῶμά τι κατὰ πάντα ἐνχριμόνιον, διάρχων καὶ σύμφωνον ἔχυτῃ, δράζομένων αὐτῇ ποδῶν, κορμοῦ, ὀμφαλοῦ καὶ οεφαλῆς ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἀλιπέδου, (ΙΙούντας, Rhinla), μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ Πάγου, χωροῦν, ἐπὶ τῶν βορειανατολικῶν καὶ βορειοδυτικῶν αἱτίων τοῦ ὁποίου καὶ τοῦ ὑπὸ αὐτὸν περιτειχισμένου πεδίου ἡ τότε πόλις ἔζετείνετο. Πᾶσα ἐνατία ὑπόθεσις, ὡς ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Κάλδερ ὑποστηριγμένη, καθ' ἣν ἡ τε πόλις καὶ τὰ τείχη αὐτῆς ἔζετείνοντο μέχρι τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος, θὲν ἦτο ἀντικρυς ἄρνησις τῶν περὶ σύμμετρίας καὶ κάλλους καὶ τοποθεσίας; περιγραφῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων.

II

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΛΟΥΤΡΩΝ ΤΗΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ Η ΧΑΛΚΑΒΟΥΝΑΡ (Σ. 97)

Ἡ σημερινὴ πόλις, λέγει ὁ κ. Κάλδερ, κεῖται πρὸς δυσμὰς τοῦ ποταμοῦ τοῦ Γεφυρίου, τοῦ κατερχομένου ἐκ τῶν παρὰ τὸ Σεβδίκοι δουνῶν περὶ τὰ εἴκοσι μίλια νοτίως τῆς Σμύρνης κειμένων, δυτικά εἶναι: δρυμητικὸς μὲν ἐν ὥρᾳ δρογῶν, μετ' ὀλίγου δὲ υδατος ἡ καὶ σχεδὸν ἔηρδες ἐν καιρῷ θέρους. Τὸ ρεῦμα αὐτοῦ διέρχεται τὴν ἀνατολικὴν τοῦ Πάγου πλευρὴν ἐκβάλλον εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ βορειανατολικὴν διεύθυνσιν

16. Αὐτ. Δ. σ. 380. Κ. ἀλλὰ ταῦτα μὲν (=καὶ ἀλλὰ ἐν μέρει) 2, σ. 7.

17. Περὶ Ὁμονοίας ταῖς πόλεσιν Δ. σ. 771. Κ. 2, σ. 35.

χωρίς νὰ φθάσῃ τὴν ἀκτήν, τοῦ στομίου αὐτοῦ ὅντος πεφραγμένου ὑπὸ ἵλυος. Ἐκατοντάδας τινας γιαρδῶν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ποταμοῦ τοῦ Γεφυρίου ἔτερον ὕδατος ρεῦμα εἰσβάλλει εἰς τὸν τῆς Σμύρνης κόλπον. Περὶ τὰς 1300 γιγάρδας γοτίως τοῦ κόλπου ἀναθρύει λαμπρὰ καὶ ἄρθοντος πηγή, καλούμενη «Λουτρὰ τῆς Ἀρτέμιδος», ης τὸ ὑπερχέον ὕδωρ ρέει διὰ τεχνητῆς διώρυγος πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ διώρυξ, ὡς εὑρίσκεται τανῦν, εἶναι σημερινῆς κατασκευῆς, ἡ δ' ἀρχαία ἐμφραγθεῖσα ἐξ ἵλυος διεσκόρπιζε τὸ ὕδωρ, ὅπερ μετέτρεπε τὴν πέριξ πεδιάδα εἰς ἔλος. Ἡ νεωτέρα μηχανικὴ ἐπανέλαβεν ὅτι ἡ ἀρχαία ἐπραξεῖν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστείδου.

Ἡ διώρυξ αὕτη εἶναι ὁ περίφημος Μέλης, ἡ πατροπαράδοτος τοῦ Ὄμηρου κοιτίς, ἐξ οὗτος ἐκλήθη Μελησιγενῆς, φέρουσα πρὸς τὴν θάλασσαν ἵκανὸν ὕδατος ὅγκον. Ἐπειδὴ ἡ διώρυξ αὕτη δέχεται ἀποκλειστικῶς τὸ τῶν πηγῶν τοῦ Χαλκαδουνίου ὕδωρ, δὲν μεταλλάσσει τὸν ὅγκον αὐτῆς, (ὡς ὁ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Γεφυρίου, αὐξανόμενος ἡ μειούμενος κατὰ τὴν τοῦ ἔτους ὥραν, εἴτε τυγχάνει αὖτη βροχερά, εἴτε αὐχμηρά,) οὐδὲ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ρεύματος αὐτῆς ἐξ ἐπηρείας ἀτμοσφαιρικῆς. Ἀναβλύζον τὸ ὕδωρ εὐθέως ἐκ τοῦ ἐδάφους θεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς θεῖον δῶρον μετέχον ιαματικῶν ἴδιωτήτων. Ὁ Ἀριστείδης περιγράφει λουτρόν, ὅπερ διετάχθη ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ γὰρ λάθη ἐν τῷ Μέλητι: ἐν μέσῳ γειμῶνι, ὡπερ «ἄντερον ἐν κοιλυμβήθρᾳ καὶ μάλα ἡπίον καὶ κεκραμένου ὕδατος ἔχομενην διατοιβῆ.» (Ιερῶν λόγος Β. σ. 470, Κ. 2, σ. 399.) Ἐπὶ τούτοις ἐπιμαρτύρεται καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ κ. Ramsay, ἦν ἐπισυνάπτων προσθέτει ὅτι ἴστάμενος οὗτος ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ Χαλκαδουνίου καὶ θεωρῶν τὸ ὑπὸ αὐτὸν ρέον ρεῦμα ἔδλεπε τοῦτο ἡρεμον μέχρις ὅτου ξυλάριζεν τι κινήσει τοῦτο βαῖνον μετὰ ταχείας ὁρμῆς.

Ἐφεξῆς προσδαΐνει ὁ κ. Κάλδερ πραγματευόμενος περὶ τῶν ἄλλων ποταμῶν, τῶν διαβρεγόντων τὴν πεδιάδα τῆς Σμύρνης καὶ ἐκβιβλώντων εἰς τὴν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν τοῦ κόλπου πλευράν, ἢτοι τοῦ τοῦ Καβεκλιδερέ, τοῦ τοῦ Βουρνόδχ καὶ τοῦ τοῦ Χατζῆ-Μούτσου, συγχρόνως δὲ καὶ περὶ τοῦ μετασχηματισμοῦ τοῦ ἐδάφους ἐξ ἐπιχωματώσεων κατά τε τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν νοτιοανατολικὴν τῆς ἀκτῆς γωνίαν εἰς ἔλος. Ὁδός τις, ἀναφέρει, ἐγένετο ἐπὶ τοῦ ἔλους πρὸ 40—50 ἑτῶν, διασταυροῦσα τὸ τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος ρεῦμα παρὰ τὸ στόμιον τῆς ἐκβολῆς αὐτοῦ, διερχομένη ἐφεξῆς τὸ χειρότερον τοῦ τέλματος μέρος. Ὁπότε ἐσχεδιάζετο ἡ τῆς ὁδοῦ ταύτης κατασκευὴ ὑπελάμβανον τὸ ἔλος ὡς σπουδαῖον αὐτοῖς πρόσκομμα, ἀλλ' ὁ μηχανικὸς ἀνεῦρε τὴν φυσικὴν αὐτῆς γραμμὴν παρὰ τὴν ἀκτήν, τὴν πρὸς τὸν Βουρνόδχαν, ἐπὶ παλαιᾶς ἀκριβῶς ἀρχαίας

καὶ πρὸ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων ὁδοῦ, ἐφ' ἣς ἐπὶ τέταρτον τῆς ὥρας πρὸ τοῦ Βουρβόνιαν ἀνεῳρεν δὲ καὶ Ramsay ὁδοροθέσιον τῶν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου Καισάρων, σημειοῦν πέντε ἀπὸ Σμύρνης μίλια.

* *

*

Κατ' ἐμέ, τὸ μέρος τοῦτο, τὸ καλούμενον «Λουτρὰ τῆς Ἀρτέμιδος, ἡ Χαλκά-βουνάρ» ὑπῆρχεν ἀείποτε ἔκτεταμένη περιοχὴ κατάλληλος διὰ θερινὴν εὐπορούντων διαμονήν. Ὁ Δαιμόνιος Bieland (Βεζλανδ κατὰ τὸν μεταφραστὴν τοῦ ἔργου αὐτοῦ Κούμαν) ὡς τόπον ἐξελίξεως τῆς ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν μυθιστορικῆς συγγραφῆς αὐτοῦ «ὁ Ἀγάθων» τοιοῦτόν τι ἐφαντάσθη μέρος, παραστήσας αὐτὸν ὡς ἀγροκήπιον, τῇ περιφέμῳ Δανάῃ δωρηθὲν ὑπὸ τοῦ φίλου αὐτῆς βασιλέως Κύρου, κείμενον δ' ἔξωθεν τῆς πόλεως ἐν χαριεστάτῳ τόπῳ. Κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ συγγραφέως τὸ κτήμα περιεῖχε μέγαρα, κήπους, ἄλση μὲν λασιρίνθους ἐκ μύρτων καὶ ροδώνων, ἐν οἷς ἐδίδοντο ἑορταῖς, εὐωχίαι, θεατρικαὶ παραστάσεις καὶ ἀγῶνες μουσικοί. Περὶ ἑνὸς μουσικοῦ ἀγῶνος ἀναφέρει τὰ ἔξης κατὰ λέξιν: «Ψυμμαχός μὲν δάρφανας κατασκιωμένον ἀνίστατο ἀπὸ μικρὰν κρυσταλλώδη λίμνην, καταστρωμένην μὲν μάρμαρα, καὶ πανταχόθεν περιγυρισμένην μὲν μύρτας καὶ ροδῶνισσας. Μικραὶ πηγαὶ δριειδῶς κατέρρεαν ἀπὸ δαφνῶδες ἄλσος, καὶ μὲν ἡλαρὸν ρόχθον, ἡ μειδιῶσαν μεμψιμοιρίαν ἐψιθύριζαν πρὸς τὴν λίμνην, εἰς τὴς ὄποιας τὴν ὅχθην ἐδῷ καὶ ἐκεῖ ἔξειχαν σπήλαια στολισμένα μὲν κοράλλια καὶ κογχύλια, καὶ ἄλλα θαλάσσια ὅστρα, καὶ ἐραίγοντο ὅτι ἦσαν κατοικίαι Νυμφῶν τούτου τοῦ θύλατος. Μικρὸν δὲ πλοιάριον, ὅμοιον κογχύλης, βασταζόμενον ὑψηλὰ ἀπὸ μαρμάρινον Τρίτωνα, ἵστατο εἰς τὴν ὅχθην καταντικρὺ τοῦ ὑψώματος, καὶ ἦτο ἡ καθέδρα, ἐπάνω τῆς ὄποιας ἔμελλε νὰ καθήσῃ ὁ Ἀγάθων ἀκροατὴς τοῦ μουσικοῦ ἀγῶνος (τόμ. Α. σ. 183).

'Εντὸς τῆς ιδιοκτησίας ταύτης καὶ παρὰ τὰς περὶ ὃν ὁ λόγος πηγάς, ἀνεκαλύφθη ψηφιδωτόν, τὸ ὄποιον περιέγραψεν ὁ Prokesch von Ostern καὶ οὗτινος σχεδιογράφημα ἐδωρήθη τῷ Μουσείῳ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς παρὰ τῆς εὐγενοῦς οἰκογενείας τῶν Hadkinson, φέρον ἐπιγραφὴν, πληρεστέραν ἐκείνης, ἦν βλέπομεν ἐν τῷ C. I. G. N° 3149 καὶ ἐν Le Bas—Waddington ἀριθμὸς 1534. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μωσαϊκὸν ἐπιθογεῖ ἡμᾶς μεγάλως πρὸς κατανόησιν τῆς σημασίας τῶν πηγῶν τούτων κατὰ τοὺς τῶν τελευταίων Ρωμαίων αὐτοχροτόρων χρόνους, ἔχον ὡς ἔπεται:

ὁ δεῖνα Μαῖου Θε...

· · · πᾶσα κέντησις καὶ
ζωγράφησις. Ἐπὶ Γανυ-
μήδου διοικητοῦ Πλα-
κίλλης λαμπροτάτης.

“Οθεν ἀναμφισβήτητως ἀναμιμνήσκει ήμᾶς ἐπαυλιν, ἀνήκουσαν εἰς Ρωμαίαν δέσποιναν. Πώς νὰ ὑποθέσωμεν ὅμως ὅτι αἱ πηγαὶ αὐται τὸ θεοῦ ποταμοῦ Μέλητος ἀνήκον εἰς ἴδιώτην δυνάμενον νὰ ποιήσῃ τούτων χρῆσιν, ὡς ἔβούλετο, κατασπιλουμένης οὕτω τῆς Ἱερότητος αὐτῆς τοῦ ποταμοῦ;

Ἐτέρων εἰδῆσιν, ἔμμεσον ταύτην, παρέχει ήμῖν χωρίον τι τοῦ ἴστορικοῦ Γεωργίου Ἀκροπολίτου ἀναφέροντος τὰ ἐπόμενα περὶ τόπου διαμονῆς τοῦ τότε αὐτοκράτορος εἰς Περίκλυνστρα, ἐρχομένου ἐκ Νυμφάσιου. «Τόπος δέ ἐστιν οὗτος ἐγγύς που τῆς Σμύρνης διὰ τὸ πολλοῖς τοῖς ὕδασι περικλύζεσθαι οὕτω πως κατονομαζόμενος¹⁸⁾. Ο τόπος οὗτος οὐδὲν μέρος ἄλλοθι δύναται νὰ ὑποδειγθῇ ἢ εἰς τὸ τοῦ Χαλκά-βουνάρ μέρος, ἔνθι προϋπήρχεν, ὡς εἴδομεν ἐκ τοῦ Ψηφιδωτοῦ, ἐπαυλίες, ἢ δὲ λέξις Περίκλυνστρα ἀριστα ἀπεδόθη εἰς τὸ μέρος τούτο, τὸ περικλύζομενον πανταχόθεν ὑπὸ πηγῶν, ἢ καὶ ἐκ τοῦ σχήματος τῆς τῶν πηγῶν θέσεως. Τοιαῦται πηγαὶ βλύζουσιν ἀνατολικῶς τοῦ Χαλκά-βουνάρ εἰς μικρὸν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν εἰς Τσάμη-ντιπλ καὶ ἐν τοῖς παρ' αὐτὸς κήποις, καὶ δυτικῶς πάλιν ἐγγὺς τῆς ἐπαύλεως ἐν τῷ κτήματι Ἐσαγιάν, ἀλλ' ὁ περίπουστος ἀνήρ, ὁ Σίρ Ράμζεϊ ἐν τῇ Ἰστορικῇ αὐτοῦ Γεωγραφίᾳ ὀρίζει τὰ περίκλυνστρα ἐν Βουνάρχοσι, παραδεγμένες τὴν γνώμην Οίκονόμου καὶ Ι. Λάζαρη, σπευσάντων νὰ τὸ ταυτίσωσι μὲ τὰ Περίκλυνστρα, τοῦθ' ὅπερ ὅμως ἐξελέγχεται ὡς ἀδύτιμον ἐκ τῶν Χρυσοῦσιλλων καὶ τῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀκροπολίτου μητροπολιτικῶν τῆς Σμύρνης ἐγγράφων τοῦ ΙΓου αἰῶνος, μνείαν ποιούμενων τόπου τίνδες καλουμένου Πηγαὶ οἵ δὲ κάτοικος Πηγηνός, ὅπου ὑπήρχε καὶ ἀγροικία καὶ τὸν δόποιον οἱ διθωμανοὶ μετωνόμασαν Βουνάρ-βασι, τὰ δὲ Περίκλυνστρα, ὃν ἡ σημασία τῆς λέξεως ἐνέφανε κύκλον, ἢ πέριξ πηγῶν, ἐκλήθησαν ὑπ' αὐτῶν Χαλκά-βουνάρ, τὸ δὲ παρ' αὐτὰ ὑπάρχον ἔλος «Déné-derin», ἐκ τοῦ ὅτι εἶχε πολὺ βάθος, ίγανὸν νὰ καταχώρῃ ἐντὸς αὐτοῦ κάμηλον παραπλανηθεῖσαν ἐν ᾧ ἔδωσκε.

“Αλλην ἔνδειξιν περὶ τοῦ μέρους τούτου τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος ὅτι δὲν ἦτο ποταμὸς κατὰ τὸν ΙΓον αἰῶνα χορηγοῦσιν ήμῖν μητροπολιτικὰ τῆς Σμύρνης ἐγγραφα, ὀρίζοντα τὸ μέρος τούτο ὡς λίμνην, ἡς ἀνωθεν διήρχετο ἡ τῆς πανηγύρεως τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος λεωφόρος, ταυτισθεῖσα ἀναμφιλέκτως πρὸς τὴν νῦν τοῦ Χαλκά-βουνάρ κάτωθεν τοῦ Κουκλουτζᾶ λεωφόρου.¹⁹⁾

Περὶ τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος μᾶς πληροφορεῖ ὁ Storari ἐν τῷ περὶ Σμύρνης διηγῆῳ αὐτοῦ «Guida etc. τὰ ἔξης:

18) *Bulletin de Corr. Hellénique XVI, 1892, le Monastère de Lembos près de Smyrne, p 349. καὶ Μινή τοῦ Λέμβων, μετάρρ. Ζάκα σ.12.*

19) *H Μονὴ τῶν Λέμβων, μετάρρ. Ζάκα σελ. II.*

«'Εν τῷ μέσῳ μεγάλης δεξιμενῆς πληρούσις ὕδατος διαυγοῦσις βλέπει τις λείψιν τοῦ περιφήμου νησοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, ἀγάλματά τινα καὶ ἄλλα μάρμαρα. Οἱ μηχανικὲς Barbieri περικλείστας κατὰ τὸ 1847 τὰς πηγὰς ἐν τῇ ἑκεῖ δεξιμενῇ εὔρεν ἐν αὐτῇ ἀγάλμα τῆς Ἀρτέμιδος, κεφαλὴν Ἀφροδίτης, ἑτέραν Βαρβαρίδος, ἀτινα ἑξαπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Παρ' αὐτοῦ εἶχον μάθει ὅτι εἴδεν ἐν αὐτῇ καὶ ἔτερον ἀγάλμα, ψηφιδωτὸν εἰκονίζον ἀνθοδοχεῖα μετὰ κληματίδων, κίονας, βάτεις οἰκοδομῆς ὡς καὶ τεμάχια κεφαλῶν καὶ βραχιόνων, ἀτινα δὲν ἡδυνήθη νὰ περισυλλέξῃ ἔνεκα τῆς ἀφθόνου ἐκροής τῶν ὑδάτων.

'Εκ τῶν προεκτεθέντων τεκμαχιρόμεθια ὅτι ἐπὶ τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας τὸ Χαλκὸν βουνάρι ὑπῆρχεν ἐπαυλις, ἀργότερον ἐχρησίμευσεν ὡς τόπος κατασκηνώσεως αὐτοκράτορος, ἐν ᾧρᾳ θερινῇ, δμοῖς ας καθωρίζετο ὡς λίμνη ἐν καταγραφαῖς δρίων κτημάτων, ὑπὸ τῶν τούρκων κατόπιν ἐθεωροῦντο ὡς πηγαὶ ἔλους, ἐφεξῆς ἐκ παραχθάσεως ὡς Λουτρὰ τῆς Ἀρτέμιδος, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τέλος ὡς πηγαὶ καὶ μικρὸς ἐγγύτατα τούτων καταρράκτης, χρησιμεύων ὡς κινητήριος δύναμις πρὸς βιομηχανικὰς ἐργασίας (χαρτοποιείου καὶ ἀλευρομάλου), δι' ἃς καὶ μόνον ἐδέησεν γὰ κατασκευασθῆ διώρυξ ὑπὸ τοῦ ζαπλούσου Παρισινοῦ ίδιοκτήτου Δούζογλου. 'Επι τῆς διώρυγος ταύτης, ὡς Μέλητος ποταμοῦ, κατὰ τὸν κ. Κάλδερ, θέλω ἐπανέλθει, ὅπως καὶ δι' ἄλλων πειστηρίων ἀποδεῖξω τὸ ἀδάσιμον τῆς γγώμης ταύτης.

III

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΤΟΥ ΓΕΦΥΡΙΟΥ ΩΣ ΜΗ ΜΕΛΗΤΟΣ (Σ. 133).

'Αλλοίχον εἶχον γγώμην, τὸ ὁμολογῶ, ἣν ἐξέθηκα ἐν τῇ Revue des Etudes Anciennes κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1898, διακρίνων δύο ἐποχῶν Μέλητας, τὸν μὲν πρὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων ἐν τῷ ποταμῷ τοῦ Χατζῆ-Μούτσου παρὰ τὸ Βαριακλύ, τὸν δὲ μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Πάχγου ἐγκατάστασιν τῆς πόλεως ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου ἐν τῷ ποταμῷ τοῦ Γεφυρίου, ἀλλ' ἡδη μετέβιλλον γγώμην, ἐφ' ᾧ ὁφείλω χάριτας τῷ καθηγητῇ κ. Κάλδερ, ὅστις μοὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν καὶ μοὶ ὑπέδειξε νέας πηγάς, ἐξ ὧν ἐσχημάτισε τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀδύνατον εἶναι νὰ κατατεθῇ οὕτος, δ τοῦ Γερυρίου δῆλον ὅτι ποταμός, μὲ τὰς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων χορηγουμένας μαρτυρίας περὶ τῶν πηγῶν καὶ τοῦ ροῦ αὐτοῦ, τῆς ἐκτάσεως τοῦ ρεύματος καὶ τῶν ίδιοτήτων αὐτοῦ. 'Ιδοὺ αὖται συνοπτικῶς.

«Μέλητα δε κοσμεῖν ἑτέροις τὰ νῦν παρήμι. καίτοι μέγιστος αὐτὸς αὐτῷ κόσμος ἔστιν ὅρώμενος, φὶ γε καὶ θέρος καὶ χειμῶν τὸν αὐτὸν ἔχει λόγον, καὶ οὕτε ἐξ ὅμβρων ποτε ὕβρισεν οὕτε αὐχμοῖς εἰξειν, ἀλλ’ ὥσπερ ἄλλο τι τῶν ἀκινήτων, ἐν μὲν σχῆμα, μίαν δὲ χρόνων τὸν ἀεὶ σώζει χρόνον. . . . ὥστε αὐτόθεν δρμηθεὶς αὐτοῦ καὶ πανέται, παρατείνας κώλῳ τινι τῆς πόλεως ἔαντόν»²⁰⁾.

«Ο δὲ δὴ πρὸ θυρῶν κόσμος ἀπὸ Ἀπόλλωνος ἀγυιέως προπύλαιος τῇ πόλει, Μέλης δὲ ἐπώνυμος διωρυχὴν Νυμφῶν ἐκ πηγῶν εἰς θάλατταν, αὐταῖς τ' εἶναι λοντρὸν ρυτόν καὶ Νηρηΐδας παρὰ Νηρέως δέξασθαι δι' δλίγου· οεὶ δὲ δὲ Μέλης δμοίως ἐκ τε ἄντρων καὶ οἰκων καὶ δένδρων καὶ μέσον τοῦ ζεύδρου ἀνίσχων καὶ προϊῶν μέχρι θαλάττης καὶ αὐτοῦ τὸ μὲν κατὰ τὰς ἄνω πηγὰς κύκλος τέ ἔστι καὶ δρμῷ μάλιστ' ἀν ἀπεικάσαις, τὰ δὲ ἔξῆς Εὐρώπῃ, πρὸς δὲ ταῖς ἐκβολαῖς βέβρυχε μὲν ἥκιστα, δὲ τὸ ϕόθιον ἐπιλεαίνων ἀψοφητὶ καταμίγνυται, ἐπιοῦσαν μὲν ἐξ ἀνέμων τὴν θάλατταν αἰωδῶν, ἀπιούση δὲ ἐπόμενος, νῶτον ἐκ τοῦ ὕδατος ἐκατέρου δεικνύς, ὥστε οὐκ ἀν γνοίης δπον συνέβαλον . . . »²¹⁾.

«Μέλης, ἐρᾶ ἡ Κριθῆς ἐν Τιωνίᾳ τοῦ Μέλητος, δὲ δ' ἐφήβῳ ἔσικε καὶ δρᾶται τῷ θεατῇ δλος, ἐκεὶ ἐκβάλλων δθεν ἀρχεται. . . . χάριεν δὲ αὐτοῦ καὶ δι μὴ λάβοντας τὰς πηγὰς ἐκδίδωσι, καθάπερ τοὺς ἀμαθεῖς τῶν ποταμῶν γραφεῖσθαι νόμος, ἀλλὰ γῆν ἀκροῖς τοῖς δακτύλοις διαμώμενος ὑπέχει τὴν χεῖρα τῷ ὑδατὶ ἀψοφητὶ βλύζοντι. . . . ἐρᾶ γάρ σου δὲ ποταμός, ὦ Κριθῆς, καὶ δοφίζεται τινα ὑμῖν θάλαμον, κῦμα αἴρων, ὑφ' φὶ ἡ εἰνὴ ἔσται, εἰ δὲ ἀπιστεῖς, λέξω σου καὶ τὴν τοῦ θαλάμου τέχνην λεπτὴν αὔρα κῦμα ὑποδραμοῦσα ἐργάζεται αὐτὸν κυρτὸν καὶ περιεχεῖ καὶ ἀνθηρὸν ἔτι, ἡ γὰρ ἀνταύγεια τοῦ ἡλίου χρῶμα προσβάλλει μετεῳρῷ τῷ ὑδατὶ . . . δῶρον Νηρηΐδος ἡ Ναΐδος οἷμαι τὸ κρήδεμνον, εἰκὸς γάρ συγχορεύειν τὰς θεάς ἐπὶ τῷ Μέλητι παρεχομένῳ τὰς πηγὰς οὐ πόρρω τῶν ἐκβολῶν. . . . »²²⁾.

Εἰς ταῦτα προσθέτω τὸ ἔξῆς χωρίον τοῦ Ἱμερίου, ὅπερ δανείζομαι ἐκ τῶν τοῦ Κάλδερ ὑποσημειώσεων. «. . . δὲ γὰρ δὴ Μέλης οὗτος, οὐ γὰρ δὴ θέμις σιωπῇ παρελθεῖν γλῶσσαν τοσαύτην γεννήσατα, ἀνίσχει μὲν ἐν προαστείων (sic) τῆς Σμύρνης, τίκτουσι δὲ αὐτὸν μυρίαι πηγαὶ καὶ πλησίον ἀλλήλων βλαστάνουσαι. ἀφ' ὧν πλημμυρῶν δὲ ποταμὸς πελαγίζει τε εὐθὺς ἐκ πηγῶν καὶ πλωτὸς καὶ δλ-

20) Ἀριστ. Προσφων. Σμυρν. D. σ. 444. K. 2, σ. 27.

21). „ Σμυρν. Πολιτ. D. σ. 377. K. 2, σ. 5.

22) Φιλοστρ. Εἰκόνες σ. 379.

κάσι καὶ κώπη γίνεται παραμείγας δὲ τὰς ἑκατέρωθεν δύναμις κυπαρίστω ποιῶσας καὶ δόνακι, τῇ πλησίον θαλάττῃ κοινοῦται τὸ φεῦμα, εἰ δεῦμα θέμις ἐκεῖνο καλεῖν· οὐ γάρ ἡχοῦντος ἀκούσῃ, οὐδὲ δόξειεν ἄν τοι τὸ ὕδωρ φέρεσθαι, ἀλλ' ὥσπερ τις ἐραστὴς συνονοσίαν κλέψαι βουλόμενος, λάθρᾳ τῇ θαλάττῃ κιρρᾶται, λεαίνων τὸ κῦμα τῷ φεῦματι».

Μετὰ τὴν καταχώρισιν τῶν ὡς ἀνωτέρω περιγραφῶν ἀρχαίων συγγραφέων θεωρῶ περιττὸν δλως νὰ παραδχρύνω τὴν τοῦ ἀνχγνώστου προθυμίαν ὅπως πιστοποιήσω τὸ αὐταπόδεικτον, ὅτι δῆλα δὴ δ οὔτωσὶ ἔξιστορούμενος Μέλης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἴναι δ ποταμὸς τοῦ Γεφυρίου, διότι οὗτος πηγάζει μακρὰν εἰς τὰ κατὰ τὸ Σεβδίκιο μέρη—διότι οὗτος ρέει τὸν μὲν χειμῶνα δρμητικώτατα, τὸ δὲ θέρος πολλάκις καταντᾷ νὰ ἦναι ἔτηρδε—διότι δὲν ἔχει διωρυχὴν ἐκ πηγῶν εἰς θέλασσαν ή ἐπ' ὀλίγον μόνον παρὰ τὴν γέφυραν διέστημα—διότι τὸ φεῦμα του δὲν εἶναι βραχὺ ὥστε νὰ τὸ βλέπῃ τις ὅλον δι' ἐνὸς βλέμματος ἐκδάλλον ἔκει ὅπου αἱ πηγαὶ αὐτοῦ καὶ νὰ ἀποκαλῆται ἔγνωσις—διότι τὸ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Γεφυρίου ρεῦμα δὲν εἶναι ὄμαλόν, ἀθέρυδον, ὥσει πάντοτε ἀκίνητον ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπηται κἄν νὰ καλέσῃ τις αὐτὸ ρεῦμα, ὡς ἐκ τοῦ ἡσύχου αὐτοῦ ροῦ—διότι δὲν πελαγίζει εὐθὺς μάλις ἀναβλύσῃ ἐκ τῶν πηγῶν καὶ δὲν εἶναι πλωτὸς δ ποταμὸς εἰς τὸ διὰ κώπης πλέοντα πλοιάρια.

IV

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΕΙΧΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΟΥΤΩΝ ΕΠΕΚΤΑΣΕΩΣ (Σ. 107)

‘Ο Στράβων μετὰ τοὺς περὶ τοῦ κάλλους τῆς Σμύρνης ἐπαίνους αὐτοῦ περιγράφει τὰ τῆς πόλεως ὡς ἔξης: «μέρος μέν τι ἔχουσα ἐπ' ὅρῃ τετειχισμένον, τὸ δὲ πλέον ἐν πεδίῳ πρὸς τῷ λιμένι καὶ πρὸς τῷ μητρόφῳ καὶ πρὸς γυμνασίῳ.»

Βεβκίως θὰ ἴστατο σημεῖῶν ταῦτα δ Στράβων ἐπὶ κεντρικοῦ τινος μέρους τῆς ἀνω πόλεως, ἐξ οὖ ἐπεσκόπει τὴν πόλιν καὶ τὰ ὑπ' αὐτὸν τείχη αὐτῆς ἀκριβῶς ὅπως τὰ σωζόμενα, καὶ ἔτερα τούτων ἵχνη τεκμηριοῦσι τὴν ὅλην αὐτῶν γραμμήν. Τὴν δὲ τῆς πόλεως ἐπέκτασιν πέραν τῶν τειχῶν, μετὰ τῶν πρὸ πόλεως ἰερῶν, Ἡλίου Απόλλωνος, Διονύσου Βάκχου, Δήμητρος καὶ Κόρης καὶ Μητρός θεῶν Σιπυληγῆς, πρὸς τὰ δε-

ξιά αύτούς κειμένων, μνημονεύει διά τῶν λέξεων: «καὶ πρὸς τῷ Μητρῷ,» τὴν δὲ πρὸς τὸ ἀριστερὸν ἐξάπλωσιν τῆς πόλεως διὰ τῶν: «καὶ πρὸς Γυμνασίῳ»²³⁾ φῶ πλησίον ἀργύτερον ἐπὶ τοῦ Δεῖρμέν-τεπὲ ἡγέρθη τὸ Ἀσκληπιεῖον.²⁴⁾

Ἐγγύτατα τῶν Μαγνητίδων πυλῶν (Τσουράκ-Καπύ) εὑρέθη ἡ ἀναγράφουσα τὴν τῶν ἐπωνύμων τῷ βασιλεῖ Ἀρκαδίῳ τειχῶν ἐπισκευήν²⁵⁾ ἐπιγραφή, ἀπέναντι δὲ τούτων ἡρχίζειν ἡ πρὸς τὴν γέφυραν δῦος, ἔκατέρωθεν τῆς διοίκεις ὑπήρχον ἐπισήμων ἀνδρῶν τάφοι. Τοῦτο μαρτυροῦσι πολλαὶ ἐπ' αὐτῆς εὑρεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ²⁶⁾ καὶ τὸ ἐν τῷ Μουσείῳ εὑρισκόμενον ἀνάγλυφον, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: «Ἀρτέμινα Ἀρτεμιδώρου τοῦ Ἰκεσίου» Ἐπὶ τῆς διοῖς ταύτης θὲν ἡτο βεδικίως καὶ δ τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ τάφος, τὸν διποίων εὔρισκεν δὲ Αἴλιος Ἀριστείδης «εἰσω τῶν νῦν πυλῶν» κείμενον, διότι τὰ Λυτιμάχεις τείχη εἰχον ἐπεκταθῆ, πρὸ τῶν τοῦ Στράβωνος χρῆσιν, ἀπὸ τοῦ θεάτρου ακτεροχόμενα πρὸς τὴν πεδιάδα, περικλείσιοντα οὕτω οὐ μακρὸν τῆς πόλεως τμῆμα καὶ τὴν ορθείσαν τῶν τάφων δῆσν, ὡς δύναται τις νὰ βεδικισθῇ περὶ τούτου ἐπισκεπτόμενος μέρος τοῦ περὶ οὗ δὲ λόγος τείχους, σώζοντος εἰσίτι καὶ πύλην ακλουμένην νῦν «Καρά-Καπύ», ἀντικρὺσσον τοῦ μέρει τὴν ἐπέρχοντα τὴν τῶν Μαγνητίδων πυλῶν. Τὸ τείχος τοῦτο μετεγνιθεῖσθησαν ἐπὶ τουρκοκρατίας ὡς ὑδραγωγεῖον πρὸς κίνησιν ὑδρομύλων. Ταχεῖς τοῦτων ἀγνοῶν, φαίνεται, δὲ κ. Κάλδερ ζητεῖ νὰ παραστήσῃ τὴν τῶν τειχῶν ἐπέκτασιν ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ τοῦ Γεφυρίου πρὸς τὸ Χαλκάδουνάρ, καίτοι δμολσγεῖ ὅτι οὐδὲν τούτων ἔχοντος ἄχρις ὥρας εὑρέθη, καὶ ὅτι δὲν συνεθίζονταν περικλειστον οἱ ἀρχαῖοι ἐντὸς τειχῶν προάστεια δσηδήποτε σημασίας ἀξια ἡθελον θεωρεῖσθαι ταῦτα, ἀλλὰ τοῦτο πράττει ἵνα συμβιδέσσῃ τὴν τοῦ Στράβωνος ρῆσιν «περὶ δὲ πλησίον τοῦ τείχους δὲ Μέλης ποταμὸς» θέτων αὐτὸν καὶ ταυτίζων μὲ τὸ Χαλκάδουνάρ.

————— * * * —————

23. Ἱερ. λόγ. πρῶτος. «ἐνάτη δὲ ἐδόκουν ὡς ἐν Σμύρνῃ περὶ ἐσπέραν προσιέναι τῷ ίερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ τοῦ ἐν τῷ γυμνασίῳ... αὐθις δὲ αὖ τὸν ἀνδριάντα ἐώρων, ὡς ἐν τῇ στοᾷ τῇ προμήκει τοῦ γυμνασίου.» D. σ. 449. K. 2, σ. 380.

24. Περὶ Ὁμονοίας ταῖς πόλεσιν «λέγον δὲ τὸ τελευταῖον τμῆμα τῆς πόλεως, δὲ σωτῆρι καθωσίσαται....» D. σ. 772. K. 2, σ. 35.

25. Μουσείον ὑπὸ στοιχ. υμγ.

26. Αὐτόθι, αἱ ὑπὸ ἀριθμὸν 61, 63, 73, 188[191, 193, 195, 233, 255 καὶ ὡς ὑπὸ στοιχείον σ', σξά, σξβ, σξγ, σοέ.

V

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΜΗΤΡΩΟΥ ΘΕΣΕΩΣ (Σ. 104).

Περιγράφων τὰς τῆς ἀρχαίκης πόλεως καλλονὰς δὲ κ. Κάλδερ ἀναφέρει μεγαλοπρεπὴν ὁδὸν, ἡτις ἦγεν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολής, καθ' ἣν ἀπήντα τις ναόν τινα, καὶ ἐφεξῆς ἔτερον, ὡς καὶ ὑψωμάτι τι (κολωνῶν) καὶ μετ' αὐτὸν ἄλλο τοιοῦτον, τὴν ὁδὸν δὲ ταύτην, τὴν ὥραιοτέραν τοῦ δινόματος ὅπερ ἔφερε, χρυσῆ καλουμένη, συνταχτίζει μὲ τὴν ἀπὸ τοῦ Ἀκραίου Διὸς πρὸς τὸν ναὸν τῆς Μητρὸς τῶν Θεῶν Συπυληγῆς ἄγουσκην, τὸ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερόμενον Μιτρῶν, ὅπερ κατ' αὐτὸν πιστεύεται γενικῶς ὡς εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ Τεπετζῆκού. Ἐπάγεται δὲ πρὸς μαρτυρίαν τὸ ἔξης χωρίον τοῦ Ἀριστείδην : « ἡ κατιόντα δὲ ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως τὰ ἔδα ἐκδέχεται ναῶν τε ὅ κάλλιστος αὖθις τῆς εἰληχνίας θεοῦ τὴν πόλιν καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις ἔογον καὶ πρεσβύτη μηνῆγραι κοσμίως . . . ²⁷⁾ » προσθέτει δέ : « ἢ οἴησις τὰ ἔδα » εἶναι κατὰ γράμματα ἀκριβῆς ἐὰν θεωρεῖ τὸ Μητρῶν εἰς Τεπεντζῆκι, ὅπερ κεῖται διντας ἀνατολικῶς τοῦ Πάγου.

Ἐν πρώτοις παρατηρῶ ὡς ἡ χρυσῆ ὁδὸς ἡ ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς ἄγουσκη σώζει καὶ καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ὡς ἐκ τῶν παρ' αὐτὴν κειμένων ὑψωμάτων (κολωνῶν), ἀτινα ἀπαντῶμεν διεργόμενοι ὁδὸν πολὺ κατωτέρω τῆς ἐκ τοῦ Διὸς τοῦ Ἀκραίου κατεργομένης, ἡτοι ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀρχη-φουρούν (Ἀρχην φουρούς) εἰς τὴν Ἐδραί-κην ἄγουσκην καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω τῆς πόλεως. ²⁸⁾ Μετὰ τὴν περιγραφὴν τῆς χρυσῆς ὁδοῦ δὲ Ἀριστείδης ἀναφέρει: ἐτέραν, τὴν ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὸ Μητρῶν ὁδηγοῦσσαν πρὸς ἔω. Πράγματι κατεργόμενός τις ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως δὲν ἡδύνατο ἢ νὰ βαίνῃ ἐπὶ μικρὸν πρὸς δυσμάτις ἀφίνων ἐξ ἀριστερᾶν τὸν τοῦ Διὸς τοῦ Ἀκραίου ναὸν (νῦν ὑπὸ τὸν Κούλα τῆς ἀμπέλου τοῦ ἀρχαῖοτέρου τοῦ τελωνείου), ὡς καὶ τὸ Στάδιον, ἐφεξῆς δὲ ὥφειλε νὰ στραφῇ πρὸς ἀνατολὰς (τὰ ἐπικά ἐκδέχεται) διαδίκινων διὰ τῆς (ὑπὸ τὸ νῦν πυρσοβολεῖον, τὸ διὰ τὴν ἀναγγελίαν τῶν πυρκαϊῶν χρησιμεῦον) ἀμαξῖτοῦ τῆς πρὸς τὸν γαδὴν τῆς Μητρὸς τῶν Θεῶν (τὸ νῦν προσκύνημα τῆς μητρὸς τῆς Θεοτέκου ἀγίας Ἀννης) ἀγού-

27) Σμνρν. Πολιτ. D. σ. 375. K. 2, 4.

28) Τῆς ὁδοῦ ταύτης ἐμνήσθην ἐν τῷ περὶ φύσειον ἀρθρῳ μον, τῷ καταχωρισθέντι πρό τυνος ἐν “Αρμονίᾳ”, “Ημερησίᾳ” καὶ ἐν τῇ “Reforme, τῆς 2 Ιανουαρίου, 1907 ε. ν.

σης, ἀν καὶ ὀλίγον μακρὸν κείμενον, καθότι καὶ εἰς πρεσβύτας ἀκόμη ἡ ἐπίσκεψις ἦτο ἐπιδεδλημένον (ὕργων) κατὰ τὸν ρήτορα. Η δὲ αὕτη φάλ-
νεται ὅτι διήρχετο τοῦ τοῦ Θεάτρου διαζώματος, τοῦ ἀντικρύζοντος τὰς
πρὸς τὸ μέρος τοῦτο πύλας τῶν τῆς πόλεως τειχῶν. Οἱ Ἀριστείδης
ἔξανθολουθῶν κατὰ τὴν ἐκ τοῦ ναοῦ ἐπιστροφήν, τὴν περιγραφὴν τῆς πό-
λεως λέγει : « πάντα γάρ ἥδη μέχρι τῆς παραλίας καταλάμπεται γυ-
μνασίοις, ἀγοραῖς, θεάτροις, περιβόλους, λιμέσι, κάλλεσιν αὐτοφυέσι καὶ
χειροποιήτοις ἀμιλλωμένοις »²⁹⁾ ἐφεξῆς δὲ ἄλλη ἀναφέρει περὶ δρόμων,
περὶ Μέλητος, τοῦ τῇ πόλει προστρομοσθέντος διώρου τοῦ Ποσειδῶνος κτλ.

Ἐντεῦθεν φρονῶ ὅτι τὸ Μητρῶον δὲν δύναται ἡ νὰ δρισθῇ ἐν ἀγάλῃ
"Αννη, διότι οὔτε συμβιβάζει καὶ τὸ πρὸ πόλεως ἀναφερόμενον ἐν ἐπιγραφῇ,
δηλαὶ δὴ ὅτι διαδέξεται ἐκτὸς τῶν Λυσιμαχείων τειχῶν, καὶ δὲν κα-
τατρέφει τὸ ἀρμονικὸν σχῆμα τῆς πόλεως, ήτις ἔκειτο ὑπὸ τὴν ἀκρό-
πολιν καὶ ἐν πλαισίῳ μάλιστα, ὡς εἴδομεν, οὐχὶ δὲ ἐν Τεπετζηκίῳ, ὡς
διατείνεται ὁ κ. Κάλδερ, ἐπεκτείνον τὰ τείχη αὐτῆς μέχρι τῶν Λου-
τρῶν τῆς Ἀρτέμιδος.

VI.

ΠΕΡΙ ΔΥΟ ΠΟΤΑΜΩΝ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ

ΤΟΥ ΜΕΝ ΔΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΤΟΥ ΔΕ ΠΡΟ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΡΕΟΝΤΟΣ (Σ. 106).

Εἰς δύο χωρία τοῦ δευτέρου Ιεροῦ τοῦ Ἀριστείδου Λόγου ἀναφέρον-
ται πρῶτον τὰ περὶ παρορμῆς τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὅπως καταδή οὗτος «εἰς
τὸν ποταμὸν τὸν πρὸ τῆς πόλεως ρέοντα λούσασθαι . . .»³⁰⁾ ἐκ δευτέρου :
«ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸν διὰ τῆς πόλεως ρέοντα, γενόμενον δὲ οὖ-
έστιν ἡδη ἔξω τῆς πόλεως, ιερᾶ δρᾶστι ἐπιδίθρια . . .»³¹⁾.

Ἐξέθηκα ἥδη ἐν ὀλίγοις ἐν τῷ II κεφαλαῖῳ, τῷ πραγματευομένῳ
περὶ τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος, τὰ διδόμενα τοῦ κ. Κάλδερ, ἐφ' ᾧ
ἐπιστηρίζει τὴν γνώμην αὐτοῦ ὅτι τὰ Λουτρὰ τῆς Ἀρτέμιδος εἶναι δ
ἀρχαῖος Μέλης, δηλαὶ δὴ ὅτι τοῦ ρεύματος τούτου, δὲν τῆσχενεν οὔτε
ἐμειοῦτο ποτε δ ὅγκος, ὅτι εἶχεν πάντοτε θερμοκρασίαν ἡπίαν, ὅτι ἔρ-
ρεεν ἡρέμα καὶ ἀθερύρως κτλ. πρὸς τούτοις τὴν ἐξήγησιν ἦν δίδει ὁ κ.

29) Σμυρν. Πολιτ. D. σ. 375. K. 2, 4.

30) Ιερᾶν Λόγος δεύτερος D. σ. 470 K. 2, 398.

31) " " " D. σ. 472. K. 2, 400.

Κάλδερ περὶ τῆς κατασκευής τῆς ἀπὸ Χαλκά-βουνάρ εἰς Μερσινλί καὶ Βουργάδν ὁδοῦ, χραχθείσης ἐπὶ ἀρχαίς παρὰ τὴν ἀκτὴν ὁδοῦ, ἡς ὁδορθέσιον μάλιστα ἀνευρέθη, τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, εἰς ἀπόστασιν ἐνὸς τετάρτου ἀπὸ τοῦ Βουργάδν, ἀναγράφον τὰ ἀπὸ Σμύρνης εἰς τὰ ἑκεῖ μῆκος τῆς ὁδοῦ εἰς πέντε μίλια.

“Ηδη τὰ περὶ τῶν δύο ποταμῶν τοῦ Ἀριστείδου πραγματευόμενος δ. κ. Κάλδερ περιέγει τὸν ἀναγγώστην ἀνὰ τὴν ὁδὸν ταύτην πειρώμενος νὰ ταυτίσῃ τὸ μέρος τοῦτο μὲ τὸν ἔν τινι χωρίῳ τοῦ Ἀριστείδου περιγραφόμενον χῶρον, δῶρον τοῦ Ποσειδῶνος, προσχρηματίζεν τῇ πόλει, εἰς δ ἔξινέ τις διαδίκτινων τὸν Μέλητα, ἥτοι τὴν κατὰ τὸν κ. Κάλδερ διώρυγα τοῦ Χαλκά-βουνάρ.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον ἔχει οὕτω πλήρες: «διαβάντι δὲ τὸν Μέλητα ἀπαντᾶ χῶρος Ποσειδῶνος, ὃς ἐμοὶ δοκεῖν, δῶρον τῇ πόλει παραπλήσιον τι καὶ οὐ παραπλήσιον, τῷ περὶ Θετταλίαν λεγομένῳ, ἐκεῖ μὲν γὰρ τὰ δρη διαστήσας ἐποίησε γῆν ἄπεδον ἐκ λίμνης ἔξιεις κατὰ οεῖμα τὸν Πηγείον, ἐνταῦθα δὲ ἐπανήγαγε τὴν θάλατταν ἀπὸ τῶν δρῶν, ἀντίστροφον τὸν ἐκ τῆς ἡπείρου κόσμον τῷ παρὰ τῆς θαλάττης ἀρμόττων τῇ πόλει οὐ μην ἀλύν γε ὑπελίπετο οὐδὲ δύσον ἐπηξε τὸ ἔδαφος, ἀλλ' δρύξαντι μὲν ἐστι σημεῖα τῆς ἀρχαίας φύσεως, καὶ βλέψαντί γε εἰς τὰ κύκλῳ περιέχοντα εἰς ἄ ποτε ἐπηρείδετο ή θάλαττα, διεξελαύνοντι δὲ ἐν ὕδαις καὶ κοήναις τὸ ἀλίπεδον, καὶ ταῦτα γε ἐν τέλει καὶ προελθόντι μικρῷ ή πόλις αὐθις ὥσπερ παραπέμπουσα ἀναφαίνεται καὶ γίγνεται δι' ἐλάττονος ἐνταῦθα ἥδη ἀριθμητὰ καὶ μετρητὰ τὰ κάλλη αὐτῆς, καὶ οὐδεὶς οὕτως ἐπείγεται δύσις δρᾶ τὸ πρόσω τῆς ὁδοῦ καὶ οὐ μεταβάλλει τὸ σχῆμα, τὰ μὲν κατ' ὅρθαλμοὺς δεξιὰ ποιούμενος, τὰ δὲ ἀριστερὰ πρὸ τῆς ὅψεως· ή γὰρ πόλις ἔκλει πρὸς αὐτὴν ὥσπερ ή μαγνῆτις λίθος τὰ σιδήρια καὶ δι' ἀνάγκης ἐθελούσιον χειροῦται πέπονθε δὲ ταυτὸν ἦ τε πόλις πρὸς τὰ ἔξω καὶ τὰ ἔξω πρὸς τὴν πόλιν, οὕτε γὰρ ἐκ τοῦ ἀστεος τὰ προάστεια ὁρῶντι κόρος, εἴτε τις ἔξωθεν προσορφεῖ τὴν πόλιν, ἀεὶ τοῦ ἵσου δεῖ τὸ μὴ ἴκανῶς ἔχειν.... καὶ ή μὲν ἀκρόπολις διὰ πάσης ἀνέχει τὴν πόλιν, ή δὲ θάλαττα παρατίνει καθάπερ βάσις, τοσοῦτον τοῦ Μέλητος πρὸς ἔω παραλλάττουσα δύσον εἰς καμπήν παρεξελθεῖν....»³²⁾

Καὶ πρῶτον ὀφείλω γὰρ διαλάβω τινὰ περὶ τοῦ ὁδορεθεσίου. Τὸ ὁδορεθεσίον, ὅπερ ἔνευρεν ὁ Sir Ramsay δὲν ἔχει σχέσιν τινὰ καὶ ἀναφορὰν πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς ἐνροῆς τοῦ Χαλκά-βουνάρ πρὸς τὸ Μερσινλί δόδον, διότι ἡ ἀρχαία ἀπὸ Σμύρνης δόδος ἡρχίζειν ἀπὸ τῶν πυλῶν τῆς πό-

32) Σμυρν. Πολ. D. σ. 378—379, Κ. 2, 6—7.

λεως διὰ τῆς σημερινῆς Γεφύρας μας ἄγουσα εἴτε εἰς Σάρδεις, Μαγνησίαν καὶ Πέργαμον, εἴτε εἰς Νυμφαῖον, Βουρνέδαν (Πρινόβαριν), καὶ Βάριν (Βαριακλή). Διήρχετο δὲ τοῦ Τσάμηντιμπί, τοῦ μικρὸν πέραν τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος κειμένου τριστράτου, ὅθεν ἐστρέφετο βορειανατολικῶς. Τοῦτο συνέδαινε μέχρι πρὸ δὲ λίγων ἔτῶν ἀκέμη παρ' ὑμῖν, διότι ἡτο ἀδύνατος ἡ διὰ γεφύρας, ἡ μή, πέραν τοῦ Ντεδέ-ντεριν διάβασις ἔνεκα τοῦ τενάγους, μέχρις ὅτου ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ κατέστη προτείχωμα ἵσχυρὸν πρὸς κατασκευὴν καὶ διατήρησιν ἔμαχητοῦ δόσου βανούσης παραπλεύρως ἐκείνης καὶ παραθαλασσίως πρὸς τὸ Μερσινή καὶ τὸν Βουρνόδαν. Τοῦτ' αὐτὸν συνέδαινε καὶ ἀρχαιότερον ἀκόμη, ὡς τὰ μητροπολιτικὰ ἔγγραφα τοῦ ιγ'. αἰώνος τεκμηριοῦσιν, ὑποδεικνύοντα μεγάλην λεωφόρον, καταθεῖν τοῦ Κουκλουτζᾶ βαίνουσαν εἰς Πρινόβαριν, Βάριν καὶ Κορδολέοντα, (Cordelio). Τοῦτον αὐτὸν καὶ τὸ μητροθέν δόδοροθέσιον μαρτυρεῖ, καθότι τοῦτο εἶναι συνέχεια τοῦ τὸ πρῶτον μιλιάριον σημαλινοτος, ὅπερ εὑρέθη καὶ νῦν κείται ἐν τῷ ἐν Τεπεντζηκίῳ γερμανικῷ τῆς οἰνοποίες κτήματι, ὡς καὶ τοῦ τὸ δεύτερον, εὑρεθέντος κάτωθι τοῦ Κουκλουτζᾶ (Βλ. Le Bas-Waddington No 7). Ἐτερον δόδοροθέσιον, τῶν αὐτῶν χρόνων, σημειοῦν τὸ δύδον ἀπὸ Σμύρνης μιλιάριον, εὑρηται ἐν τῇ ἐν Βουζᾶ ἐπαύλῃ τοῦ κ. Σπάρταλη, οὗ ὅμως ἡ προέλευσις οὐδέποτε ἐξηχρισθή ὡς ἔπειρεν. (Βλ. Μουσείον ὑπὸ στοιχ. ρλέ ἐπιγραφήν). Τοῦτο θὲ εὑρέθη ἵσως παρά τινεκροταφεῖον ἐν Βαριακλή. Τὸ ὑπὸ τοῦ Sir Ramsay εὑρεθὲν ἐπομένως δόδοροθέσιον, σημειοῦν Εον μιλιάριον, συνεδέετο μετὰ τῶν προηγουμένων καὶ δὲν ἀπετέλει σειρὴν δρίων δόσου παραθαλασσίως ἐκ Σμύρνης διηκούσης.

Ἐλθωμεν ἡδη εἰς τὸ περὶ οὗ δὲ λόγος χωρίον, τὸ εἰς περίπατον τοῦ Ἀριστείδου ἀναφερόμενον, ἐφ' οὗ ἐπιφέρω τὰς ἐξῆς παρατηρήσεις ἐν εἶδει ἐρωτήσεων.

Τὸ τοῦ Ποσειδῶνος δῶρον θεωρεῖται προσηρμοσμένον τῇ πόλει, ὡς τὸ ἀναφέρει δὲ Ἀριστείδης, ἐκν θέσωμεν αὐτὸν εἰς Δεδέ-δεριν;

Τὸ τοῦ ἔλους τούτου ἔδαφος ἡδύνατο ν' ἀπαρτίζεται ἐκ τόσης μόνον ἴλιος, ὅπως, κατὰ τὸν Ἀριστείδην, μόλις νὰ σκεπάζεται ὑπὸ αὐτῆς;

Τὸ κατ' Ἀριστείδην ἀλίπεδον τοῦτο, δύναται νὰ ἐκληφθῇ ὡς τὸ τοῦ Χαλκα-θουνάρ τέναγος, δὲ διατρέχων τις ν' ἀπαντᾶ ἐν αὐτῷ βλάστησιν καὶ κρήνας;

«Καὶ ταῦτα γε ἐν τέλει» λέγει δὲ Ἀριστείδης, δῆλα δὴ ταῦτα ἀπαντᾶ τις εἰς τὸ τέρμα τοῦ ἀλιπέδου, μέχρι τοῦ ἄκρου αὐτοῦ. Ποῦ τὸ τέρμα, πως τὸ ἄκρον τοῦ τενάγους, τὸ τέλος τῆς Ποσειδωνίκης γῆς, εἴς

οὗ στρέφει πρὸς τὰ ὄπίσω ἐπαγκάμπτων ἐκ τοῦ περιπάτου του δὲ Ἀριστείδης;

«Καὶ προελθόντι μικρὸν ἡ πόλις αὐθὶς ὥσπερ παραπέμπουσα ἀναφαίνεται καὶ γίγνεται δὲ ἐλάττονος ἐνταῦθα ἥδη ἀριθμητὰ καὶ μετρητὰ τὰ κάλλη αὐτῆς».

Δύναται ἐκ τῆς ἐκ τῆς πρὸς τὸ Μερσινὴν ὁδοῦ νὰ αἰτηθεῖ τις δὲ, τι ἀναφέρει δὲ Ἀριστείδης;

‘Ηδύνατο νὰ ὄνομασθῇ προάστειον τὸ μέρος τοῦτο;

Μετὰ τόσα ἀλλα, ἢ ἀναφέρει δὲ Ἀριστείδης ἐν τῷ αὐτῷ Σμυρναϊκῷ Πολιτικῷ αὐτοῦ λόγῳ, σχετικὰ μὲ τὴν τοποθεσίαν, τὴν συμμετρίαν καὶ τὸ κάλλος τῆς πόλεως, θὰ προσέθετε καὶ τὰῦτα, ἐὰν ἡ πόλις ἔξετείνετο μέχρι τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος, ἔνθα θέτει τὸν Μέλητα δὲ κ. Κάλδερ; δῆλα δὴ «καὶ ἡ μὲν ἀκρόπολις διὰ πάσης ἀνέχει τὴν πόλιν, ἡ δὲ θάλαττα παρατείνει καθάπερ βάσις τοσοῦτον τοῦ Μέλητος πρὸς ἓω παραλάττουσα ὅσον εἰς καμπήν παρεξελθεῖν». 33)

Εἴδομεν ἥδη δὲ τὴν θάλασσαν, ἡ ὡς βάσις τῆς πόλεως θεωρουμένη ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου, «οἱ ἐπ’ ἡδόνων πόδες αὐτῆς κτλ.» εἰναὶ ἡ πρὸς βορρᾶν τοῦ Πάγου κειμένη, αὕτη δὲ βαίνει πρὸς ἀνατολὰς «πρὸς ἕω» ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ ἀλιπέδου (Πιούντας) μέχρι τῆς ἀνατολικῆς τῆς πεδιάδος τοῦ Βουρνόβα ἀκτῆς, ὅπου καὶ τὸ Δεεδὲ-δεερίνι, ἐπομένως ἵνα παραλλάσσῃ αὕτη τοῦ Μέλητος δέον νὰ ὑποθέσῃ τις, τοῦτο μὲν ρέοντα εἰς τὴν θάλασσαν περὰ τὰ ἔξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς χωροῦντα τείχη τῆς πόλεως, ἔκεινην δὲ (τὴν θάλασσαν) εἰσερχομένην πρὸς ἕω, ἐνδοτέρῳ τῶν πηγῶν τοῦ Χαλκᾶ-βουνάρ, σχηματίζουσαν οὔτω ἔκει καμπήν, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἀνυποστήρικτον ὅλως, καθότι τὸ μὲν αἰτιολογεῖται πως διὰ τῆς ὑποθετικῆς ἐπεκτάσεως τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἀπέναντι καὶ παραλλήλως τοῦ ροῦ τῆς διώρυγος τοῦ Χαλκᾶ-βουνάρ, ἀλλὰ τὸ τῆς καμπῆς ζήτημα, ποὺ θὰ ὑποτεθῇ αὕτη, ἦν παρεξέρχεται ἡ θάλασσα, ἦτις παρατείνει καθάπερ βάσις τῆς πόλεως;

Τὸ περὶ οὗ δὲ λόγος χωρίον τοῦ Ἀριστείδου θέλω ἐπεξηγήσει καὶ διασφήσει χωρογραφικῶς παρακατιών.

Τὴν περὶ τοῦ περιπάτου τούτου τοῦ Ἀριστείδου θεωρίαν τοῦ κ. Κάλδερ ἀντικρούει δὲ συμπολίτης κ. Μ. Τσακύρογλους ίατρὸς ἐν τῇ Ἀμαλθείᾳ τῆς 13/26 Δεκεμβρίου 1906, διατειγόμενος τὰ αὐτὰ οἷα καὶ ἐν τοῖς Σμυρναϊκεῖς αὐτοῦ ἀναφέρει πρὸς ὑποστήριξιν τῆς περὶ τοῦ ποταμοῦ

33) Σμυρν. Πολιτ. Δ. σ. 380, Κ. 2, 7.

τοῦ Γεφυρίου ὡς Μέλητος γνώμης αὐτοῦ, διὰ τῶν ἐξῆς αὐτολεξεῖς: Εἰς ἐξήγησιν τοῦ περιπάτου, διὸ περιγράψει ὁ Αἰλιος Ἀριστείδης, καθάπτεται κυρίως ἡμῶν μὴ παραδεχόμενος τὸ μέρος εἰς ὃ ἡμεῖς ὑποθέτομεν ὅτι οὗτος ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ. Τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ Ἀριστείδου ἔχει οὕτω: «Διαβάζεις τις τὸν Μέλητα ποταμὸν ἀπαντᾷ τόπον δωρηθέντα εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῆς Θελάσσης Ποσειδῶνος (ἥτοι τὰς πηγὰς τοῦ Χαλκαμπουνάρη καὶ τὸ περὶ αὐτῆς ἔλος) καὶ προελθόντι μικρὸν (δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ τόπου τούτου) ἡ πόλις αὖθις ὥσπερ παραπέμπουσα ἀναφαίνεται καὶ γίνεται δι' ἐλάχιττον οὐδὲν ἄριθμητὰ καὶ μετρητὰ τὰ κάλλη αὐτῆς καὶ οὐδεὶς οὕτως ἐπείγεται, ὅστις ὁρᾷ τὸ πρόσω τῆς ὁδοῦ καὶ οὐ μεταβάλλει τὸ σχῆμα, τὰ μὲν κατ' ὄφθαλμούς δεξιὰ ποιούμενος, τὰ δὲ ἀριστερὰ πρὸ τῆς ὅψεως ἡ γάρ πόλις ἔλκει πρὸς αὐτήν, ὥσπερ ἡ μαγνητικὴ λύθιος τὰ σιδήρια· πέπονθε δὲ ταυτὸν ἡ τε πόλις πρὸς τὰ ἔξω καὶ τὰ ἔξω πρὸς τὴν πόλιν, οὔτε γάρ ἐκ τοῦ ἀστεος τὰ προάστεια ὁρῶνται κόρος, εἴτε τις ἔξωθεν προσορώῃ τὴν πόλιν, ἀεὶ τοῦ οἴσου δεῖ τὸ μῆνικανῶς ἔχειν.» Τὴν μετὰ φαντασίας ὡς συνήθως περιγραφὴν ταύτην τοῦ Αἰλιου, ἐγράφομεν τότε, ἐξακολουθεῖ δ. κ. Τσακύρογλους, πᾶς τις ἀνελθὼν ὀλίγον ἔνωθεν τῶν λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος πρὸς τὴν γῆν ὁδὸν τοῦ Κουκλουτζᾶ θέλει μυχίως αἰσθανθῆναι. Καὶ τῷ ὅντι δ ἀναδαίνων ἐκεῖ στρέφει ἐξ ὁρμεμέριτου εὐχαριστήσεως τὰ μὲν πρὸ τῶν ὄφθαλμῶν τοῦ θέτων δεξιά, ἐκεῖνα δ' ἀπερ εἶχεν ἀριστερά, ἥτοι τὰ λουτρά ἔμπροσθέν του, τὴν δὲ πόλιν, ἣν εἶχε πρὸς τὰ ὅπιστα, ἀριστερά. Σημειώτεον ἐνταῦθα τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως διαβάσεις τις τὸν ποταμόν, ἔνθα προσύποτιθεται ἡ ὑπαρξίας γεφύρας, δεύτερον τὸ καὶ προελθόντι μικρὸν δηλαδὴ προσχωρήσας ὀλίγον, ὅπερ ἀν ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ γερύρχεις ὑπαρξίσης δῆθεν, ἀνευ οὐδεμιᾶς μαρτυρίας, ἐπὶ τῆς αὐλακος τοῦ Χαλκαμπουνάρεω θά ἔπιπτε τις ἐντὸς τοῦ τενάγους, ὅπου ὡς ἐν λάκκῳ ἀγνοοῦμεν τι ἡδύνατο νὰ ἰδῃ ἀλλὰ καὶ νὰ κινηθῇ ἐν τοῖς ἔλεσι θά ἦτο δυσχερές. Ο. κ. Κάλδερ ὅμως ὑποθέτει διτι διητωρ Ἀριστείδης μεταβάτης ἀπὸ τοῦ Δραχγκτσίου διὰ τῆς γεφύρας Ποντουρνάν, πρὸς τὴν διδὸν τοῦ Βευρόνδα περιέγραψεν αὐτόθεν τὴν ἐντύπωσίν του. "Αντικρυς ματαιοπονίας θείειν εἰσθε πᾶσα πρωσπάθεια πρὸς ἀναρρεσιν τοιαύτης σαθρᾶς ὑποθέσεως . . .»

'Απορῶ τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἐκπλήττομαι πῶς συμβούλιον ταυτίζων δ. κ. Τσακύρογλους τὸ πρὸς τὴν πόλιν, ὡς διῶρον τοῦ Ποσειδῶνος, προσχωροσθὲν ἔδαφος, τὸ κατὰ τὸν Ἀριστείδην ὀλίπεδον, μὲ τὸν πρὸς ἀντολὰς τοῦ Γεφυρίου καὶ ὀλίγον ἔνωθεν τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος πρὸς τὴν γῆν διδὸν τοῦ Κουκλουτζᾶ χῶρον. "Ἐπειτα ἐν ἐξηγήσῃ ἄλλος τις τὸ προελθόντι μικρὸν" διὰ τὸν κ. Τσακύρογλου, ὡς προσάλλεται τοῦτο παρ' αὐτοῦ διὰ τὸν κ. Κάλδερ, δὲν εἴναι φυσικὸν ὅτι ἀντὶ νὰ προσθῇ πρὸς

τὴν πόλιν θὰ ἐπλησίαξε τὴν Καλχυπάκαν; 'Αλλ' ἀς ὑπεθέσωμεν ὅτι δὲ ἀναδρίνων τὴν πρὸς τὸν Κουκλούτζᾶν ἄγουσσαν στρέφει καὶ ἔχει οὕτω τὰ μὲν Αουτράκ ἔμπροσθέν του, τὴν δὲ πόλιν, ἣν εἶχε πρὸς τὰ ὄπίσω, ἀριστερά, θὰ ἡδύνητο οὕτω νὰ γίνωσιν αὐτῷ, ώς ἀναφέρει ὁ Ἀριστείδης, τὰ τῆς πόλεως κάλλη ἀριθμητὰ καὶ μετρητά, θὰ ἀνεφαίνετο εἰς αὐτὸν ἡ πόλις ὥσπερ παραπέμπουσα;

'Εγγώριζον ὅτι τὸ πρᾶγμα, ὅπως ἔξετίθετο ὑπὸ τοῦ κ. Τσακύρογλου, οὐδεμίαν ὑπόστασιν εἶχεν ἀλλά πρὸς περισσοτέραν πιστοποίησιν ἐπειράθην τοῦτο ἐσχάτως ἐν συνοδείᾳ τῶν φίλων κ. κ. Παρανίκα καθηγητοῦ, Ἀποστολίδου ἀρχιτέκτονος καὶ Τζαγκρίδου ἐμπόρου, οἵτινες ιστάμενοι ἐπὶ τῆς εἰς Κουκλούτζᾶν ἀγουστης καὶ στραφέντες πρὸς τὸ ἀριστερὰ ἔσχομεν τὰ μὲν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν δεξιά, ἐκεῖνα δὲ ἀπερ ἔσχομεν πρὸς τὸ ἀριστερά, ἦτοι τὰ Λουτρά, ἔσχομεν ἔμπροσθέν μας, τὴν δὲ πόλιν, ἣν εἴχομεν πρὸς τὰ ὄπισω, ἔσχομεν πρὸς τὸ ἀριστερά, λοιξῶς βλέποντες τὴν πόλιν, πλὴν καὶ πρὸς αὐτὴν στραφέντες οὐδὲν ἡδύνηθημεν, οὐδὲν καν μικρὸν αὐτῆς ἐκ τῆς ἀρχαίας αὐτῆς θέσεως νὰ διακρίνωμεν, τὸ μὲν ως ἐκ τῆς μακρᾶς ἀποστάσεως, τὸ δὲ ως ἐκ τοῦ ἐπικλινοῦς τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις ἐπεκτεινομένη πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐντεῦθεν εἰκάζομεν ὅτι δὲν ἡδύνατο νὰ ἴγαν τὸ μέρος τοῦτο, ὅθεν ἡ πόλις αὐθις ὥσπερ παραπέμπουσα ἀνεφαίνετο, ἐγίνοντο δὲ δι' ἐλάττονος, ἔστω, ἐνταῦθι ἡδη ἀριθμητὰ καὶ μετρητὰ τὰ καλλη αὐτῆς. Τοῦτο μόνον ἐκ τῆς ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν πεδιάδος, τῆς πρὸς τὸ ἀλίπεδον, τὴν Πούγταν, ἡδύνατο νὰ συμβῇ.

Μεταβῶμεν ἡδη εἰς τὰ περὶ τῶν ποταμῶν, καὶ πρῶτον περὶ τοῦ πρὸ τῆς πόλεως ρέοντος, ἐνῷ ἐλούσθη ὁ ρήτωρ. Περὶ αὐτοῦ τοιαῦτα διηγεῖται ἐν τῷ δευτέρῳ ιερῷ λόγῳ αὐτοῦ: «καὶ ἄμα κελεύει καταβάντα εἰς τὸν ποταμὸν τὸν πρὸ τῆς πόλεως ρέοντα λούσασθαι ἦν δὲ καὶ δὴ μέσος χειμῶν καὶ βροέας μέγας καὶ κρυμός, καὶ αἱ ψηφῖδες οὗτοις ὑπὸ τοῦ πάγου πρὸς ἀλλήλας ἐδέδεντο ὥστε ἕοικέναι κρυστάλλῳ συνεχεῖ, καὶ τὸ ὑδωρ οἶον εἰκὸς ἐν τοιούτῳ δέρι· ἐπεὶ δὲ ἔξηγγέλθη τὰ τῆς ἐπιφανείας, παρέπεμπον ἡμᾶς οἱ φίλοι, καὶ τῶν Ιατρῶν οἱ τε δὴ συνήθεις καὶ ἄλλοι οἱ μὲν ὡς ἀγωνιῶντες, οἱ δὲ καὶ τῆς ιστορίας ἔνεκα ἐπεγένετο δὲ καὶ ἄλλος ὅχλος συχνός, καὶ γάρ τις καὶ διάδοσις ἔτυχεν ἔξω πυλῶν οὖσα καὶ πάντ' ἦν κάτοπτρα ἀπὸ τῆς γεφύρας... ώς δὴ ἐγενόμεθα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ, οὐδὲν ἔδει τοῦ παρακελευσομένου, ἀλλ' ἐτὶ τῆς θέρμης τῆς ἐκ τῆς ὅψεως τοῦ θεοῦ μεστὸς ὅντες ἀπορρίψας τὰ ἱμάτια οὐδὲ ἀνατρίψασθαι δεηθεῖς, οἷμαι οὖν τοῦ ποταμοῦ τὸ βαθύτατον ἦν ἐπειδ' ὥσπερ ἐν κολυμβήθρᾳ καὶ μάλα ἡπίου καὶ κε-

κραμένου υδατος ἔχοντος διατριβῆς, ἐννέων τε καὶ ἀνακλύζων ἐμαυτὸν πάντη»³⁴⁾.

‘Ο κ. Κάλδερ φυσικώτατα, ώς παραδεχόμενος τὸ τοῦ Χαλκᾶ-βουνάρρ ρεῦμα ώς τὸν ἀρχαῖον Μέλητα, ἐννοεῖ ὅτι ὁ ρήτωρ μετέβη ἐκ τῆς πόλεως ὃπως λουσθῆ εἰς Χαλκᾶ-βουνάρρ πεζῇ μετὰ τῶν φίλων καὶ ιατρῶν καὶ ἄλλων ἀκόμη πολιτῶν, εἴτε ἐνδιαφερομένων περὶ τῆς ὑγιείας αὐτοῦ, εἴτε ἵνα ἴδωσι ἐπιτελούμενα τὰ καθ' ὑπνους διαταχθέντα τῷ Ἀριστείδῃ ὑπὸ τοῦ θεοῦ. Τὴν συνάθροισιν ὅμως τοῦ ἄλλου ὅχλου, τοῦ προσελθόντος ώς ἐκ τῆς ἔξω πυλῶν διαδόσεως τῆς περὶ λουτροῦ εἰδήσεως, παρέρχεται ἐν σιωπῇ μὴ ἔξηγῶν πόθεν προσῆλθεν οὗτος, ὅστις ἐθεώρει τὰ συμβαίνοντα καὶ οὐχὶ τὴν πόλιν, ώς λέγει, ἐκ τῆς γεφύρας. Τὰ δὲ περὶ ἡπίου λουτροῦ, καίτοι ἐν δικράνῳ καὶ μέσῳ γειμῶνι τελουμένου, ἀποδίδει εἰς τὰς ἔξαιρετικὰς τοῦ ὑδάτος τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος ἴδιότητας.

Ἐπειδὴ τὸν πρὸ τῆς πόλεως, ώς εἴδομεν ἀνωτέρω, ρέοντα ποταμὸν καθὼς καὶ τὸν διὰ τῆς πόλεως ρέοντα θεωρῶ ως ἔνα καὶ τὸν αὐτὸν ποταμὸν, καὶ τοῦτον Μέλητα, μέλλων νὰ ὑποστηρίξω, τὴν περὶ τούτου γνώμην μου συγχρόνως, ἐν ἴδιαιτέρω κεφαλαῖῳ, δῆλα δὴ ἀφοῦ ἀναφέρω ποίαν γνώμην καὶ περὶ τοῦ τελευταίου τούτου, τοῦ διὰ τῆς πόλεως ρέοντος, ἀποφαίνεται ὁ κ. Κάλδερ.

Ἐν πρώτοις ἂς παραθέσω τὸ τοῦ Ἀριστείδου κείμενον: «ἄλλα δεῖν οὕτω ποιεῖν, πρῶτον μὲν ἀναβάντα, ἐπὶ τὸ ζεῦγος ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸν διὰ τῆς πόλεως ρέοντα, γενόμενον δὲ οὖ ἐστιν ἦδη ἔξω τῆς πόλεως ἱερὰ δρᾶσαι ἐπιβόθρια, οὕτω γὰρ αὐτὰ προσεῖπεν, ἔδει δὲ ἄλλα βόθρους δρύνξαντα ἐπ' αὐτῶν δρᾶσαι τὰ ἱερὰ οἰς τισι δὴ καὶ ἔδει θεῶν ἔπειτα ἀναστρέφοντα λαβόντα κέρματα διαβαίνειν τόν τε ποταμὸν καὶ ἀπορρίπτειν, καὶ ἐτερόπιττα, οἷμαι, πρὸς τούτοις ἐκέλευσε, μετὰ δὲ ταῦτα ἐλθόντα εἰς τὸ ἱερὸν θῦσαι τῷ Ἀσκληπιῷ τέλεια.»³⁵⁾

Ποταμὸν ρέοντα διὰ τῆς πόλεως ὑπολαμβάνει τὸν τοῦ Γεφυρίου, ἀφ' οὗ τὴν τῶν τειχῶν αὐτῆς ἔκτασιν ὑπολογίζει ἀφικνουμένην μέχρι τοῦ Χαλκᾶ-βουνάρρ, τὴν δὲ τῆς θυσίας ἐπιτέλεσιν ὑποθέτει γενομένην ἔξωθεν τῶν τειχῶν, νοτίως δὲ τῆς γεφύρας παρὰ τὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου ρεῦμα, ὅπερ θεωρεῖ ώς καθαρώτερον καὶ ἐπομένως καταλληλότερον πρὸς θυσίας.

34) Ἱερ. Λόγ. δεύτερος D. σελ. 470. Κ. 2, 399.

35) Ἱερῶν λόγ. δεύτερος D. σ. 472. Κ. 2, σ. 400.

Ο ΙΕΡΟΣ ΜΕΛΗΣ.

Πρώτην καὶ κυρίαν μαρτυρίαν περὶ τῆς θέσεως τοῦ Ἱεροῦ ποταμοῦ Μέλητος ἔχομεν τὸν χρησμὸν τοῦ ἐν Κλάρῳ μαντείου τοῦ Ἀπόλλωνος, ὃν ἔδωκεν ὁ τοῦ Θεοῦ χρησμῷδις τοῖς ἀπεσταλμένοις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου θεωροῖς, ὡς ἔπειται:

Τρισμάχαρες κεῖνοι καὶ τετράκις ἄνδρες ἔσονται
οἱ Πάγον σίκήσουσι πέρην Ἱεροῦ Μέλητος.

Ο χρησμὸς οὗτος μακρίζει ἑκείνους οἵτινες ἥθελον κατοικήσει ἐπὶ τοῦ Πάγου, καθιστᾶται δὲ καὶ τὸν ἀπέναντι αὐτοῦ ρέοντα ποταμόν, ὡς τὸν Ἱερὸν Μέλητα, ὡς ἑκείνον, διὸ ἐλάττευσον οἱ Σμυρναῖοι καὶ δι' ὃν ἐσεμνύνοντο ὅτι ὑπῆρχε κοιτίς τοῦ Θεοῦ Ὁμήρου, ἐξ οὗ ἐδόθη αὐτῷ τὸ σύνομον Μελησιγενής.

Τὸ τοιοῦτον, ὅτοι ὁ καθορισμός, ὡς Μέλητος, ἐτέρου παρὰ τὸν Πάγον ποταμοῦ, ἀντικαθιστῶντος τὸν ἀρχαίον, τὸν ἐκ τοῦ Σιπύλου κατερχόμενον καὶ παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν ρέοντα ἐντὸς τοῦ Αἰολικοῦ μυχοῦ, ποταμὸν Μέλητα, ἐξ οὗ ὥφειλον γένεται ἀπομακρυνθῆσιν οἱ Σμυρναῖοι ἐπὶ εἴκοσι στάχισι, δὲν ἥδυντο νὰ γίνη, σύσσων, οὔτε ἀποφάσει τοῦ κτίστου βασιλέως Ἀλεξάνδρου, οὔτε τῶν Διαδόχων αὐτοῦ, ἀλλ' οὔτε καὶ φηρίσματα: βουλῆς καὶ δήμου ἀλλὰ μόνον θεωρατικῶς, ὡς ἐπὶ τῇ περιστάσει ταύτῃ, διὰ χρησμῷδικος τοῦ Ἀπόλλωνος.

"Αλλως δύμας ἔξηκε τὸ πρᾶγμα ὁ Cherbuliez λέγων: « εἶνε γεγονός πανθομολογούμενον ὅτι ἡ παλαιὰ Σμύρνη ἔκειτο πολὺ πληγέσιν τοῦ Μέλητος... Ἀπερχόμενοι δὲ οἱ Σμυρναῖοι γένοις ἀνοικοδομήσασι τὴν πόλιν αὐτῶν εἰς τὰς πρόποδας τοῦ Πάγου ἔφερον συγγρόνως μεθ' ἔχυτῶν ἐν τῇ νέᾳ κατοικίᾳ τὰς τοπικάς τιν παραδόσεις, ἀς ἐφίλοτιμήθησαν γένοις ποδῶσιν εἰς τὰ μέρη καὶ τὰς θέσεις, ὡφ' ὧν νῦν περιεκυλοῦντο. Τὰς δημαρχίες ταύτας ἐπινοήσεις τῆς φαντασίας προσεβοήθησεν ἡ θεία λατρεία, ἦν ἔξηκολούθουν ἀπονέμοντες εἰς τὸν ποιητὴν αὐτῶν, τὸν οὐέν τοῦ Ἱεροῦ ποταμοῦ των, ὄντινα κατέταξαν μεταξὺ τῶν ἡρώων αὐτῶν ὑπὸ τὸ ἐπίθετον Μελησιγενής. Ο ποταμὸς ἄρα, ὅστις ἔλουε τοὺς πόδας τοῦ Ὅμηρεου, τοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ ποιητοῦ ἀνιδρυθέντος ναοῦ, ἔπειτε πάντως νὰ ἦνε διάληξ. Έκ τούτου προήλθεν ἡ δύμωνυμία αὐτη, ητις εἶνε συνηθεστάτη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γεωγραφίᾳ οἱ λαοὶ μετατιθέμενοι, ἐφίλουν νὰ μετατεθῶσι περὶ ἔχυτῶν τὰ ὅρη καὶ τοὺς ποταμούς, οἵτινες ἀνεμίμνησκον τὸ παρελθόν αὐτῶν. »

Μετά τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Cherbuliez, ὅπερ ἀναφέρει εἰς τὴν περὶ Σμύρνης πλήρη καὶ ἔξαρτον συγγραφὴν αὐτοῦ ὁ συμπολίτης μας Ιατρὸς Τσακύρογλους «Τὰ Σμυρναῖκα» (1876, σελ. 63), ὅπως ὑποστηρίζῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ ὅτι ὁ ποταμὸς τοῦ Γεφυρίου εἶναι ὁ Μέλης τῆς ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ ἐψεῦθεν μέχρι σήμερον ἐποχῆς, προσεπάγει ἑτέραν γνώμην τὴν τοῦ Stark (σ. 65), συμπίπτουσαν τῇ προηγουμένῃ. Οὗτος γράφει : «Καθόσον ἀφορᾷ τὸν Μέλητα, δύναται τις νὰ ἔνδοιάξῃ μόνον μεταξὺ τῶν δύο ποταμῶν, τοῦ ἀπὸ τοῦ Σιπύλου πηγάζοντος καὶ εἰς τὴν ἀποδάσθιαν τοῦ Βουρνόδα ἐκδίλλοντος καὶ τοῦ ἀπὸ τῶν ὄροπεδίων τοῦ Βουζᾶ καὶ Σεβδίκιοι κατερχωμένου ποταμοῦ τοῦ Γεφυρίου. Εἰς τὴν ἔρωτησιν : Τίνι ποταμῷ ἐκ τῶν δύο ἀνήκει τὸ ὄνομα Μέλης εἰνε τὸ κατ' ἐμέ δυσκολον ν' ἀποφανθῇ τις θετικῶς. Πιστεύω μᾶλλον ὅτι τὸ ὄνομα Μέλης, ἐπειδὴ συνεδέετο μετὰ τῆς θέσεως τῆς παλαιᾶς Σμύρνης, ἀνήκει βεδίνιος κατὰ πρῶτον εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ Βουρνόδα Καθώς δὲ τὸ ὄνομα Σμύρνης, τὸ διοῖον ἐπὶ 300 ἑτη ἀνῆκεν εἰς τὸν εὔρυν γάρον τὸν μεταξὺ τῆς παραλίας τοῦ Σιπύλου καὶ τοῦ Πάγου, κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς τοῦ Μέλητος, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου μετηνέχθη καθολοκλησίαν περὶ τὸν Πάγον, καὶ καθὼς ἐνταῦθι ἡ λατρεία τοῦ ὑψίστου τῶν ποητῶν Ὄμηρου λαμπρῶς συνεκεντρώθη ἐν τῷ Ὄμηρειῳ, οὕτω καὶ τὸ ὄνομα Μέλης, ὅπερ, ὡς τὸ τῶν Νυμφῶν Μελίαι, ἔχει γενικὴν ἔνοιαιν, σημαντουσαν τὸ ὕδωρ, εἰς ὃ φύονται σύσκια δένδρων, ιδίως μελίαι, μετηνέχθη εἰς τὸ ποτάμιον, ὅπερ περιέφερεν τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς νέας πόλεως ἐν τῇ κρημνώδει δόλοπρασίνῳ κοιλαδὶ αὐτῆς. Ἐν μεταγενεστέρᾳ ἐποχῇ, ὡς ἐν τῇ τοῦ Στράβωνος, εἶναι γνωστὸς μόνον ὁ Μέλης οὗτος, ὡς ἐν γένει διετέλει ἀγνωστος κατ' αὐτὴν ἡ κατάστασις τῆς παλαιᾶς Σμύρνης.

Τὸ συμπέρατμα τοῦ Stark εἶναι καθ' ὅλα δύμοιον καὶ εὖληπτον ὡς τὸ τοῦ Cherbuliez ἀναφωνεῖ ὁ κ. Τσακύρογλους. Καὶ κατ' αὐτὸν ὁ Μέλης τῆς ἀρχικότητος εἶναι ὁ τοῦ Βουρνόδα (ἀιγαλ. Χατζή-Μούτσου), δὲ τῆς Μακεδονικῆς ἐποχῆς καὶ τῆς θάστατης ποταμόν.

*Ας σημειώθῃ καλῶς τοῦτο ὅτι ἀμφότεροι δύμιλοισι περὶ Ὄμηρείου, ἢτοι γνοῦ τοῦ Ὄμηρου, οὗ τοὺς πόδας ἔλουεν ὁ ποταμὸς Μέλης, καὶ περὶ ποταμίου (ἐφήδου κατὰ τὸν Φιλόστρατον) παρ' ὁ ἐφύσντο Μελίαι (τανῦν Καραγάτσα), διότι ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου θὰ ἐπανέλθωμεν.

*Ο γρηγορὸς ἀποκαλεῖ ἱερὸν Μέλητα, τὸν ποταμόν, οὗ ἀντικρυ κεῖται ὁ Πάγος, ἡ μᾶλλον τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ Πάγου, ἐφ' οὗ συνιστᾶ τὴν οἰκησιν τοῖς Σμυρναῖοις, εἰς δὲν φθάνει τις, ἀφοῦ διεβῇ τὸν ἐπὶ τῶν προπόδων αὐτοῦ ρέοντα μικρὸν ποταμὸν Μέλητα.

Ἐτέραν μαρτυρίαν ἔχομεν τὴν ὑπαρξίν τοιούτου ποταμοῦ, ὃν οὐδεὶς ὑπωπτεύθη ἄγριος ὥρας ἐκ τῶν περὶ Μέλητος γραψάντων. Πράγματι ἐπὶ τοῦ προποδίου τοῦ ὅρους Πάγου ἐβλάστανον πηγαὶ, αἵτινες ἐσχημάτιζον τὸν ποταμὸν Μέλητα, οἷον περιέγραψαν οἱ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας μ. Χ. συγγράψαντες περὶ Σμύρνης καὶ οἱ τοῦ ποταμοῦ τούτου μηνοθέντες ἴστορικοί, οὓδεμίαν διέχρισιν ποιούμενοι τοῦ νεωτέρου ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ ποταμοῦ, ὡς εἰ περὶ τούτου πραγματεύμενοι.

Ο Στράβων ἀναφέρει περὶ αὐτοῦ: φεῖ δὲ πλησίον τοῦ τείχους (τῆς πόλεως) ὁ Μέλης ποταμός (646).

Ο Πλίνιος: Σμύρνη ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀμαζόνος Σμύρνης, ἀνακτισθεῖσα ὑπὸ Αλεξανδρου, χαίρονσα ἐπὶ τῷ ποταμῷ Μέλητι, πηγάζοντι οὐχὶ μακρὰν τῆς πόλεως. (Φυσ. Ἰστ. τ. I, σ. 229, Παρίσιοι 1848).

Ο Παυσανίας: Σμυρναίοις δὲ ποταμὸς Μέλης ὕδωρ ἐστι κάλιτσον καὶ σπήλαιον ἐπὶ ταῖς πηγαῖς ἔνθα Ομηρον ποιῆσαι τὰ ἔπη λέγουσαν. (Παυσ. VII, V, 12).

Ο Φιλόστρατος: ἐρᾶ ἡ Κριθῆς ἐν Ιωνίᾳ τοῦ Μέλητος, ὁ δὲ ἐφήβῳ ἔοικε καὶ δοῦται τῷ θεατῇ ὅλος, ἐκεῖ ἐκβάλλων, δθεν ἀρχεται... ἐρᾶ γάρ σου, ὁ Κριθῆς, καὶ σοφίζεται καὶ λ. (Φιλόστρ. Μέλης σ. 413).

Ο Ιμέριος: δι γάρ δὴ Μέλης οὗτος, οὐ γάρ δὴ θέμις σιωπῇ παρελθεῖν γλῶσσαν τοσαύτην γεννήσαντα... (Himer. Eclogē XIII).

Ομιλοῦσιν οἱ ἴστορικοί οὗτοι περὶ τοῦ ποταμοῦ Μέλητος τῆς ἐποχῆς των ὡς εἰ παρ' αὐτὸν ἐγένοντο οἱ τῆς Κριθῆδος ἔρωτες, ή τοῦ Ομήρου γένεσις, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ μελοποιηθέντα 'Ομηρικὰ ἔπη.' Επὶ τοσοῦτον κατίσχυσεν ή τοῦ χρησμοῦ παράδοσις ὥστε ἐπὶ ἐξ αἰῶνας, δῆλα δὴ ἀπὸ τῆς τοῦ χρησμοῦ ἐκδόσεως μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ιμέριου εἰς καὶ μόνος ἦτο γνωστὸς ποταμὸς Μέλης δ ὑπὸ τοῦ χρησμοῦ ὑπὸ τὸν Πάγον ὑπεδειχθεὶς καὶ παρὰ τὴν πόλιν ρέων, ὡς ἐν γένει διετέλει ἔκτοτε ἄγνωστος, κατὰ τὸν Stark, ή κατέστασις τῆς παλαιᾶς Σμύρνης.

Αλλ' ὁ κ. Κλέδερ, καὶ πολὺ πρὸ αὐτοῦ ὁ μακαρίτης συμπολίτης μας Slaars, ὑποστηρίζει τὴν γνώμην ὅτι αἱ τοῦ Χαλκά-βουνάρ πηγαὶ εἶναι αἱ καθ' ὅλους τοὺς χρόνους τοῦ ποταμοῦ Μέλητος πηγαὶ, τὸ δὲ ἐν διώρυγι διοχετεύσμενον ὕδωρ αὐτῶν τὸ τοῦ Μέλητος ρεῦμα. Αλλὰ διὰ νὰ παραδειχθῶμεν τὴν διώρυγα τοῦ Χαλκά-βουνάρ ως τὸν ἀρχαῖον Μέλητα πρέπει νὰ ἀποδειχθῶμεν ὅτι ή ἀρχαῖα ὑπὸ Σιπύλω πόλις καὶ ταύτης τὰ τείχη ἐξετείνοντο μέχρι τῶν ρείθρων τοῦ Χαλκά-βουνάρ, ὅπερ ἀνυποστήρικτον ὅλως, ἢ ὅτι οἱ τῆς Αἰολικῆς πόλεως, τῆς ὑπὸ Σιπύλω, κάτοικοι δὲν ἐθεώρουν Μέλητα τὸν παρὰ τὴν πόλιν αὐτῶν ρέοντα πο-

ταμόν, τὸν ἐκ τοῦ Σιπύλου κατερχόμενον, (ἐνθι καὶ πηγὴ καὶ ἀντρά παρὰ τὰς ὅχθες αὐτοῦ εὑρηνται, καὶ ὅπου τὰ καθ' "Ομηρον μυθολογοῦνται), ἀλλὰ ἔτερον ποταμόν, εἰς ὃν δὲ νὺξ φθέσωσιν ἔδει νὰ διέλθωσιν τὸν προρρήθεντα, τὸν ἐν τῷ Αἰολικῷ μυχῷ γυνάμενον, τὸν τῶν Βυζαντινῶν Δημοσιάτην, ηἱοι τὸν τοῦ Χατζῆ-Μούτσου λεγόμενον, ἐφεξῆς ἔτερον, ἐπίσης ἐν Σιπύλῳ πηγάζειντα, τὸν διὰ τῆς κωμοπόλεως Βουρνόδχ ρέοντα, Μεσαίον κατὰ τὸν μεταίωνα καλούμενον, καὶ αὖτις ἔτερον, τὸν διὰ τοῦ Καδηκολῆ-δερὲ κατεβαίνοντα καὶ τούτῳ διώνυμον, ἐπὶ τέλους τὴν λίμνην καὶ τὸ τέναγος, ἀινα σχηματίζονται καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν Ολύμπῳ πηγάζοντος καὶ διὰ τοῦ Αράπ-δερὲ κατερχούμενου ποταμοῦ Βορδύθους.³⁶⁾

Αλλὰ ταῦτα ἀπίθανα ὄλως καὶ παρακεκιγδυνευμένα τυγχάνουσι καὶ καὶ οὕτε ἀναιρέσεως, νομίζω, γρήζουσιν.

Ο μακαρίτης Slaars, ἐξιγῶν τὸ τοῦ γρησμοῦ «πέρην» διὰ τοῦ ἐνώπιον (en face), ὑπεστήριξεν ὅτι αἱ τοῦ Χαλκά-βουνάρ πηγὴ καὶ ἀντίκρυζον τὸν Πάγον, καίτοι αὗται κείνται ἐπὶ τῶν προπόδων τοῦ Ολύμπου, καίτοι μετὰ τὴν διώρυγα τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος ὑπῆρχεν ἔτερος ποταμός, ὁ τοῦ Γεφυρίου, ἀλλὰ καὶ οὗτος κατήρχετο τὴν ἀνατολικὴν τοῦ Πάγου πλευράν, οὐχὶ κατ' ἐνώπιον τοῦ Πάγου ρέων. Κατ' ἐνώπιον καὶ ἀντίκρυ τοῦ κατοικηθέντος ἐπὶ τοῦ Πάγου μέρους ρέει ὁ ποταμὸς ἡ ή Ποτάμι, ὁ ὑπὸ τοῦ χρησμοῦ διοισθεῖς Μέλης. (Βλέπε τὸν ἐπισυνημένον τῆς ἐπὶ τοῦ Πάγου Σμύρνης χάρτην).

Τὸ ὅτι ἡ διώρυξ τοῦ Χαλκά-βουνάρ δὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ κανότι εἶνε ὁ ἀρχαῖος Μέλης εἰπομένη ἡδη ὅτι ἀντίκειται εἰς τοὺς περὶ συμμετρίας λόγους τῆς πόλεως. Ἐξηγεῖται δὲ διὰ τοῦ χωρίου τοῦ ἀκριβολόγου Στράβωνος ἀναφέροντος κατὰ τὴν ἐκ Κλαζομενῶν πρὸς τὴν Σμύρνην περιοδείαν αὐτοῦ: «εἴθι λεπόν Ἀπόλλωνος καὶ θερμὰ ὕδατα καὶ ὁ Σμυρναίων κόλπος καὶ ἡ πόλις. Ἐξῆς δ' ἄλλος κόλπος, ἐνῷ ἡ παλαιὰ Σμύρνα ἀπὸ 20 σταδίων τῆς νῦν» (XIV, I, 37). Πῶς θὰ συμβιβάσωμεν τὴν μεταξὺ τῆς παλαιᾶς (παρ' ἥν ἔρεεν ὁ ποταμὸς Μέλης) καὶ τῆς νῦν, κατὰ Στράβωνα, ἐπὶ ὥρας σχεδὸν ἀπόστασιν, ἐὰν παραδεχθῶμεν ὡς ποταμὸν Μέλητα τὴν τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος διώρυγα; Ἄφ' ἔτέρου ἡδύνατο νὰ ὑπάρξῃ ρεῦμα οἰονδήποτε, οὐχὶ πλέον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἀλλ' ἐπὶ τῶν τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, διοχετευόμενον ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ Χαλκά-βουνάρ εἰς τὴν θάλασσαν; Πάντες ἀποφαίνονται καὶ ἀνομολογοῦσιν ὅτι ἐπιχωματώσεις συνέβησαν εἰς τὰ παράλια μέρη τοῦ ἀλιπέδου (Πούντα) καὶ τοῦ κόλπου τοῦ Βουρνόδχ. Τὰ ὑφορμα προά-

36) Βλ. Χάρτην B. C. H. 1892, τόμ. 16, καὶ "Η Μονή τῶν Λέμβων" μετάφρ. Ζάκα.

στεια τὰ παρὰ τὸν Κούλα τοῦ Κιατίπογλου καὶ τὸ Τεπεντζῆκι κείμενα ἀπέχουσι σήμερον ἐπ' ἀρχετὴν ἀπόστασιν τῆς ἀκτῆς. Ἐν τοῖς «Σμυρναϊκοῖς» λ. χ. (σ. 38) φέρεται, ἵσως ὑπερβολικώτερον, ὅτι: «Τὸ νῦν τελευταῖον σημεῖον τῆς πόλεως, ὅπερ εἶναι ἡ λεγομένη Πούντα (Pointe, ἄκρα) προχωρεῖ περισσότερον πρὸς βορρᾶν· τότε δὲν θὰ ὑπερέβαινε ποσῶς τὴν θέσιν, ἐν ἡ τὸ μέγαρον τοῦ Γαλλικοῦ Προξενείου ἀνίδρυται . . . » Ἀλλ' ὅσον καὶ ἔαν μετριάσωμεν τὴν γραμμὴν τῆς τῶν παραλίων ἐπεκτάσεως ἔξι ἑπιχωματώσεων πολὺ διάγον μέρος θὰ ἔμενε διὰ τὸν ροῦν τῆς τεχνητῆς διώρυγος τῶν ὑδάτων τοῦ Χαλκά-βουνάρ, ἐπὶ ὑποθέσει ὅτι τοιαύτη διώρυξ εἰχει ὑπάρξει κατὰ τὴν ἀρχαιότητα παρὰ τὸ ἔλος καὶ τὴν ἔκει λίμνην.

Ο δὲ ίατρὸς κ. Τσακύρογλους (σ. 57), πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης αὐτοῦ ὅτι διποταμὸς τοῦ Γεφυρίου εἴναι δι Μέλης ἀνευρίσκει παρὰ τὰς πηγάς! αὐτοῦ, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ προφήτου Ἡλίου, πλείστα ὅσα σπήλαια, μάλιστα δὲ ἐν ἀνωθεν τοῦ Κεν-τεσμά, (τὸ διοίον δὲν ἥτο κατ' ἐμὲ ἡ ὄρυχειον), ἀλλ' ὅπερ, λέγει, ὅτι δυνάμεθα μετὰ πιθανότητος γὰρ ὑποθέσωμεν ὡς τὸ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερόμενον, μάλιστα ἀφ' οὗ ἀνω τῆς εἰσόδου αὐτοῦ ἐκατέρωθεν ὑπῆρχον γεγλυμμέναι: ἐπὶ τοῦ λιθού δύο γυναικεῖαι προτομαί, ὡν αἱ ἀναλογίαι ὑπεδήλουν τὴν παράστασιν, καίπερ λίσταν ἄγροικον, Ἀμαζόνων μετὰ εὔρειων στηθῶν ἀφανιζομένων εἰς τὸν βράχον. Τούτων τῶν προτομῶν ή μὲν μία, ή δεξιά, ὑπὸ λιθοτόμων ἐξηφανίσθη, ή δ' ἑτέρα, οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν τεχνηέντως ἀποκοπεῖσα. ἐπωλήθη εἰς τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον ὡς κεφαλὴ δῆθεν τῆς Νιόβης, ἀλλ' ἥτις βεβαίως καὶ ἀν δὲν παριστᾶ Ἀμαζόνα τῆς ἀρχαιότητος, παριστᾶ ἐξάπαντος τὴν Ἀμαζόνα Σμύρναν τὸ νῦν συμβολικὸν τέρας τῆς φερωνύμου πόλεως».

Τὴν περὶ τῆς ὁ λόγος ἐντεῦθυν κεφαλὴν ἐνθυμοῦμαι: ὅτι μοὶ ἔδειξαν οἱ τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου Διευθυνταὶ κατὰ τὸ 1878, εῦρον δὲ ταύτην δημοίαν ἐκείνης, ἥτις ἔκειτο παρὰ τὴν πύλην τοῦ φρουρίου, τῆς ἐπὶ τοῦ Βατάτην ἐποχῆς, καὶ ἥτις νῦν εὑρηται ἐν τῷ κήπῳ τοῦ παρὰ τὸ Διοικητήριον Σχολείου Ιδαδιέ.

Ἐφεξῆς δὲ περὶ τοῦ ροῦ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Γεφυρίου ἀναφέρει ὁ ίατρὸς κ. Τσακύρογλους. «Προσθετέον ὅμως ὅτι δι Μέλης ἐπὶ τῆς τοῦ Αἰλίου ἐποχῆς δὲν ἥκολούθει τὴν μετὰ τὴν γέφυραν πρὸς τὴν θάλασσαν ὁδόν, ἐν ἡ νῦν ρέει, καὶ ἦν βιαλῶς φαίνεται ὅτι διέσχισεν ἐν τῷ πεδίῳ, ἀλλ' ὅτι περικλεισθείς κατὰ τὴν θέσιν τῆς γεφύρας διωχετεύθη πρὸς τὴν δύορειον τῆς πόλεως πλευράν, δι' οὗ μέρους καὶ νῦν κλάδος τις αὐτοῦ φέρεται διὰ τῶν δύορων πλευρών καὶ παρὰ τὴν πλατεῖαν τοῦ Φασουλᾶ πρὸς τὴν θά-

λασσαν». Υποσημειοῦ δέ : «Τὴν ιδέαν ταύτην ἡνὶ ἔρριψεν ἐν παρόδῳ δ Storari ἔκοινοποίησεν ἡμῖν καὶ δὲ ἐν Σμύρνῃ ἀξ. φίλος Ἀριοτοτέλης Φοντριέρ.» Η αραχατιών δ' ἀναφέρει (σ. 60) : «Αλλ' εἰς ἔτερόν τι τοῦ Τιμερίου πρέπει πρὸς τούτοις νὰ ὀφείλωμεν χάριτας· οὗτος ἀναφέρει ὅτε δὲ Μέλης ἦτο πλωτὸς καὶ δλάσι καὶ κώπη. Τοῦτο, τὸ δποῖον ἐκ πρώτης ὄψεως δυσκολεύει τινα νὰ τὸ ἀποδώσῃ εἰς τὸν ποταμὸν τοῦ Γεφυρίου, συνδυαζόμενον μετὰ πολλῶν τοῦ Αἰλίου φράσεων παρέχει ἀσφαλῆ ἐξήγησιν τῶν ἐν αὐτῷ ἀναφρανέντων ἐσχάτως τοίχων καὶ τῆς χρησιμότητος αὐτῶν, καὶ ἐν συγάλω ὑποστηρίζεται ἡ ἐξενεγκείσα ιδέα ὅτι δὲ ποταμὸς περικλεισθεὶς κατὰ τὴν θέσιν τῆς γεφύρας διωχετεύθη, καθ' ἀνωτέρω εἴπομεν, παρὰ τὴν δόρειον τῆς πόλεως πλευρὰν πρὸς τὴν θάλασσαν. 'Ως γνωστὸν ἡ νέα Σμύρνη εἶχε κτισθῆ καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς τέχνης μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας καὶ λαμπρότητος· ἐπομένως φυσικῶτατον εἶνε νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ ἀρχιτέκτονες, οὓς ἀναφέρει ὁ Στραβων, ἐφρόντισαν νὰ περιορίσωσι τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ, ὥστε δὲ ποταμὸς γ' ἀποτελῇ διώρυγα περὶ τὴν πόλιν. Καὶ τὸ περίεργον ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν ἐκάλουν χάριδα (ἢ Χαντάκα) καὶ ποταμὸν τὸν πρὸς τὰ δυρσοδεψεῖα διευθυνόμενον νῦν μικρὸν κλάδον τοῦ ποταμοῦ, λέγεις ἡτις ἀντικατέστησεν ἐξ ἀπαντος τὴν διώρυγα τῶν ἀρχαίων . . . Βεσσαρίως δὲ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παραμεληθῇ δὲ περιύμνηστος Μέλης, δὲ πατήση καὶ ἡ κοιτίς τοῦ 'Ομήρου μυθολογούμενος παρὰ τὸν δποῖον ἀντηγειραν τὸ 'Ομήρειον, ἐν ᾧ ἐστήθη τὸ ἔσανον τοῦ ποιητοῦ, δὲ ποταμὸς τέλος δὲ λατρευθεὶς ὡς θεὸς καὶ διὰ ναοῦ τιμηθεὶς. 'Αλλ' ἀν ἐστερούμεθα καὶ πάσης γνώσεως τούτων, οὐχ ἡτού ὅμως ἡδυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν μετὰ βεβαιότητος, ὅτι δὲ ποταμὸς τοῦ Γεφυρίου εἶχε διασκευασθῆ εἰς διώρυγα, καὶ μετατραπῇ τὸ ὕδωρ περὶ τὴν πόλιν σχεδὸν κατ' ὄθιην γωγίαν ἐκ τῶν περιβαλλόντων τὴν κοίτην τοῦ τοίχων.»

Ο φίλος ιατρὸς κακῶς ἐξήγησε τὴν παρ' ἐμοῦ ἐκφρασθεῖσαν πρὸ τριακονταετίας γνώμην περὶ τοῦ πέραν τῆς Γεφύρας ροῦ τοῦ ποταμοῦ, διὰ ὑπέθετον στρεφόμενον πρὸς δυσμάς καὶ παρὰ τὰ Μορτάκια χυνόμενον δὲ παρὰ τὸ Γαλλικὸν Προξενεῖον. Δὲν ἡδυνάμην ὅμως νὰ ὑποθέσω καν ὅτι κατὰ τὴν θέσιν τῆς Γεφύρας διωχετεύετο ἐν διώρυγι βραχίων τοῦ ποταμοῦ, διαβρέχων τὴν βρόχειον τῆς πόλεως πλευράν, δι' οὖ μέρους καὶ νῦν κλάδος αὐτοῦ φέρεται διὰ τῶν βυρσοδεψείων, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὅτι τὸ ὕδωρ δὲν ἡδύνατο νὰ ὑψωθῇ τόσον ὑψηλά, ἢ δὲ γραμμὴ τῶν ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ ποταμοῦ τοίχων δεικνύει ἡμῖν τὴν πρὸς τὰ Μορτάκια βόρειον διεύθυνσιν αὐτῶν, τοῦτο δὲ εἶναι τόσῳ μᾶλλον ἀληθὲς σήμερον καθόσον μεταγενεστέρως τοῦ 1876 ἀλλα τοῦ ποταμοῦ προτειχώματα ἀνεφάνησαν παρὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ γέφυραν τοῦ σιδηροδρόμου Κασαμπά

πρὸς τὸ μέρος τῶν Μορτακίων καὶ τὴν πρὸς ταῦτα βόρειον διεύθυνσιν ἔχοντα. Ἐκεῖνο ὅπερ δὲν ἀντελήθην καλῶς τότε, νομίσας ὅτι, ἐν Μορτακίων, οὐχὶ ἐκ τῆς Γεφύρας, εἰς αλάδος τοῦ ποταμοῦ τοῦ Γεφυρίου ἔκλινε πρὸς δυσμάς, παρατείνας, κατὰ τὸν Ἀριστείδην καλώφ τινι τῆς πόλεως ἑαυτόν, ἐπεξηγῶ σήμερον διὰ τῆς παρονισάσεως ποταμίου ροῦ, οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχοντος μὲ τὸ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Γεφυρίου φεῦχα, ἀλλ' αὐτοτελοῦς καὶ αὐτουσίου ως σχηματιζομένου ἐκ πηγῶν, ἀναβρυνονταν παρὰ τὰ Μορτάκια, καὶ ἐκδίλλοντος πρὸς τὴν πρὸς δυσμᾶς θέλασσαν.

Τὸ ρεῦμα τοῦτο, κατ' ἐμέ, εἶνε δὲ Ἱερὸς Μέλης.

Κακῶς δὲ μνημονεύει ὁ κ. Τσακύρογλους τὴν τοῦ Αἴλιον ρῆσιν ἐν τοῖς ἑξῆς (σ. 61). Μόνον ἀληθοῦς ὄντος ὅτι ὁ ποταμὸς τοῦ Γεφυρίου, ὁ Μέλης, εἰς διώρυγα μετετράπη ἡδύνατο ὁ Αἴλιος νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ ποταμὸς «παίνεται παρατείνας καλώφ τινι τῆς πόλεως ἑαυτὸν» διότι ἐν τῷ τοῦ Αἴλ. Ἀρ. Ηροσ. Σμυρν. σ. 444 φέρεται: «ῳ γε καὶ θέρος καὶ χειμῶν τὸν αὐτὸν ἔχει λόγον, ἀλλ' οὐτε ἐξ ὅμβρων ποτε ὕβρισεν οὐτε αὐχμοῖς εἴξει, ἀλλ' ὥσπερ ἄλλο τὸ τῶν ἀκινήτων ... καὶ μὴν οὐ πλάνης γε ὁ Μέλης ... ἀλλ' ἔουσεν ἐραστῇ τινι τῆς πόλεως, οὐ τολμῶντι μαροτέραν ἀπογίγνεσθαι, ἄτε, οἷμαι, ἀσβεστον μὲν αὐτῆς τὸν ἔρωτα, ἀσβεστον δὲ τὴν φυλακήν ἔχων ὥστε αὐτόθεν δρμηθεὶς αὐτοῦ καὶ παύεται, παρατείνας καλώφ τινι τῆς πόλεως ἑαυτόν,» ἐπομένως τὸ «κύτθεν ὄρμηθεις τοῦτο καὶ παύειαι» καὶ τὸ τοῦ Φιλοστράτου «ἔκει ἐκβάλλων δθεν ἀρχεται» πόρρω ἀπέχει τοῦ νὰ συνηγορῶσιν ὑπὲρ τῆς τοῦ κ. Τσακύρογλου γνώμης.

'Αλλαχοῦ πάλιν (Τὰ Σμυρναῖκα σ. 56) ἐπικαλεῖται τὸν Στράβωνα (XII, I, 27), ὅτις ὑπεραπολογεῖται τῶν τοῦ Ὄμηρου γεωγραφικῶν παραλείψεων ἀναφέρων: «ὅπου γε οὐδὲ Μέλητα τὸν παρὰ τὴν Σμύρναν ρέοντα ὡνόμακε ποταμόν, τὴν ὑπὸ τῶν πλείστων λεγομένων αὐτοῦ πατρίδα ... Τις ἄλλος εἶνε ὁ παρά, ήτοι ὁ πλησίον τῆς Σμύρνης ρέων ποταμός, ἢ ὁ τοῦ Γεφυρίου; » Αρα λοιπὸν ἀναντιρρήτως, ἀναφωνεῖ ὁ κ. Τσακύρογλους, κατὰ τὸν Στράβωνα Μέλης εἶνε ὁ ποταμὸς τοῦ Γεφυρίου καὶ ὅχι τὰ Λουτρὰ τῆς Ἀρτέμιδος.

Καὶ ἐν τούτοις δὲ Στράβων περὶ τῆς ὑπὸ Σιπύλω πόλεως τὸν λόγον ποιεῖται ἐνταῦθα καὶ οὐχὶ περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Πάγου. Τοῦτο εἶνε καταφανέστατον.

“Αλλην μαρτυρίαν περὶ τῆς Ποτάμιας, ως κατεχούσης τὴν θέσιν τοῦ Ἱεροῦ Μέλητος, παρέχει ἡμῖν τὸ ἑξῆς χωρίον τοῦ Ἀριστείδου (περὶ Ὀμονοίας ταῖς πόλεσιν σ. 774: «Θάλαττα δὲ καὶ ποταμοὶ καὶ προά-

στεια ἀλλήλων τε καὶ τῆς πόλεως ἄξια, ὥσπερ οὐ τύχῃ μᾶλλον ἢ ψήφῳ τῇ πόλει συγκεκληρωμένα».

Ποιοίς οἱ ποταμοὶ οὗτοι, οὓς ἀναφέρει ὁ Ἀριστείδης; βεβαίως ἡ Ποτάμια, ἡτοι ὁ Ἱερὸς Μέλης, ὁ ἔτερος δέ, ὁ τοῦ Γεφυρίου, διότι τὸν τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος οὕτε κανὸν νὰ ὑποθέσῃ τις εἶναι δυνατόν, ἀπαχὲς ρίψη ἐν βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἐπισυνγμένου χάρτου μας, καὶ διότι ἐν τῇ αὐτῇ παραγράφῳ προχναφέρει ὁ συγγραφεὺς: ἀνέχει γὰρ ἐν πλαισίῳ, (ἢ πόλις ἐννοεῖται) βάσιν μὲν τὴν ἡγόνα ποιουμένη, κορυφὴν δὲ τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀνω πλευρᾶς, ἐκ πεδίου τε καὶ τεμπῶν ὑψουμένη κατὰ μικρὸν ἀεὶ δι' ὅμοίου τοῦ σχήματος . . . »

Η ΠΟΤΑΜΑ ΉΤΟΙ Ο ΠΟΤΑΜΟΣ ΜΕΛΗΣ.

‘Ο ποταμὸς Μέλης, ὁ τοῦ χωησμοῦ Ἱερὸς Μέλης εἰχε κατ’ ἐμὲ τὰς πηγὰς αὐτοῦ μικρὸν ἐντεῦθεν τῶν Μορτακίων, μέρος ταῦτα ἀποτελοῦντα τῶν Β. Α. προποδίων τοῦ Πλάγου. Ἐρρεε δ’ οὕτω πρὸς δυσμάς, παρὰ τὰ τείχη τῆς πόλεως κατὰ Στράβωνα, καὶ πλησίον αὐτῆς κατὰ τὸν Πλίνιον, καὶ πρὸ τῶν θυρῶν αὐτῆς, ἐξ οὖν καὶ προπύλαιος ἐκαλεῖτο, κατὰ τὸν ρήτορα Ἀριστείδην. Αὐτῷ οὐπήρεε καὶ τὸ τῆς Σμύρνης νέμος, τὸ ὑπὸ τοῦ Φιλοστράτου ἀναφερόμενον, ἀποτελούμενον ἐκ δρυῶν, πτελεῶν, κυπαρίσσων, μελιῶν, τερμίνθων, φεινίκων, δονακῶν καὶ ἄλλων δένδρων, ὃν ἀκόμη καὶ σήμερον ἀφθονοῦσιν οἱ πέριξ τῶν μερῶν ἐκείνων καῆποι, καίτοι φιλούμενοι ἀπαύστως. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκείθεν μέχρι τῆς πρὸς δυσμάς ἀπτῆς ἀπόστασις καὶ κλίσις τοῦ ἐδάφους τυγχάνει μικρά, τὸ ρεῦμα αὐτοῦ εἶχεν ὅλας τὰς ίδιότητας καὶ πάσας τὰς χάριτας, ἀς ἐκ περιγραφῶν ἤδη τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐγνωρίσαμεν. “Ἀλλαι δὲ πηγαί, ὡς νῦν καὶ πρότερον, ἀνέρρυων περιχιτέρω τῶν μηνησθεισῶν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ ποταμοῦ κοίτῃ μέχρι τῶν ἐκθεολῶν αὐτοῦ.

‘Ο ὥραῖος σῖτος ποταμός, ὁ ἔφηδος, δὲ θεῖος Μέλης κατήντησε δυστυχῶς νὰ μετατραπῇ ἥδη εἰς ὄχετὸν τῆς πόλεως, ἀφ’ ὅτου μόλις ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἥρχισεν ἡ Σμύρνη νὰ ἐπεκτείνεται ἐντὸς τῶν κατὰ τὸν ρεῦν αὐτοῦ εύρισκομένων ἔνθεν καὶ ἔνθεν κηπιῶν, διαιρουμένων εἰς οἰκόπεδα. Πρὸ πεντηκοντετίκις μόλις τὸν ποταμὸν τοῦτον, τὴν Ποτάμιαν ταύτην, ὡς ἐκαλοῦμεν ἀδιαφέρως, οὐχὶ ὡς νῦν ὄχετὸν ἐγγωρίζομεν ἐφ’ ίκανὸν πρὸ τῶν ἐκθεολῶν αὐτοῦ διάστημα, ἀλλ’ ὡς ρεῦμα καθαρόν, ρέον διὰ Ταμπαχάνων, ‘Αγ. Δημητρίου, ‘Αγ. Αἰκατερίνης, Βογιατζήδων εἰς τὴν παρὰ τὸ Γιοφυράκι Χ’ Τσύρου θάλασσαν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι παιδίον δὲν μετέδαινον μετ’ ἄλλων συνομηλίκων ἐκ τοῦ ἐργοστασίου τοῦ πατρός μου, τοῦ εἰς Βουτσάδικα κειμένου, ἐν θέσει ὅπου σήμερον εῦ-

ρηται ή δδός Σιδεράδικα, εις τὰς ἐγγύτατα κειμένας ἐκβολὰς τῆς Ποτάμας, ἔνθα ἐν καιρῷ ἀμπώτιδος ἐξητοῦμεν μικροὺς ἵγθες, ἐν δὲ καιρῷ πληγμύρχας (φουσκοθαλασσᾶς) εἰσερχόμεθα ἐν τῷ ρεύματι μὲν κουρίταν (εἶδος ἀλιευτικοῦ πλοιαρίου). Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι πηγαὶ ἀνέδρουν, ὡς καὶ τὸ πάλαι, παρὰ τὰς ρηθείσας πηγὰς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ ποταμοῦ κοίτῃ. Γνωστὸν εἰς ὅλους τοὺς συνομήλικας καὶ εἰς πολὺν νεωτέρους ἐμοῦ ἀκόμη, ὅτι τὸ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὅχθης τῆς παρὰ τὰ Βογιατζήδικα Ποτάμας δύμώνυμον μπουνάρι ἔρρεεν ἀφθόνως καὶ ἀενγάχως, ἐξ οὗ ὑδρεύετο πᾶσα ἡ ἐνορία καὶ τὰ παραθαλάσσια πολλὰ καφενεῖται, ὡς καὶ τὸ ἐν γένει ναυτικόν. Προηγουμένως ἐν τῷ Ποταμῷ τούτῳ ἐπλύνοντο καὶ παρ' αὐτὸν ἐστεγνώντο τὰ ἐρυθροῦρη ὑγματα βαρδοχίων, ἥ ἐπέμποντο τοῖς ἐν Βιέννη "Αμπελακιώταις, τὰ διὰ τὰ καλύμματα τοῦ Οὐγγρικοῦ στρατοῦ χρήσιμα, ἐξ οὗ καὶ τὸ μέρος ὅλον ἐκλήθη καὶ τυγχάνει εἰσέτι γνωστὸν ὡς "Αλ-Βογιατζήδικα ἢ Κόκκινα Βογιατζήδικα, τὸ δὲ ἀπέναντι τούτων μέρος, ἡτοι τὸ πρὸς τὴν δεξιὰν τῆς Ποτάμας ὅχθην καλεῖται ἀκόμη καὶ σήμερον "Αστρωτα Βογιατζήδικα. Παρομοίᾳ ταύτης πηγὴ ἀνέδλυτε καὶ ἐν τῷ παρακειμένῳ κάπω Κωνσταντινίδῃ Θρυμματοῦ καὶ ἐν τοῖς ἀπέναντι τούτου κειμέναις οἰκίαις Σοφιανοπούλου, Κονδυλάκη καὶ ἄλλων.

Παρὰ τὴν δεξιὰν δὲ πάλιν ὅχθην τοῦ Ποταμοῦ, ἔντικρυ τῶν προμηθεισῶν, ἄλλαι ἀνέδιδον πηγαὶ, αἱ εἰς τὸν τότε ὑποπρόξενον Πρῶσσον Natale Pezzer ἀνήκουσαι, αἵτινες διωγχεύοντο εἰς τὸν παρακείμενον Φρεγγανέ του, τὴν νῦν δδὸν καὶ συνοικίαν Charnaud. Ἀπέναντι δὲ τῆς τοῦ X^o Τσύρου, ἐν τῷ τοῦ πρυτάνεως τῶν ἱατρῶν καὶ σεδεστοτάτου κοινοτικοῦ ἀρχοντος οἴκῳ κ. Μιλτιάδου Ἐμμανουὴλ ἀναβρύει ἀφθονωτάτη πηγὴ μέχρι σήμεραν.

'Αφ' ἑτέρου εἰς τῆς Μάννας τὸ π(ε)ρβόλι, ὅπου νῦν ὁ ἀρχιεπισκοπικὸς τῶν Δυτικῶν ναός, καὶ εἰς τὰ ὅπισθεν τοῦ Κεντρικοῦ Παρθεναγγαλείου ὑπάρχει ἐν τῇ δδῷ καταπακτῇ καλύπτουσα τὴν τοῦ μπουναριῶν μάννα ἀρκετὸν ὅγκον ὕδατος περικλείουσα.

Περιστέρω δὲ λίγον πρὸς ἀνατολὰς ἔτεραι ὑπῆρχον πηγαὶ «αἱ τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης καλούμεναι» αἵτινες ἐσχημάτιζον μικρὰν λίμνην, ἐν ᾧ πολλοὶ ἐφύοντο δόνακκες καὶ ἐνεφώλευον βάτραχοι, ἐφ' οὓς ἀκριβῶς θέσεως κεῖται νῦν ὁ περικαλλῆς ναὸς τῆς Ἀγ. Αἰκατερίνης.

'Ἐπι ἑκατὸν περίπου βήματα ἀνατολικώτερον τοῦ μέρους τούτου ἄλλη ἄριθμος ἔρρεε πηγὴ «τὸ τῆς Χατζῆ-Πιπῆς μπουνάρι» πρὸ τῆς συνοικίας τῆς Τσικουδιᾶς ἀναβρύον.

'Εφεξῆς ἄλλαι πηγαὶ ὑπῆρχον πρὸς τὴν Τσικουδιὰ καὶ τὸν "Αγ.

Τρύφωνα (εἰς τῆς Χατζῆ-Δουδοῦς τὸ περιβόλι), ἔτεραι ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Griffitt, ὃπου σπουδαίαν ἐγνώριζε πηγήν, παῖς ὁν, ὁ ἐνορίτης Στρογγύλης, ως μοὶ εἶπεν αὐτὸς καὶ ἄλλοι γνωστοὶ του, καὶ ἐν ᾧ ἀπήντων ἵχθυες καὶ μάλιστα ἐγχέλεις. Ἔτεραι ἐν Σάν-Ρόκκω καὶ ἔτεραι ἀντικρυ τούτου εἰς τοῦ Ζαχαρίᾳ τὸ περιβόλι, ἀνατολικώτερον δὲ τούτου πλεισται ἄλλαι, αἵτινες εύρεσκονται νῦν εἰς μαγγανοπήγχδα καὶ οὕτω ἐσγημάτιζον ἐν τῇ ὁδῷ «Φράγκικα καὶ Ρωμαίικα Μορτάκια» Χάνδακα ρέοντα πρὸς τὰ Ταμπάχανα, ἐφ' ᾧ ἡ ὁδὸς αὔτη εὔρηται πλατυτάτη, ως ἔχουσα ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ χάνδακος ἀρκετὸν διάστημα χώρου πρὸς διάβασιν καὶ συγκοινωνίαν τῶν πέριξ κατοίκων. Τοῦτ' αὐτὸν παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ ὁδῷ "Αστρωτα Βογιατζήδιλα, ὅθεν ἔρρεεν ἡ Ποτάμια πρὸς τὴν θάλασσαν. Μόλις δέ πρό τινων ἑτῶν ὑπῆρχε πηγὴ ἀφθονος, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κρυονέρι» ἀναδίδουσα ἐν φρέατι περὸν τὸ τέλος τῆς πρὸς τὰ Μορτάκια ὁδοῦ ἔν τινι οίκῳ, ἥτις πυρπολήθεισα κατεπλάκωσεν ταύτην, γνωστὴν ὅμως καὶ νῦν ως ἐν θέσει κειμένην «Καμμένο σπήλι».

Πετίος δὲ δὲν ἐνθυμεῖται τὴν ἀφθονον πηγὴν, ἥτις ἐκ κρήνης, παρὰ τὴν δυτικὴν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγ. Δημητρίου θύραν ἐπότιζε τὴν πᾶσαν ἐκεί συγοικίαν; Ἐπὶ τῆς κρήνης ταύτης σώζεται πλάκη ἐφ ἥς ἀναγινώσκεται

Θεοῖο μὲν πᾶσαν ἀρχὴν παντὸς πέλει
ἄμμες δὲ τοῦ δὲ ἐσμὲν θεοῖο λάτρεις.

Ἐπὶ τῆς Δημογεροντίας
. Όμήρου, Σ. Μουσουδάνη, Χ' Μαρχήλ, Κ. Μερίκα
καὶ ἐπὶ τῆς Ἐπιτροπίας
Β]ασιλείου Βασιλείου Ἀσμάκη, Κ. Θεοδώρου
1820 Δεκεμβρίου 10.

Μεϊμάριδες

Ἡ ἀγορὰ τοῦ κήπου μετὰ τῆς ἐν αὐτῷ πηγῆς ἐγένετο πρὸς ἰδρυσιν τοῦ ναοῦ τὸ 1817.

Ἐὰν λοιπὸν ἐντὸς πεντηκονταετίας μόλις πᾶσαι αὗται αἱ γνωστόταται πηγαὶ ἔξελιπον καὶ δὲν ἔμεινε τῶν πλείστων τούτων ἔχνος, πῶς νὰ μὴ ὑποθέσῃ τις, καὶ εὐλόγως, ὅτι καὶ ἄλλαι παρόμοιοι, ἀνατολικώτερον τούτων ἀναδύουσαι πηγαὶ, ἵσως ἐν σχήματι ὄρμου (περιδεράλου), κατεφράγθησαν ὑψουμένου ἀφ' ἐνὸς τοῦ ἐδάφους ἔξι οἰκοδομῶν καὶ ἀνυψώσεως τῶν λιθοστρώτων, ἀφ' ἑτέρου ἔνεκα παραμελήσεως αὐτῶν ως ἐκ τῆς νῦν εὐχεροῦς ἀποκτήσεως ἀρτεσιανῶν φρεάτων; Μή τις δὲ προβάλλῃ ὅτι τὸ τῶν Ταμπαχάνων ρεῦμα ἐδέχετο ἔκπαλαι, ως νῦν δέχεται, τὸ ἀπὸ ταῖς Καμάραις τοῦ Προφήτου Ἡλίου διαυλακούμενον υδωρ, διότι ἡ τοιαύτη διοχέτευσις ἐγένετο μετὰ τὸ 1675 (ἐποχὴν καθ' ἥν κατεσκευάσθη τὸ ὑδραγωγεῖον τῆς Ἀγ. Ἀγγης ὑπὸ τοῦ τότε Βεζύρου Ἀχμέτ Κιοπρουλού

Πασσᾶ, βλέπε «'Αρμονίαν» καὶ «'Ημερησίαν» τῆς Αῆς τοῦ τρέχοντος ἔτους «Ποῦ ἔκεινο ή ἀρχαία Εὐαγγελική Σχολὴ»,) ὅπότε οἱ βυρσοδέψαι θὰ εἴχον ὑπ' ὄψιν, ἀν οὐχὶ τὸ ἐκ τῶν Μορτακίων κατεργάμενον ρεῦμα, βεβαίως ὅμως τὸν ἐκ Ταμπαχάνων πρὸς τὴν θάλασσαν χάνδακα ἡ Ποτάμιαν, ἥτις διηγούσθων μεγάλως τὸ ἔργον των, ἀλλως ἐὰν αὔτη δὲν ὑφίστατο θὰ ἐφρόντιζον νὰ ἐγκατασταθῶσι παρὰ τὰς ὅχθας τοῦ ποταμοῦ τοῦ Γεφυρίου πρὸς εὐχερῆ δισχέτευσιν τοῦ διὰ τὴν ἔργασίαν των χρησίμου αὐτοῖς ὅδατος.

'Αλλ' ἔχ'. Παλαιόθεν, τοῦτο βεδχιοῦσι πάντες οἱ ὑπερεῖηκοντοῦ ται παρὰ τὰ Μορτάκια κατοικοὶ καὶ μάλιστα κτήτορες κηπουροί, κατήρχετο ἐκ Μορτακίων χάνδακα ρέων διὰ Ταμπαχάνων εἰς τὴν θάλασσαν. Μαρτύρια τούτου ὑπῆρξεν ἡ ἐπ' αὐτοῦ ξυλίνη γέφυρα, ἣν παιδία ὄντες διηρόμεθα, ἐκλαμβάνοντες μάλιστα τὸν χάνδακα τοῦτον ὡς ἀποτελέσαντά ποτε τὸν ἄκρον ἀριστερὸν βραχίονα τοῦ ποταμοῦ τοῦ Γεφυρίου, οὗ ἡ κοίτη παρὰ τὰ Μορτάκια κειμένη, καίτοι πολὺ βρυχτέρα τῆς τοῦ χάνδακος μᾶς ἔδιδε μέχρι πρὸ μικροῦ τὸ ἐνδόσιμον νὰ ὑποθέτωμεν ὅτι διὰ τούτου κατήρχετο μέρος τοῦ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Γεφυρίου ρεύματος διὰ τῆς πόλεως εἰς τὴν θάλασσαν. Τοῦτον αὐτὸν ἡκουσα παρὰ πολλῶν παρὰ τὰ Μορτάκια κατοικούντων καὶ προσφάτως ἀκόμη, φρονούντων καὶ διαδεδικούντων τὸ πρᾶγμα.

Γνωστὸν ἡδη τυγχάνει ὅτι ὅλον σχεδὸν τὸ τῆς πόλεως ήμῶν λεκανοπέδιον σχῆμα μέει ὑπεργείως δεῖχμενὴν ὄμορφιαν ὑδάθων, ἀτινχ κατεργάμενα ἐκ τῶν πέριξ ὄρέων καὶ ὑποστάντα διήθησιν ἀναβρύσουσιν εἰς παμπληθεῖς ἀπὸ Τσάμητιμπι καὶ Χαλκά-βουνάρ μέχρι τῆς θαλασσίας ἀκτῆς φυσικὰς πηγὰς καὶ τεχνητὰ νῦν ἀρτεσιανὰ φρέατα. "Οθεν φυσικωτάτη καθίσταται ἡ ὑπόθεσις ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅπότε ἡ πόλις δὲν ἔξετενετο πέραν τῶν βορείων αὐτῆς Λυσιμαχείων τειχῶν, τῶν κατὰ τὴν 'Αρμενία, αἱ παρὰ τι νέμος καὶ ἀντρον ἵσως τῶν ροῶν πηγαί, αἱ ἀπὸ Μορτακίων μέχρι τῶν Βογικτζήδων καὶ τῆς θαλάσσης ἀναδίδουσι ἐσχημάτιζον ρεῦμα, οἷον εἴχον ὑπ' ὄψις γράφοντες ὅτε Στράβων καὶ Παυσανίας, καθὼς καὶ οἱ 'Αριστείδης, Φιλόστρατος καὶ Ιμέριος αὐτὸν ἔξυμνούντες καὶ ἀποκαλούντες Μέλητα.

Περὶ τῆς ἔξαφανίσεως ἀρχαίων ποταμῶν ἔγραψεν ἐν Παρνασῷ ὁ Κ. Γεώργιος Π. Βεγλερῆς τὰ ἀκόλουθα ἐπιγράψας τὸ θέμα αὐτοῦ 'Αρχαιολογικαὶ Μελέται. 'Η Κωνσταντινούπολις καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς.³⁷⁾

37) Παρν. τ. ΙΙ, φυλ. Π, Ιούλιος.

Ἐν τῇ σπουδαίᾳ ταύτῃ πραγματείᾳ καταδεικνύει πολλάς ὑδρογράφικάς ἀλλοιώσεις καὶ μεταδόλας ἐπισυμβάσεις εἰς ποταμοὺς ἐκδίλλοντας εἰς τὴν Μαύρην Θάλασσαν καὶ τὴν Ἀζοφικήν, ἐπικυρουμένας δὲ ὑπὸ τῶν πρὸ 23^ο ἐτῶν περιηγησαμένων τὰ μέρη ταῦτα Beauplan μηχανικοῦ (Descript. d'Ukraine Rouen 1660) καὶ τῶν γεωγράφων Reinaud Lelewel (Géogr. du moyen âge) καὶ Jambert (Géogr. d'Edrisi). Ἐξ οὐδίων δὲ παρατηρήσεων ἀναφέρει μετατροπὴν ποταμοῦ ἐν Βαθυρρύαιι, ἐξαφάνισιν ἐτέρων ἐν Θεραπείοις, τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ, τὰ αὐτὰ δὲ ἐκ παραδόσεων προσεπικυρωμένων καὶ ὑπὸ ἴστορικῶν ἐρευνῶν ἐν Μεζέχρ-Βουρνού (Σκλητρίνα τὸ πάλαι), εἰς τὸν τοῦ Βοσπόρου ρύακα Κεστενέ-δερέ, τὸν ρύακα τοῦ Σωσθενίου, τὸν εὔδιον καλὸν λιμένα (Καλενδέρ νῦν), τοὺς ἴστορικοὺς καταστάντας ρύακας τοῦ Ἀνατόλη-Ισσάρ, ἡτοι τὸν Βουγιούκ-Γκιδκ-Σουγιοῦ (Ποταμώνιον) καὶ Κιουτσούκ-Γκιδκ-Σουγιοῦ (Ναυσίκλειαν) ὡς καὶ τοὺς λοιποὺς τοιούτους ἐν τῷ Βοσπόρῳ.

Πρὸς τούτοις ἀναφέρει τοὺς ἐν τῷ Κερατίῳ κόλπῳ εἰσδίλλοντας ποταμοὺς Κίδαριν καὶ Βάρδουσον οἵτινες, μονονουχοὶ σήμερον ρύακες καταστάντες, ἡσαν καὶ εὐρύτεροι καὶ βαθύτεροι καὶ πλεύσιμοι τὸ πάλαι, καθὼς καὶ ἄλλον τινα ἐν χωρίῳ Κιουτσούκ-κιοῖ, τῷ ὑπὸ τὴν τοῦ Μαχρίκοι δικαϊοδοσίαν ὑπαγομένῳ, ἔνθι γέφυραι ἀναφέρονται ἐν ἐπισήμαις, πρὸ 250 ἐτῶν, ἐγγράφοις, ὡς ὅρια νομῶν χώμης, αἵτινες δέν ὑφίστανται σήμερον, καὶ περὶ τῆς πλωτίμωτητος τοῦ ποταμοῦ, δι' οὗ ἐν ἀκατίεις ἀνήρχοντο καὶ κατήρχοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὡς εἴπον αὐτῷ γηραῖοι κάτοικοι. Τὰς παραδόσεις δὲ ταύτας ἐπιλέγει φεύγοντας μεσαιωνοδίφης ὅτι δέον ἀείποτε νὰ εὐλαβώμεθα.

Τίς οἶδε πότε καὶ πόθεν ἥρξατο καὶ πῶς ἐπῆλθεν ἐπὶ τέλους τὸ καταπλάκωμα τῶν πηγῶν καὶ ἡ εἰς χάνδακα μετατροπὴ τοῦ κλειγοῦ Μέλητος!

Ἄλλὰ τὰ περὶ τῆς Ποτάμας ὡς Ἱεροῦ Μέλητος ἐπεξηγεῖ ἐπαρκῶς ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου περιγραφὴ τοῦ περιπάτου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ποσειδωνίας γῆς, ἡ τῆς λήψεως λουτροῦ ἐν τῷ πρὸ τῆς πόλεως ρέοντι ποταμῷ καὶ ἡ ἐπιτέλεσις ἵερῶν ἐπιβοτρίων ἔξω τῆς πόλεως, ἀφ' οὗ διέδη ἐφ' ἀμάξης τὸν διὰ τῆς πόλεως ρέοντα ποταμόν.

Ἐδωκα κῆδη, ἐν σελίδῃ 16, πληρες τὸ περὶ περιπάτου τοῦ Ἀριστείδου χωρίον: διαβάντι τὸν Μέλητα κτλ. ἡτοι: Μετὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Μέλητος ἔρχεται τόπος ὅστις εἶνε δῶρον τοῦ Ποσειδῶνος εἰς τὴν πόλιν, ὅμοιάζον ὁπωσδήποτε, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ πάντα, πρὸς τὸ λεγόμενον ἀναφορικῶς πρὸς τὴν Θεσσαλίαν· διότι ἐκεῖ μὲν διανοῦσις ὁ Ποσειδῶν τὰ περιβάλλοντα αὐτὴν ὅρη μετένθαλε λίμνην εἰς εὔπεδον στερεάν, δοὺς οὕτω

διεξοδον εἰς τὰ ῥεῖθρα τοῦ Πηγειοῦ, ἐνταῦθα δὲ ἀπέσυρε τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης ἀπὸ τῶν ὄρέων, παρέχων οὕτω εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῆς στερεᾶς δᾶρον ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐκ τῆς θαλάσσης· δὲν ἀφῆκεν ὅμως ὑποστάγματα τῆς θαλάσσης οὐδ' ἀπλῶς μόνον ἐστερέωσε τὸ ἔδαφος, ἀλλ', ἐὰν μέν τις ἀνασκάψῃ αὐτὸς εὑρίσκει σημεῖα τῆς ἀρχαικῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως, καὶ μάλιστα ἐκν βλέψῃ εἰς τὰ περιβάλλοντα αὐτὸς πέριξ, εἰς τὰ δυοῖς ἡπλοῦτό ποτε ἡ θάλασσα, ἐὰν δὲ διεξέρχεται τὴν πεδίον, εὑρίσκει αὐτὴν κατάφυτον καὶ πλήρη πηγῶν ὑδατος, καὶ μάλιστα εἰς τὰ ἄκρα αὐτῆς καὶ ἐὰν προχωρήσῃ διάγονον ἀπ' αὐτῆς, ἐμφανίζεται πρὸς αὐτοῦ πάλιν ἡ πόλις, τρόπον τινα ἔξαιρον παρουσιαζομένη, καὶ δύναται ἐνταῦθα ἐκ βραχυτέρας ἀποστάσεως ν' ἀριθμήσῃ καὶ ἐν πρὸς ἐν τὰ πρόσω πεδίον τῆς ὁδοῦ κατέχεται σπουδῆς, ὡστε εἰνε προστὴλωμένος εἰς τὰ πρόσω πεδίον τῆς ὁδοῦ καὶ δὲν μεταβάλλει στάσιν, διότι ἀλλοτε μὲν δεῖξά, ἀλλοτε δὲ ἀριστερὰ στρέφει τὰ ὅμματα· διότι ἡ πόλις ἔλκει αὐτόν, ὡς ἡ μαγνῆτις λίθος ἔλκει πρὸς ἐκαυτὴν τὰ σιδηρᾶ ἔλασματα, καὶ δεσπόζει αὐτοῦ ὑποθάλλουσα εἰς ἀνάγκην ἵκανοποιήσεως ἐνδομύγχου ἐπιθυμίας· πάσχει δὲ τὸ ἴδιον καὶ δὲν τῇ πόλει τὰ ἔξω αὐτῆς παρατηρῶν καὶ δὲν τῶν ἔξω τὴν πόλιν βλέπων οὔτε δῆλα δὴ δὲν τῇς πόλεως τὰ προσάστεια αὐτῆς βλέπων ἵκανοποιεῖ μέχρι κόρου τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, καὶ δὲν ἔξωθεν πρὸς τὴν πόλιν ἀτενίζων πάντοτε ἐν τῇ πρὸς τὸν πρῶτον ἀναγκῇ εἰνε, ὡστε γὰρ ἵκανοποιήται... Καὶ δὲ μὲν ἀκρόπολις παρουσιάζει ἐκ τοῦ ὑψους αὐτῆς τὴν πόλιν καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν, δὲ θάλασσα ἀπλοῦται παρὰ τὴν πόλιν, ὃς θεμέλιον αὐτῆς, τοσοῦτον πρὸς ἀνατολὰς ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν Μέλητα ἔκτεινομένη, ἐφ' ὅσον καμπτομένη διεισδύεται εἰς τὸν κόλπον.

'Εάν δὲ ψωμέν ἐν βλέμμα ἐπὶ τοῦ ὕδε ἐπισυνημμένου χάρτου τῆς πόλεως καὶ διαδώμεν νοερῶς τὸν κατ' ἐμὲ ἱερὸν Μέλητα δὲν θὰ ἔξηγηθῇ ἄριστα καὶ ἀσφαλῶς δὲ τοῦ Ἀριστείδου περίπατος ἐπὶ τοῦ περιγραφέντος παρ' αὐτοῦ ἀλιπέδου μέχρι τῶν ἄκρων αὐτοῦ, ἐκεῖθεν δὲ ἐπανακάμπτουσιν ἡμῖν πρὸς τὴν πόλιν δὲν θὰ καταδειχθῶσιν γῆλίου φεινότερον τὰ περὶ τῆς πόλεως λεγόμενα ὑπ' αὐτοῦ;

Εἶνε δυνατὸν γὰρ ἐφαρμοσθῆ ἡ τοῦ ῥήτορος περὶ τοῦ περιπάτου του περιγραφὴ εἰς τὰ παρὰ τὸ Δεδεῖδεριν μέρη καὶ εἰς τὴν τοῦ Κουκλουτζᾶ λεωφόρον, οὐχὶ δὲ εἰς τὸ ἐκεῖθεν τοῦ κατ' ἐμὲ Μέλητος ἀλιπέδον;

Ποιὸν ἐκ τῶν τριῶν, ὃν ἐμνήσθην μερῶν, δικκαιοῦται γὰρ κληθῆ δᾶρον τῇ πόλει, τῇ ὑπὸ τὸν Πάγον κειμένη, προσηρμοσμένον δ' αὐτῇ ὑπὸ τοῦ θεοῦ Ποσειδῶνος;

Ποιὸν ἐκ τῶν τριῶν αὐτῶν μερῶν εὑρίσκει τις καὶ πληρες πηγῶν

ύδατος καὶ κατάφυτον μάλιστα εἰ μὴ τὸ πρὸς τὸ ἀλίπεδον μέρος, τὸ νῦν Δάρ-Αγάτες;

Ἐκ τίνος τῶν τριῶν προειρημένων μερῶν δύναται τις ν' ἀριθμήσῃ καὶ ἐν πρὸς ἐν νὰ μετρήσῃ τὰ κοσμοῦντα τὴν πόλιν ἔργα τῆς τέχνης;

Τίς ἄλλος ποταμός, εἰ μὴ ὁ ὑπ' ἐμοῦ ὑποδεικνυόμενος ὡς Μέλης, βαίνει ἐκ παραλίου μὲ τὴν θάλασσαν, ἥτις ὡς θεμέλιον ἀπλοῦται παρὰ τὴν πόλιν, ἔκτεινομένη ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον εἰσχωροῦσα εἰς τὸν τοῦ Βουρνόδα κόλπον σχηματίζει καμπήν;

Ἐλθωμεν ἡδη εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ αὐτοῦ, τὴν ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ἐκδρομήν, ἣν ἔκαμεν ἐπὶ τὸν πρὸ τῆς πόλεως ρέοντα ποταμὸν ὅπως λουσθῆ.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον εὕρηται ἐν σελίδῃ 20 ὀλόκληρον. «Καὶ ἄμα κελεύει καταβάντα εἰς τὸν ποταμὸν τὸν πρὸ τῆς πόλεως ρέοντα λούσασθαι κτλ.» Κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἐν συνόψει ἐπετάχθη τῷ ἀσθενοῦντι ὥριτοι ὑπὸ τοῦ θεοῦ νὰ λουσθῇ ἐν τῷ ποταμῷ, ὅστις ῥέει ἔμπροσθεν τῆς πόλεως κτλ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ παραγγελία αὕτη ἐγένετο γνωστή, συνώδευον ἡμᾶς, διηγεῖται οὕτος, καὶ ἐκ τῶν ιατρῶν οἱ γνώριμοι του καὶ ἄλλοι τινες, οἱ μὲν ἐνδιαφερόμενοι περὶ τοῦ ἀποτελέσματος, διότι ὁ καιρὸς ἦτο ψυχρότατος (πάγη), οἱ δὲ ἀπλῶς ἐκ περιεργίας προσῆλθεν ὅμως καὶ ἄλλοι πολὺς ὅχλος, διότι ἔτυγε νὰ διασθῇ τοῦτο ἔξω τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, ταῦτα δὲ πάντα, δῆλα δὴ ἡ ἄφιξις ἡμῶν, ἥσαν κάτοπτα εἰς τοὺς ἐπὶ τῆς γεφύρας ισταμένους . . . ὅταν δὲ ἐφθάσσουεν εἰς τὸν ποταμόν, χωρὶς νὰ μὲ παρορμήσῃ τις, κατεχόμενος εἰσέτι ὑπὸ τῆς θέρμης, τῆς προκληθείσης ὑπὸ τῆς καθ' ὕπνον ὅψεως τοῦ θεοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐμβαίνω εἰς τὸ τοῦ ποταμοῦ βαθύτατον μέρος, διαμείνας ἐν αὐτῷ ὡς νὰ ἤμην ἐν κολυμβήθρᾳ ἐχούσῃ γλυκὺν καὶ γλιαρὸν ὄδωρ.

Εἰς τίνα ἄλλον ποταμὸν ἡδύναντο νὰ ἀναφέρωνται ταῦτα εἰ μὴ εἰς τὸν κατ' ἐμὲ Μέλητα, τὴν Ποτάμαν;

Ο ποταμὸς οὗτος ῥέει ἔμπροσθεν πράγματι τῆς πόλεως, οὐχὶ δὲ ὁ τοῦ Γεφυρίου ἢ ὁ τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος. Τοῦτο πιστοποιεῖ ἀρκούντως ὁ τῆς πόλεως καὶ τῶν περιγράφων ὑπ' ὅψιν μας χάρτης. Ἐπὶ τῆς γεφύρις κάτω ἡδύνατο νὰ συναθροισθῇ ὁ πολὺς κόσμος, ζευγηλάται, κηπουροὶ καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν προσώνων τῶν προαστείων, μαθόντες ἐκ τῆς ἔξω τῶν πυλῶν διαδέσσεως περὶ τοῦ περιστατικοῦ τοῦ Ἀριστείδου καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς γεφύρας ἡδύνατο νὰ βλέπωσι τὴν συνοδείαν τοῦ ὥριτορος. Ἐν τῷ ποταμῷ μόνον τούτῳ τῷ ἔδρᾳ (ὅστις γῆν ἄκροις τοῖς δακτύλοις διαμόρμενος ὑπέχει τὴν χεῖρα τῷ ὄδαι τῷ ἀψιφρητὶ βλύζοντι), ἡρεύνα δ

ἀσθενής τὸ βαθύτατον αὐτοῦ μέρος ὄπως εἰσέλθῃ ἐν αὐτῷ, τοῦθ' ὄπερ δὲν θὰ ἔπραττεν ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ λευσθῇ ἐν τῷ ποταμῷ τοῦ Γεφυρίου, βαθυτάτῳ καὶ ὀρμητικωτάτῳ κατὰ τὸν ῥοῦν ἐν μέσῳ γειμῶνι, ἢ ἐν τῷ τῆς διώρυχος τῶν Λουτρῶν τῇς Ἀρτέμιδος ῥεύματι, ἀείποτε βορδοράδη πυθμένα ἔχοντι.

Διαλάζωμεν προσέτι περὶ τῆς ἄλλης περιγραφῆς τοῦ αὐτοῦ ἀναφορικῶς πρὸς τὰς θυσίας, ἃς παρηγγέλθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ νὰ πράξῃ. Τὸ περὶ οὗ ὁ λέγος κείμενον προετάχθη ἐν σελίδῃ 21, οὗ ἡ ἀρχὴ: «ἄλλὰ δεῖν οὕτω ποιεῖν, πρῶτον μὲν ἀναβάντα ἐπὶ τὸ ζεῦγος ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸν διὰ τῆς πόλεως δέοντα κτλ.» Πρέπει λοιπόν, ὡς ἀναφέρει ὁ Αριστείδης, πρῶτον μὲν νὰ ἔλθω ἐφ' ἀμάξης ἐπὶ τὸν ποταμόν, ὅστις ῥέει διὰ μέσου τῆς πόλεως, ἀφ' οὗ δὲ ἐνρεθῶ εἰς μέρος ἔξω τῆς πόλεως νὰ προσφέρω Ἱερὰ ἐπιθέματα, διότι οὔτις ὠγύματεν αὐτὰ ὁ Θεός. «Οθεν ὕφειλον ν' ἀνοιξῖν βόθρους καὶ ἐν αὐτοῖς νὰ τελέσω τὰς προσταχθείσας μοι θυσίας εἰς οὓς ἔπρεπεν ἐκ τῶν θεῶν, ἔπειτα ἐπαναχάμπτων κτλ.

Τις ἄλλος, ἔκτὸς τῆς Ποτάμας, εἴγε ὁ ποταμὸς ὅστις ῥέει διὰ μέσου τῆς πόλεως;

Εἶδομεν ἦδη ὅτι οἱ μὲν πόδες τῆς πόλεως ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῶν ἀκτῶν, τὸ δὲ τοῦ Ποσειδῶνος δῶρον, τὸ ἀλιπέδον, ἦτο προσηρμοσμένον εἰς τὴν πόλιν, ἡτοι ἀπετέλει συνέχειαν τῆς πόλεως, ὅτι ἡ θάλασσα καὶ οἱ ποταμοὶ (ἥ τε Ποτάμα καὶ ὁ τοῦ Γεφυρίου) ὡς καὶ τὰ προσάστεια ἡσαν πρεσλεκολλημένα εἰς τὴν πόλιν. ὅτι ἐσχημάτιζον τὸ πλατίσιον αὐτῆς, τούτωι δὲνεκκαὶ ἡδύνατο κάλλιστα νὰ εἴπῃ περὶ τοῦ Ἱεροῦ Μέλητος τοῦ διαδρέχοντος τὸ ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν πεδίον ὅτι ἔρρεε διὰ μέσου τῆς πόλεως ὡς εἴπει καὶ ὅτι ἔρρεεν ἔμπροσθεν τῆς πόλεως. «Ἐπειτα ποῦ ἄλλοθι ἡδύνατο ν' ἀνοιξῖν βόθρους διὰ νὰ ἐπιτελέσῃ τὰ Ἱερὰ ἐπιθέματα ἢ ἐπὶ τῆς χώρας, τῆς πέραν τοῦ ποταμοῦ τούτου κειμένης, ἡτοι ἐπὶ τοῦ ἀλιπέδου, ὄπερ, ὡς ἀνωτέρω ἐρρήθη, προσῆλθεν ἐξ ἀποξηράνσεως προϋπαρχούσης θαλάσσης; Ἡδύνατο τὸ αὐτὸν νὰ συμβῇ ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Ἀγ. Ἀγνης κατὰ τὸν κ. Κάλδερ, ἢ ἐν τῷ ἔλει τοῦ Χαλκάθ-βουνάρη ἢ ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ Κουκλουτζᾶ λεωφόρῳ κατὰ τὸν κ. Τσακύρογλου; Δύνανται νὰ ὑποτεθῶσι τὰ μέρη ταῦτα ὡς τὸ ἐγγὺς τῇ πέλει σημεῖον, δὲ ὑποδεικνύει ὁ βήτωρ διὰ τῶν ἔξιτος: «γενούμενον δὲ οὖν ἐστιν ἡδη ἔξω τῆς πόλεως», ὄπερ ἄριστα ἐφρημόζεται εἰς τὴν ἐκεῖθεν τοῦ Ἱεροῦ Μέλητος μικρὰν ἀπόστασιν, ἔνθα καὶ γῆ πρὸς βόθρους κατάλληλος καὶ κρήναι ὑπῆρχον. Απλῆ ἐπὶ τοῦ χάρτου τῶν μερῶν ἐπισκόπησις θέλει ἀφεύκτως πιστοποιήσει τοῖς πᾶσι τὴν περὶ τούτου προτεινομένην πχρ' ἐμοῦ γνώμην.

'Αλλ' ἔχω καὶ μίαν ἄλλην μαρτυρίαν νὰ προσαγάγω ἀκόμη συνη-

γοροῦσαν ὑπὲρ τῆς παρ' ἐμοῦ ὑποδεικνυομένης θέσεως τοῦ ποταμοῦ Μέλητος ἐν τῷ τῆς Ποτάμιας βεύματι, ὡς καὶ ὑπὲρ τῆς παρ' αὐτὸ θέσεως τοῦ Ὀμηρείου.

'Ο μετὰ τοῦ Spon, κατὰ τὸ 1675, περιοδεύσας τὰ μέρη μας G. Wheler, οὗ τὴν ἐν Δαλματίᾳ, 'Ἐλλάσι καὶ Ἀγαθολῇ περιοδείαν ἔχω πρόχειρον, μετηνεγμένην ὅμως ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ εἰς τὴν Γαλλικήν (σ. 261) ἀναφέρει :

Cette nouvelle Smyrne, quoique ancienne à notre égard, commandoit sans doute toute la montagne, le vieux château étant dessus et tout ce qui y touche au dessous de la pointe s'étendant dans la Baye au Sud, et la plaine qui est beaucoup plus au Nord-Est, que la nouvelle Smyrne de notre tems. Mais je ne croy pas qu'elle s'étendit tant au Nord; car en entrant dans la rué des Francs il y a une muraille qui semble avoir fait partie des anciennes murailles de la ville, quoique l'embouchure de la rivière de Mélès soit justement proche des bâtimens d'aujourd'huy, qui n'en sont pas loin, et qui peuvent fort bien avoir été tournez là si proche des murailles d'autrefois. On va le long de cette muraille en venant de la mer aux fondemens d'un grand bâtiment de pierre de taille démolî, qui peuvent avoir été le temple de Cybèle, la grande Mère des Dieux.

Pour ce qui est de l'Homericion, on pourrait croire qu'on l'a appellé le temple de Janus, peut-être à cause de quelque ressemblance avec celui de Rome, car il n'est pas fort éloigné de la rivière qu'on suppose avoir été celle de Mélès. C'est un petit portique ou bâtiment carré de pierre, d'environ trois brasses de long et de large, avec deux portes opposées l'une à l'autre, l'une au Nord et l'autre au Sud et une grande niche en dedans contre la muraille orientale, où pouvait estre l'effigie d'Homère. Cependant M. Spon a reçu des Lettres de ce pays depuis notre départ, qui l'assurent qu'on a trouvé depuis peu en creusant là proche, une statue de Janus à deux faces, ce qui confirme l'opinion que c'était un temple de Janus.

'Ο Wheler εἰσεχόμενος εἰς τὸν Φρεγκομαχχλᾶν εἶδε τεῖχος, ὃπερ ὑπέλαβε καὶ δικαίως, ὡς ἀποτελοῦν μέρος τῶν ἀρχαίων τειχῶν. Τοῦτο αὐτὸ εὑρεν δ̄ Chandler ἔνα μετὰ ταῦτα αἰώνα εἰς τὸ Τρίστρατον (the three corners) μὲ τὸ ἐπὶ τῶν ὄγκολιθων τοῦ τείχους σημεῖον V. Πα-

ρατηρεὶ δ' ὁ Wheler ὅτι μολονότι τὸ στόμιον τοῦ Μέλητος ποταμοῦ εἴνε ἀκριβῶς πλησίον τῶν νῦν ὑφισταμένων οἰκοδομῶν, τῶν μὴ μακρὰν κειμένων, αὗται δύνανται κάλλιστα νὰ ὑποτεθῶσιν ὅτι εὑρίσκοντο ἐντὸς καὶ ἐγγὺς τῶν ἀρχαίων τειχῶν.

Πράγματι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τεῖχος τοῦ Wheler ἔκειτο πρὸς τὸ Γερανίο, οὐ μακρὰν τῶν παρὸ τὸν Φασουλᾶν ἐκβολῶν τῆς Ποτάμας, τὰ δὲ πλησίον ὑφιστάμενα κτίρια, ἢ ἀναφέρει, ἦσαν τὰ ἐρείπια τῶν ἐν Ἀγ. Γεωργίῳ καὶ πέριξ καὶ ἐν Ἀγ. Στεφάνῳ τῶν Ἀρμενίων ἀρχαίων οἰκοδομῶν, αἵτινες ἀναμφισθήτως ἔκειντο ἔνδον καὶ παρὸ τὰ ἀρχαῖα τῆς πόλεως τείχη.

'Αλλ' ἐξεκολουθεὶ δὲ Wheler σημειῶν ὅτι: Προχωρῶν τις ἐκ τῆς παραλίας παρὸ τὸ ρῆθιν τεῖχος ἀπαντᾷ βάσεις μεγάλης ἐκ πελεκητῶν λίθων κατεστραμμένης οἰκοδομῆς, πιθανῶς τῆς τοῦ νυκτὸς τῆς Κυδέλης, τῆς μεγάλης τῶν θεῶν Μητρός, ἥτοι τοῦ Μητρώου.

'Αλλ' ὁ Wheler τὸν λόγον ποιούμενος ἀμέσως κατόπιν περὶ 'Ομηρείου λέγει ὅτι ἐξέλαβον τοῦτο ως νάρων τοῦ Ιανοῦ, ως ἐκ τῆς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα προσομοιώσεως αὐτοῦ μὲν τὸν ἐν Ρώμῃ τοιοῦτον, ἀλλ' ὅτι γνώρισμα αὐτοῦ ως 'Ομηρείου εἶναι ἡ γειτνίασις αὐτοῦ πρὸς τὸν ὑποτιθέμενον ποταμὸν Μέλητα. Ηεριγράφει δὲ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος κτίριον ως μικρὰν στοὰν ἡ τετράγωνον ἐκ λίθου οἰκοδόμημα, τριῶν περίπου ὄργυιῶν μήκους καὶ πλάτους μετὰ δύο θυρῶν ἀντικειμένων ἀλλήλαις, τὴν μὲν πρὸς βορρᾶν, τὴν δὲ πρὸς νότον, ἐπὶ δὲ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς ἔνδοθεν τοίχου ἔχον μεγάλην κόρην, ἐν ἣ ἵστετο ἵσως τὸ τοῦ 'Ομήρου ξάνον. Ταῦτα πάντα ὄμως περιεπλέγθησαν κατόπιν μαθόντος τοῦ Spon, ως ἀναφέρει ὁ Wheler, ὅτι εὑρέθη παρὸ τὸ ρῆθιν κτίριον ἄγαλμα δίμορφον 'Ιανοῦ, τοῦθ' ὅπερ ἐπικυροῖ κατ' αὐτὸν τὴν γνώμην ὅτι αὐτόθι οὐπήρει ναὸς Ιανοῦ.

'Ἐν τῷ ἐπισυνημμένῳ τῇ παρούσῃ Μελέτῃ χάρτῃ ὑπὸ ἀριθμὸν 51 σημειούται ἡ θέσις τοῦ Ιεροῦ Νοσοκομείου (Hôpital Grec). Ηερὶ τῆς θέσεως ταύτης ἀναφέρω ἐν ἀρθρῷ μου Antiquités d'Ionie VII. Topographie de Smyrne «La Fontaine ΚΑΛΕΩΝ, Le Mélès», ὅπερ δημοσιεύσεται ἐν τῇ Revue des Etudes Anciennes Avril-Juin 1907, τὰ ἀκόλουθα:

L'emplacement correspond à celui du temple d'Homère. En creusant le sol pour édifier un pavillon on a rencontré les fondations d'un édifice carré bâti en pierres énormes. Ce qui confirme l'assimilation que j'ai proposée ('Αρμονία du 25 Avril

1892), c'est la découverte à Colophon, par M. Macridy, d'un édifice de même forme carrée, qu'une inscription a prouvé être un Homéreion. Situé entre le rempart et le Mélès, l'Homéreion de Smyrne occupait là un espace propice aux courses et aux Jeux.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Ἐκ τῶν προεκτεθέντων δικαιούμενοι, φρονῶ, νὰ συμπεράνωμεν

Ιον ὅτι ἡ πόλις ἔξηπλουτο ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῆς ἀλιτύος τοῦ Πάγου καὶ μέρους τοῦ ὑπ' αὐτὸν πεδίου, ως ἐν σῶμα ἐναρμόνιον, ὁμό-
χρουν καὶ σύμφωνον καθ' ὅλα αὐτοῦ τὰ μέρη, κείμενὸν ως ἐν πλαισιῷ,
βάσιν μὲν ἔχον τὴν ἀκτήν, μέσην δὲ τὸν ἐξ ἵσου ἀπέχοντα τῆς πεδιάδος
καὶ τῆς ἀκροπόλεως χῶρον, ὄμφαλὸν δὲ τὸν κλειστὸν λιμένα, κορυφὴν
δὲ τὸν Πάγον, ἐφ' οὗ ἡ Ἀκρόπολις, ἡ τὴν πόλιν ἔχουσα ὑπ' αὐτήν—ὅτι
ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως ἔβλεπε τις τὴν μὲν θάλασσαν ὑπορρέουσαν, τὰ δὲ
προάστεια παρὰ τὴν ἀκτήν, μεταξὺ δὲ τούτων εύρισκομένην, τρίτον τοῦ-
τον μέγαν στολισμόν, τὴν πόλιν, παρέχουσαν οὕτω τρία συγχρόνως ἥδι-
στα θεάματα—ὅτι ἡ θάλασσα καὶ οἱ ποταμοὶ (ὅτε Μέλης καὶ ὁ Ποταμὸς
τοῦ Γεφυρίου) καὶ τὰ προάστεια ἥσαν ως ἐν ψηφιδώματι προσκεκολη-
μένα εἰς τὴν πόλιν—ὅτι τέλος εἰς τοὺς προσεργομένους ἡ πόλις ἐφαί-
νεται ἀστράπτουσα ἐκ κάλλους καὶ ἔξ ἀρμονίας ἀριθμῶν μεγέθους, με-
τρων καὶ στάσεων, καὶ ἐκ τῆς ἐπὶ πᾶσι κυριαρχούσης χάριτος, τῆς πε-
ρικοσμούσης ἐκ συμφώνου τὴν τε πόλιν καὶ τὰ περὶ αὐτήν.

Σον ὅτι οὔτε ἡ τῶν Λουτρῶν τῆς Ἀρτέμιδος διώρυξ, οὔτε δὲ Πο-
ταμός, ἐφ' οὗ ἡ τῶν κιρβανίων Γέφυρα (ἥτοι ὁ ποταμὸς τοῦ Γεφυρίου)
εἶνε ὁ ἀρχαῖος ποταμὸς Μέλης, ἀλλ' ἡ Ποτάμη, ἡ διαδρέχουσα τὴν
μετὰ τὰ Μορτάκια πρὸς τὸ Sporting Club γῆν, καθότι οὕτος εἶνε ὁ
ποταμὸς δὲ πρὸ θυρῶν, (ἥτοι τῶν Μαγνητίδων, Τσουράκ-Καπύ, καὶ τῶν
πρὸ τοῦ Ὄμηρείου, ἐφ' οὗ νῦν τὸ Ιερὸν Νοσοκομεῖον, παρὰ τὸ Ἰμά-
μογλου Χάνι), δὲ πρὸ θυρῶν κόσμος, ἀντὶ Ἀπόλλωνος ἀγνιέως προ-
πύλαιος τῇ πόλει, Μέλης δὲ ἐπώρυμος, ὁ καὶ τὸ πλαίσιον τῆς πόλεως
μετὰ τοῦ Ποταμοῦ τοῦ Γεφυρίου, τῆς θαλάσσης καὶ τῆς Ἀκροπόλεως
σχηματίζων, καὶ δὲ ἐφήμους, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ καταστροφήν,
ρεύσας κατὰ τὸν Αἴλιον Ἀριστείδην.

Οὕτος εἶνε ὁ ποταμός, ἐν ᾧ ἐλούσθη δὲ ρήτωρ εἰς τὸ βαθύτατον

αὐτοῦ μέρος, διότι ἡτο ἀδεθής, καὶ ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ ὁπίου συνήχθη ὁ ἔξω τῶν πυλῶν πικνὸς ἔγκλος, οἱ τῆς πόλεως πρόσωποι πρὸς θέαν κατὰ τὸ «καὶ τῷ Μέλητι οὐδὲν ἐμποδὼν τὸ μὴ τοὺς προσοίκους ἔχειν» ὅπόθεν «καὶ παντὶ ἦν κάτοπτα», τὰ κατὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἀριστείδου ὄπως λουσθῇ ἐν αὐτῷ συμβαίνοντα.

Αὐτὸς οὗτος εἶνε ὁ ποταμός, ὃν ἐφ' ἀμάξης διέβη ὁ ρήτωρ καὶ ἐπὶ τῆς πέραν αὐτοῦ Ποσειδῶνος γῆς ἥνοιξε βάθρους πρὸς ἐπιτέλεσιν τῆς διαταχθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ θυσίας εἰερὰ δρᾶσαι ἐπιβόθρια» ἐπανακάμψει δι' αὐτοῦ πάλιν εἰς τὰ ἴδια.

Ο αὐτὸς τυγχάνει, ὃν κατὰ τὸν περίπατον τοῦ Ἀριστείδου, διέβη οὗτος περιεργασθεὶς τὸ τοῦ Ποσειδῶνος δῶρον, τὸ ἀλίπεδον, ὡς τὸ ἀποκαλεῖ, μέχρι τοῦ ἕκρου αὐτοῦ μάλιστα (τὴν Πούνταν), ἐκεῖθεν δ' ἐπιστρέφων περιέγραψε τὰ τῆς ἐκδρομῆς του καὶ τὰς ἐκ τῆς ὅψεως τῆς πόλεως ἐντυπώσεις αὐτοῦ, καθόσον ἐντεῦθεν μάνον ἥδυνατο νὰ ἴδῃ τὴν ἐν πλαισίῳ ἐκτεινομένην ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ Πάτρου πόλιν, νὰ διακρίνῃ ὡσεὶ παρουσιάζουσανην ἔχισθηνης τὴν πόλιν καὶ πρεγχωρήσεις ὀλίγων νὰ δύναται ν' ἔρθεται καὶ νὰ μεταρήσῃ τὰς περικαταμούσας τὴν πόλιν οἰκοδομάς, ἡτοι τὰς διασταυρώσεις τῶν ὁδῶν (τὰ τέτραγχα), τὰς ἀγοράς, τὰ θέατρα, τοὺς περιβόλους, τοὺς ναούς.

Οὗτος εἶναι ὁ ποταμὸς Μέλης, ὃ «διωρυχὴν Νυμφῶν ἐκ πηγῶν εἰς θάλατταν ἔχων, ὃ «καὶ μέσου τοῦ ζείδρου ἀνίσχων». Διωρυχὴν εἶχεν ὁ ποταμὸς τοῦ Γεφύριον εἰς μικρὸν πρὸς τὰ ἄνω καὶ μικρὸν πρὸς τὰ κάτω μέρος ἀπὸ τῆς οὐρανίας, τῆς καὶ σημερινῆς, γεφύρας, ὡς ἔξαγεται ἐκ τῶν ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ ποταμοῦ ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὑφισταμένων βάσεων προτειχωμάτων, ἀλλ' ἐκ τούτων οὐδὲν ἀλλο δύναται νὰ συναγάγῃ τις ἡ μόνον ὅτι ἔχονται μέσειν ἡ διωρυχὴ ὡς κόστημα τοῦ μέρους, ἔνθι προσήρχοντο, ἐν κάτιρῷ ἴδιως τοῦ θέρους, οἱ πολίται πρὸς ἀναψυχὴν ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν οὐψουμένων ἐκεῖ κυπαρισσιῶν καὶ πλατάνων. Ἐὰν εἶχε διωρυχὴν πρὸς πλευσιν θὰ εἴγε ταῦτην καὶ πρὸς τὰς ἐκδυλὰς αὐτοῦ κατὰ τὸ «τὰ δὲ ἔξης εὐρίπω», ³⁸ ἀλλὰ τοιαύτη οὐδόλως φαίνεται ὅτι ἥδυνατο νὰ ὑπέρ-

38) Ἐν καιρῷ ἀνεγέρσεως τοῦ παρὰ τὴν γέφυραν Χανίου ὑπὸ τῆς Αημαρχίας ἀνευρέθησαν ἀρχαῖαι ἐπιτύμβιοι πλάκες μετὰ ἐπιγραφῆς «δῆμος», συγχρόνως δυμας ἔξηχθη ἐπὶ τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν παρ' αὐτὴν ἀνοιγομένων θεμελιῶν καὶ προτειχώματος τοῦ Χανίου ὄλυκὸν ἀρχαῖον μηνύον σπαρξῖν ἐπιτυμβίουν ναῖσκουν (redicule). "Οτε ἐπεσκέψθημεν τὸ μέρος τοῦτο ἐγὼ καὶ δύο ἑταῖροι τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Αθηνῶν, εἴδομεν πάτωθεν τῆς πρὸς τ' ἀριστερὰ δικῆς τοῦ ποταμοῦ ἐνεσφηνωμένον ὑπὸ τὸ καφενεῖον τοῦ αἵπου Αδειντίου ἐδώλιον μαρμάρινον, ἐξ οὗ συνεπεράναμεν ὅτι ἦτο καθίσμα χρήσιμον τὸ πάλαι διὰ τοὺς ἐκεῖ περιπατητάς. Τὰ περὶ τούτων εἶχον ἀναγγείλει τότε εὐθέως διὰ τῆς "Ἀρμονίας".

Ἔνη ἐν ταῖς πρὸς βορρᾶν ἑκδολαῖς τοῦ ποταμοῦ τοῦ Γεφυρίου, ὡς ὁρθῶς παρατηρεῖ δὲ καὶ Κάλδερ.

Οὗτος εἶναι δὲ ποταμὸς Μέλης δὲ δικαλῶς καὶ ὥρεμα ρέων πρὸς τὴν θάλασσαν «δὲ δλίγουν», ἔνεκκ τῆς μικρᾶς κατωφερείας τοῦ ἑδάφους καὶ τῆς μικρᾶς ἀπὸ τῶν πηγῶν αὐτοῦ πρὸς τὰς ἑκδολὰς ἀποστάσεως, καὶ εἰς ὃν ἐπενήργουν αἱ πνοιαὶ τῶν δυτικῶν ἄνεμων, «ἐπιοῦσαν μὲν ἐξ ἀνέμων τὴν θάλατταν αἰωρῶν, ἐπιούσῃ δὲ ἐπόμενος» ιδιότητες τοῦ ποταμοῦ, αἵτινες ἐνέπνεον εἰς τοὺς ποιητὰς τὴν ιδέαν τῆς φιλότητος Νυμφῶν καὶ Νηρηΐδων.

Οὗτος εἶναι δὲ Μέλης ποταμός, ὃς ἐφήβως ἔοικε, δὲ μὴ πλάνης, ἀλλ᾽ ἐραστὴς ἀχώριστος, ὅστις δρᾶται τῷ θεατῇ δλος ἐκεῖ ἐκβάλλων δθεν ἀρχεται, δὲ αὐτόθεν δρμηθεὶς αὐτοῦ καὶ παύεται, δὲ παρεχόμενος τὰς πηγὰς οὐ πόρρω τῶν ἐκβολῶν.

Τὸν ποταμὸν τοῦτον εἴχεν ὑπὸ ὅψει δὲ Στράβων ἀναφέρων ὅτι δὲ Μέλης ἔρρεεν πλησίον τοῦ τῆς πόλεως τείχους, δὲ Πλίνιος ὅτι αἱ πηγαὶ αὐτοῦ δὲν ἦσαν μακρὰν τῆς πόλεως. Τοῦ Αἰλίου Αριστείδου αἱ περιγραφαὶ εἰς αὐτὸν τὸν ποταμὸν ἀνάγονται, ὡς καὶ αἱ τοῦ Φιλοστράτου καὶ τοῦ Ἰμερίου αὐτὴν τοῦτον ἀπεικονίζουσιν ἐναργέστατα.

Περατώσας τὴν παροῦσαν, πιθανώτατα τελευταῖαν, μελέτην μου περὶ Μέλητος, ἐφ' ἧ, ὡς καὶ ταῖς προγενεστέραις ταύτης μελέταις μου, οὐδεμίαν ἔχω συγγραφέως ἀξίωσιν, καθηκόν μου οὐρὸν ἐνόμισα ν' ἀποτίσω ὡδε εὐγνωμοσύνης ὄφειλήν πρῶτον μὲν πρὸς τοὺς γονεῖς μου, οἵτινες διέγραφον ἐμοὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς μου τὸ ἐν ὥρᾳ σχολῆς χρήσιμον περιβάλλον, ὅπως εἴτε συνδικεδίσωμεν ἐν μακρινοῖς ἔξοχοις περιπάτοις, εἴτε προπονηθῶμεν ἐν κυνηγετικαῖς ἐκδρομαῖς, εἴτε ἐντρυφήσωμεν ἐν ὀφελίμοις ἀναγνώσμασιν, ἔπειτα δὲ πρὸς τοὺς διδασκάλους μου Ἀγτώνιον Ἰηγόνην, τὸν ἐν τῇ μητρὶ μου ἐνσφηνώσαντα τοὺς γραμματικοὺς κανόνας, ὥστε νὰ μὴ σφάλλωμαι ὁρθογραφικῶς, Χρυσοβέργην, Ζωχίον, Μαυροκορδάτον, de Saint-André ἐμπνεύσαντάς μοι φιλοτιμίαν καὶ ἀνθρωπισμόν τέλος δὲ πρὸς τοὺς Διευθυντὰς καὶ ἑταίρους τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν

τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν παρ' αὐτὴν ἀνοιγομένων θεμελίων καὶ προτειχώματος τοῦ Χανίου ὑλικὸν ἀρχαῖον μηνύον ὑπαρξιν ἐπιτυμβίου ναῖσκου (édicule). "Οτις ἐπεσκέφθημεν τὸ μέρος τοῦτο ἐγὼ καὶ δύο ἑταῖροι τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, εἴδομεν κάτωθεν τῆς πρὸς τὰς τάξιστερὰς διχῆς τοῦ ποταμοῦ ἐνσφηνωμένον ὑπὸ τὸ καφενεῖον τοῦ κήπου Αὐξεντίου ἐδώλιον ἐξ οὐ συνεπεράναμεν διτο ἡτο κάθισμα χρήσιμον τὸ πάλαι διὰ τοὺς ἐκεῖ περιπατητὰς. Τὰ περὶ τούτων εἰλογον ἀναγγελεῖ τότε εὐθέτως διὰ τῆς "Ἀρμονίας". Ὁ οὐαλας περεβελει τοις καταλαβει τοις

Αθηνῶν, τοὺς τιμήσαντάς με διὰ τῆς φιλίας αὐτῶν καὶ ἐνθαρρύναντάς με εἰς τὰ τῆς ἐπιγραφικῆς δουκίμια μου, κατ' ἔξοχὴν δὲ πρὸς τὸν εὐγενέστατον καὶ αὐλοκόχογαθον Πρύτανιν νῦν τοῦ ἐν Βορδογάλλοις Πλανεπιστημίου κ. Γεώργιον Ραδέ (Monsieur G. Radet) τὸν παρασχόντα μοι πλεῖστα ὅσα δείγματα ἀγάπηνς καὶ συμπλειάς, διδασκαλίας καὶ ἐνθαρρύνσεως, δὲ ὁν προέβην μάλιστα εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Μελέτης μου ταύτης.

Οὗτος μοι ἔγραψε τὴν 6 Ἀπριλίου 1907.

... Votre travail me semble tout à fait convaincant.

Publiez le donc sans retard dans un des périodiques de Smyrne. Quand il aura paru, vous m'enverrez un tirage à part et je le traduirai pour la *Revue des Etudes Anciennes*, comme M. Zakas a fait pour votre monastère de Lembos, ou plutôt comme M. Foucart a fait pour votre *Exploration de la plaine de l'Hermus*. Je préfère que vous éditez votre mémoire sans attendre, parceque j'ai à la *Revue des Etudes Anciennes* beaucoup de copie en souffrance et que je ne pourrai publier votre article intégral qu'au début de 1908. Il n'est d'ailleurs pas mauvais que vous donnez d'abord une 1re édition en grec. Quant la 2e édition, en français, paraîtra ici, vous aurez pu apercevoir des *addenda et corrigenda* dont nous tiendrons compte.

Τοῦ ἔργου μου τούτου τὴν διπλάνην ἐξήτησα ν' ἀναλάβῃ ἡ Ἐφορεία τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς (διὰ 600 ἀντίτυπα θὲ ἐπληρόνοντο 160—170 φράγμα) προτάσσουσα ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου τὴν ἐπιγραφήν : «Μουσεῖον καὶ Βιβλιοθήκη τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς» διαθέτουσα δὲ ταῦτα ὑπὲρ τοῦ Μουσείου, (100 μόνον ἀντίτυπα ἐξήτουν πρὸς ἀποστολὴν αὐτῶν εἰς τὸν ἔκτὸς τῆς Σμύρνης φίλους), ἀλλ' ἄλλως ἔδοξε τοῖς κ. κ. ἐφόροις, διότι μετὰ πολλᾶς καὶ ἐπανειλημμένας συνεδριάσεις τῆς ἐφορείας μοὶ ἀνήγγειλεν διμεσολαβῶν φίλος Ιατρὸς κ. Μπενάκης, ἐφόρος τῆς τε Σχολῆς καὶ τοῦ Μουσείου, ὅτι οὐδὲν ἐπετεύχθη, τῶν μὲν ἀρμοδιωτέρων πρὸς τοῦτο μὴ ἀποφηναμένων γνώμην, τῶν δὲ παρατηρησάντων ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ ἔργου πρόταξις τῆς ἐπιγραφῆς «Μουσεῖον καὶ Βιβλιοθήκη τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς» εἶνε σπουδαία παραχώρησις, ὡς συνιστῶσα τὸ ἔργον, καὶ εἰς ταύτην καὶ μόνην δύναται νὰ ἀρκεσθῇ δ. κ. Φοντριέρ, ἄλλων δὲ προβαλλομένων ὅτι καὶ τοῦτο ἵνα ἐπιτραπῇ ἀνάγκη νὰ ὑποδηληθῇ τὸ ἔργον ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ τὴν βάσανον καὶ ἔγκρισιν τοῦ ἐπιμελητοῦ τοῦ M. καὶ τῆς Βιβλ. κ. G. Weber, ἄλλων δὲ ἐπὶ τέλους ὅτι ἡ ἐφορεία δύναται ν' ἀναλάβῃ τὰ ἡμίση τῆς τυπογραφικῆς διπλάνης μόνον.

Σημειωτέον ὅτι ήδη γνωστὸν αὐτοῖς ὅτι τὸ περὶ οὗ δὲ λόγος πονημάτιον θὰ ἐστολίζετο ὑπὸ μικροῦ ἀλλ’ ὡραίου Γεωγραφικοῦ χάρτου, ὃν ἐδωρήσατο μοι δὲ εὐγενέστατος καὶ καλοκάγχιος φίλος κ. Γεώργιος Ραδὲ διὰ τῆς ἀκολούθου ἐπιστολῆς αὐτοῦ:

Bordeaux, le 21 Avril 1907.

... Je pense qu'il vous sera agréable d'avoir cette carte, non seulement dans le tirage à part de votre article dans la Revue des Etudes Anciennes « La Fontaine ΚΑΛΕΩΝ, Le Mélès », mais aussi pour illustrer votre mémoire en grec sur la Topographie de Smyrne « Περὶ τοῦ Ποταμοῦ Μέλητος ». Dites mois donc combien vous en désirez d'exemplaires pour ce dernier travail et à quel format on devra tirer la carte (ne pas oublier l'onglet pour le brochage).

Δὲν καταλαμβάνεται τις ὑπὸ βαθείας συγχινήσεως κρίνων τὰ γραφόμενα ὑπὸ τοῦ ἐν Βορδιγάλλοις συστολῆς ἀνδρὸς ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα συμπολιτῶν μου ἐφόρων τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς λεχθέντα;

Ἄρκοῦμαι εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν διατρεξάντων ἀνευ σχολίου τινος, διότι θὰ εἶναι ἐντροπὴ δι’ ἐμὲ νὰ ἔγειρω τὸ τι ὑπὲρ τῆς Σχολῆς καὶ τοῦ Μουσείου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης αὐτῆς ἐπράξῃ παραλληλίζων ταῦτα μὲ τὴν νῦν πρός με συμπεριφορὰν ἐνίων ἐκ τῶν κ.κ. ἐφόρων.

Καταστέψων τὸν λόγον ἀφετόν τινα αἰσθάνομαι ἀντηγούσαν ἐντός μου φωνήν, ἀγγέλλουσαν τὸ ἀιδίου εὐγνωμοσύνης κράτος πρὸς τὴν γαλούχησσάν με πνευματικὴν τροφόν, τὴν μεγχλώνυμον Εὐαγγελικὴν Σχολήν, ὑπὲρ οὓς παύσομαι, μέχρι τελευταῖς πνοῆς, λέγων καὶ πράττων τὰ βέλτιστα.

*'Αριστοτέλης Μ. Φοντριέ

Ἐγράφον ἐν Σμύρνῃ

κατὰ Ιανουάριον τοῦ 1907.

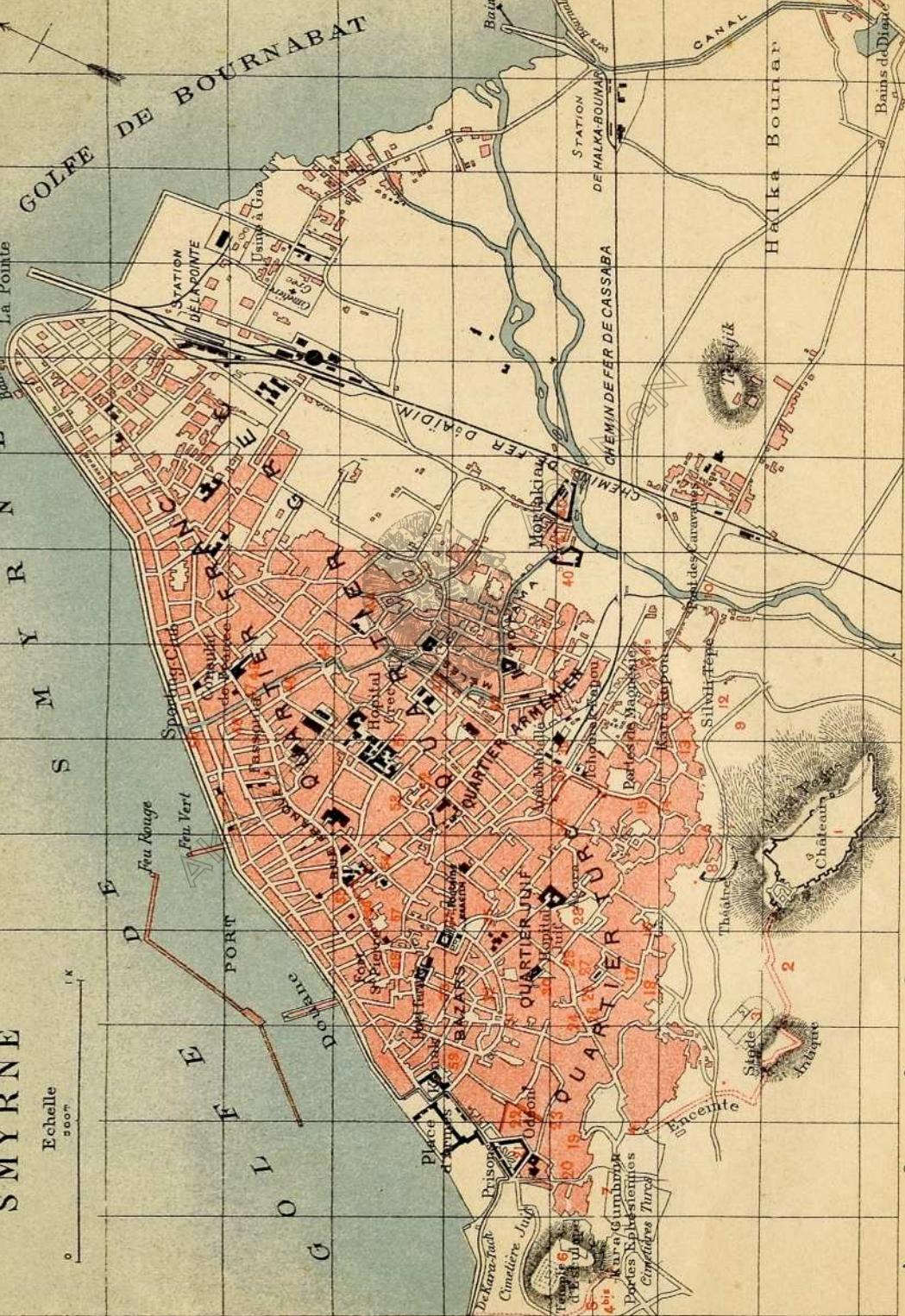
— 8 —

**ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ
ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ**

Σελ.	1	γραμμή	2	σύγγραμμα, οὐ ἔκτυπον εὐγενῶς προσηγέρθη μοι
»	1	»	27	διά τε τὴν σφίξιν αὐτοῦ καὶ διὰ
»	2	»	24	τὴν ἔκτασιν, διότι
»	3	»	13	λεγόμενα ὥπο
»	»	»	20	τῆς τοσαύτης
»	»	»	28	τῆς κορυφῆς
»	4	»	12	τὴν νῦν
»	»	»	27	ἥ νῦν πρὸς
»	5	»	10	ἔώρας
»	6	»	15	έαυτῷ
»	7	»	1	νὰ φθάνῃ
»	10	»	29	καὶ μοι
»	»	»	30	νὰ ὑποτεθῇ οὗτος, ὡς δ τοῦ . . .
»	12	»	30	ὅπως τὰ νῦν σωζόμενα
»	13	»	23	δὲν συνήθιζον
»	15	»	21	περὶ προτροπῆς
»	17	»	8	ἀμαξιποῦ
»	18	»	18	ἔω
»	20	»	12	ἐκεῖνα δ' ἀπερ εἰχομεν
»	»	»	18	θάλασσαν. Ἐντεῦθεν
»	21	»	10	μὴ ἐξηγούμενος
»	22	»	21	ἐξηγεῖται
»	24	»	24	οὐδεὶς ὑπώπτευσεν
»	25	»	12	οὐδὲ ἀναιρέσεως χρήζουσιν
»	28	»	5	ἐπεξηγοῦμαι
»	29	»	5	οὐδὲ κἄν
»	30	»	22	Charnaud. Μεταξὺ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγ. Αλ- κατερίνης καὶ τοῦ Γιοφυρακίου (φούργου Ζέρβα) ἐν τῷ τοῦ πρυτάνεως κτλ.

S MYRNE

Echelle
1:500 000

Τιμᾶται Γεόσια ἀργυρῷ 4.

